



OBČINA ČRNOMELJ

NAČRT UPRAVLJANJA MESTNEGA JEDRA ČRNOMELJ

februar 2014 – februar 2018



Črnomelj, februar 2014

KAZALO

1	UVOD	5
2	POVZETEK DOKUMENTA	6
3	SPLOŠNI OPIS	7
4	IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO NAČRTA UPRAVLJANJA	9
4.1	Splošna izhodišča	9
4.2	Pravna podlaga	9
4.3	Drugi dokumenti in strokovne podlage	9
4.3.1	Občinski prostorski načrt za občino Črnomelj	9
4.3.2	Občinski lokacijski načrt za mestno jedro Črnomelj	9
4.3.3	Strokovne podlage za Občinski prostorski načrt mestno jedro in druga gradiva	10
5	SODELUJOČI PRI PRIPRAVI IN IZVEDBI NAČRTA UPRAVLJANJA	11
5.1	Sodelujoči pri pripravi Načrta upravljanja.....	11
5.2	Sodelujoči pri izvedbi Načrta upravljanja.....	11
6	KULTURNA DEDIŠČINA - ANALIZA IN OCENA STANJA	12
6.1	Mestno jedro Črnomelj	12
6.1.1	Urbanistični in arhitekturni spomenik	12
6.1.2	Lokacija in lastništvo spomenika	12
6.1.3	Širši kontekst spomenika, razumevanje spomenika in njegovih vrednot	13
6.1.4	Vrednote in pomeni	14
6.1.5	Ocena stanja	16
6.1.6	Ukrepi varstva in razvoja	16
6.2	Drugi spomeniki	18
6.2.1	Črnomelj - Grad, 9258	18
6.2.2	Črnomelj – Komenda, EŠD 9849	19
6.2.3	Črnomelj – Posojilnica, EŠD 9851	21
6.2.4	Črnomelj - Stoničev grad, EŠD 7463	22
6.2.5	Črnomelj - Cerkev sv. Petra, EŠD 1729	24
6.2.6	Črnomelj - Hiša Mirana Jarca 3, EŠD 9841	29
6.2.7	Črnomelj - Župnišče, EŠD 9853	30
6.2.8	Črnomelj – Arheološko najdišče Pastoralni center, EŠD 9254.....	31
6.2.9	Črnomelj - Cerkev Sv. Duha, EŠD 1742	33
6.2.10	Črnomelj - Sinkovičeva hiša, EŠD 9847	36
6.2.11	Črnomelj - Haringova hiša, EŠD 9848	37
6.2.12	Širši kontekst spomenikov, razumevanje spomenikov in njihovih vrednot	38
6.2.13	Vrednote in pomeni	38
6.2.14	Operativni cilji	39
6.3	Pregled evidentirane kulturne dediščine	39
6.3.1	Ajdovo zrno, EŠD 9835.....	39
6.3.2	Hiša Na utrdbah 22, EŠD 18230.....	40
6.3.3	Hiša Ulica Mirana Jarca 1, EŠD 9842.....	41
6.3.4	Hiša Ulica Mirana Jarca 11, EŠD 9843.....	42
6.3.5	Hiša Ulica Mirana Jarca 14, EŠD 9844.....	42
6.3.6	Hiša Ulica Mirana Jarca 16, EŠD 9845.....	43
6.3.7	Hiša Ulica Staneta Rozmana 15, EŠD 9846	43
6.3.8	Lokacija Kobetičevega gradu, EŠD 9850	44
6.3.9	Maleričeva hiša, EŠD 7604.....	45
6.3.10	Vzhodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana, EŠD 10017.....	46

6.3.11	Zahodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana, EŠD 10050.....	46
6.3.12	Širši kontekst evidentirane kulturne dediščine, razumevanje dediščine in njenih vrednot.....	47
6.3.13	Vrednote in pomeni	47
6.3.14	Operativni cilji - skupni.....	48
6.4	Mestno jedro – arheološki spomenik	48
6.4.1	Predstavitev spomenika	48
6.4.2	Širši kontekst spomenika, razumevanje spomenika in njegovih vrednot.....	49
6.4.3	Vrednote in pomeni.....	49
6.4.4	Analiza in ocena stanja	51
6.4.5	Ukrepi varstva in razvoja - splošno.....	51
6.4.6	Operativni cilji – splošno.....	51
7	NARAVNA DEDIŠČINA – ANALIZA IN OCENA STANJA	52
7.1	Splošni del.....	52
7.1.1	Območja z naravovarstvenim statusom	52
7.2	Posebni del.....	54
7.2.1	Splošne in podrobnejše varstvene usmeritve za varstvo naravnih vrednot, ekološko pomembnih območij, posebnih varstvenih območij in habitatnih tipov	54
7.3	Konkretne varstvene usmeritve glede na predvidene projektne aktivnosti.....	57
7.3.1	Konkretne varstvene usmeritve za varstvo naravne vrednote, ekološko pomembnega območja in posebnega ohranitvenega območja – Natura 2000	57
8	STRATEŠKI IN IZVEDBENI CILJI UPRAVLJANJA	59
8.1	Vizija razvoja mestnega jedra	59
8.2	Strateški cilji razvoja mestnega jedra.....	59
8.3	Izvedbeni cilji upravljanja mestnega jedra za obdobje 2014–2018	59
9	UPRAVLJAVSKA STRUKTURA, FUNKCIJE IN PRISTOJNOSTI	60
9.1	Upravljavlec:	60
9.1.1	Naloge upravljavca	60
9.2	Strokovni odbor:	60
9.2.1	Naloge strokovnega odbora	60
9.3	Pristojnosti in procesi sprejemanja in izvajanja odločitev	60
10	UKREPI ZA VARSTVO PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI	61
11	NAČRT AKTIVNOSTI S FINANČNIM OKVIRJEM	64
11.1	Aktivnosti za obnovo in oživljanje mestnega jedra.....	64
11.1.1	Nujni ukrepi do leta 2018.....	64
11.2	Zagotavljanje finančnih sredstev	84
11.2.1	Finančni okvir za izvedbo projekta Thesaura do leta 2016 in vzdrževanje do leta 2021	84
11.2.2	Nujni ukrepi po letu 2018.....	92
11.2.3	Drugi nujni investicijski ukrepi do leta 2018	93
11.3	Spremljanje izvajanja nalog	95
12	ZAGOTAVLJANJE DOSTOPNOSTI IN UPRAVLJANJE OBISKA.....	96
12.1	Zagotavljanje dostopnosti.....	96
12.1.1	Predstavljanje dediščine javnosti	96
12.1.2	Interpretator ali vodič	96
12.2	Upravljanje obiska.....	97
12.2.1	Izhodišča za upravljanje obiska	97
12.2.2	Usmeritve za upravljanje obiska	97
12.2.3	Območje obiska	98
12.2.4	Povečanje obiska	98
13	SPREMLJANJA IZVAJANJA NAČRTA UPRAVLJANJA	99
13.1	Spremljanje izvajanja nalog	99

13.2	Spremljanje učinkov	99
14	TRAJANJE IN NAČINI DOPOLNJEVANJA IN SPREMINJANJA NAČRTA UPRAVLJANJA	100
15	VIRI IN LITERATURA	101
	PRILOGA 1: PREDSTAVITEV ARHEOLOŠKIH RAZISKAV	102
	PRILOGA 2: DOLOČILA OBČINSKEGA PROSTORSKEGA NAČRTA	108
	PRILOGA 3: DEJAVNOSTI V MESTNEM JEDRU	109
	PRILOGA 4: DRUŽABNO IN DRUGO DOGAJANJE, KI VPLIVA NA OBISKANOST OBMOČJA..	115
	GRAFIČNE PRILOGE 5:	118

1 UVOD

Načrt upravljanja za mestno jedro Črnomelj je prvi načrt upravljanja območja spomenika starega mestnega jedra Črnomelj (v nadaljevanju: načrt upravljanja) in je obvezen dokument za obdobje 2014-2018, iz katerega izhajajo letni programi dela, aktivnosti in finančni okvirji. Sprejme ga Občinski svet občine Črnomelj. Pripravljen je v sodelovanju z Zavodom za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Novo mesto. Zaradi območij naravne dediščine, ki segajo na območje spomenika so bila povzeta tudi izhodišča in usmeritve Zavoda RS za varstvo narave, OE Novo mesto, z dne 30.1.2014. Upoštevana so bila tudi druga izhodišča, gradiva in raziskave ter izdelane analize, ki se nanašajo na območje spomenika.

Skladno z Zakonom o varstvu kulturne dediščine (Ur.l. RS, št. 16/08, 123/08, 8/11, 90/12 in 113/13 - v nadaljevanju ZVKD-1) je potrebno za upravljanje kulturnega spomenika pripraviti načrt upravljanja. Namen načrta upravljanja je zagotoviti varstvene in razvojne ukrepe in aktivnosti mestnega jedra Črnomlja ter določiti strateške in izvedbene usmeritve za celovito ohranjanje spomenika. Namen priprave načrta upravljanja je priprava dolgoročne strategije upravljanja in vzdrževanja mestnega jedra Črnomelj.

Zaradi svojih arheoloških, arhitekturnih, etnoloških, umetnostnih, urbanističnih in zgodovinskih lastnosti je bilo mestno jedro s Sklepom o razglasitvi mestnega jedra Črnomlja za kulturni spomenik lokalnega pomena razglašeno za zaščiteno območje (Ur.l. RS, št. 74/01 in 97/09).

Glede na pomen kulturnega spomenika in narave so v skladu z zakonskimi določili v nadaljevanju pripravljene smernice za varstvo in razvoj kulturnega spomenika ter varstvo narave, kar bo omogočalo trajnostni razvoj spomenika kot tudi izhodišča za varstvo narave.

Načrt vsebuje izhodišča in strategije za dolgoročno upravljanje ter obnovo in vzdrževanje območja spomenika. Na podlagi analize obstoječega stanja so predvidene strateške možnosti razvoja kulturnega spomenika. Preoblikovane so v temeljni koncept varstva in razvoja, kar predstavlja osnovo za nadaljnje določanje posameznih ukrepov. Slednji so v okviru načrta upravljanja vsebinsko, časovno in stroškovno opredeljeni. Ključni dokument oz. ukrep za oživitev mestnega jedra Črnomlja je projekt »THESAURA – poišči zaklade v objemu dveh rek«. Bistvo projekta je prenova dela talnih površin ter še zadnjega od pomembnejših kulturnih spomenikov na delu mestnega jedra, kjer se odvija glavni kulturni in turistični utrip mesta. Poleg investicij so v projektu predvidene aktivnosti, ki bodo po realizaciji aktivirale utrip in življenje v mestu. Namen projekta je približati kulturno dediščino mesta prebivalcem in obiskovalcem, atraktivne vsebine pa naj bi pritegnile tudi mlajšo populacijo.

Sestavni del načrta upravljanja je Odlok o občinskem lokacijskem načrtu za mestno jedro (Ur.l. RS, št. 92/05 in 32/08), s katerim so določena merila in pogoji za umestitev in izvedbo načrtovanih posegov v prostor, zlasti glede namena, funkcije, lege, velikosti in oblike posegov ter Sklep o razglasitvi mestnega jedra Črnomlja za kulturni spomenik lokalnega pomena (Ur.l. RS, št. 74/01, 97/09) ter ostali sklepi o razglasitvah posameznih kulturnih spomenikov lokalnega pomena znotraj območja mestnega jedra.

Načrt upravljanja se sprejme za obdobje štirih let, na kar se ga dopolni. Oblikovan je kot prilagodljiv dokument. Omogočeno je spremljanje izvajanja ukrepov, doseganja ciljev in rezultatov kar omogoča sprotne prilagajanje novim situacijam in spremembam. Odstopanja od načrta, potrebne sprotne spremembe in dopolnitve bodo upravljavci in nadzorniki obravnavali in dokument po potrebi dopolnjevali.

2 POVZETEK DOKUMENTA

V pričujočem dokumentu je predstavljeno območje spomenika mestnega jedra, ki obsega površino 8,2 ha. Na območju se nahaja 12 posameznih spomenikov lokalnega pomena, 11 evidentiranih enot kulturne dediščine ter 2 naravni vrednoti, 2 ekološko pomembni območji ter 2 posebni varstveni območji.

Pregled podatkov o kulturni dediščini je prikazan po sklopih, in sicer posebej za mestno jedro Črnomelj kot naselbinski spomenik, v sklopu drugi spomeniki so predstavljeni posamezni spomeniki znotraj mestnega jedra, v tretjem sklopu je predstavljena evidentirana dediščina, ki še ni razglašena za kulturni spomenik, v četrti sklop je zajeta predstavitev mestnega jedra kot arheološki spomenik. Posamezni sklopi obravnavajo opis posamezne dediščine, analizo in oceno stanja ter ukrepe varstva in razvoja. Širši kontekst spomenikov, razumevanje spomenikov in njihovih vrednot, vrednote in pomeni ter operativni cilji so navedeni skupno, za vsak sklop dediščine posebej.

Izhodišča za varstvo narave so predstavljena po sklopih v splošnem delu: območja z naravovarstvenim statusom, ekološko pomembna območja ter posebna varstvena območja. V posebnem delu so predstavljene splošne in podrobnejše usmeritve za varstvo naravnih vrednot, ekološko pomembnih območij, posebnih varstvenih območij ter habitatnih tipov. V zadnjem delu naravovarstvenih izhodišč so navedene konkretne varstvene usmeritve glede na z načrtom upravljanja predvidene aktivnosti, ki se nanašajo na varstvo naravne vrednote, ekološko pomembno območje in posebno ohranitveno območje – Natura 2000.

V nadaljevanju so zastavljeni vizija razvoja mestnega jedra Črnomelj ter strateški in izvedbeni cilji na področju upravljanja. Poleg upravljalvske strukture, funkcije in pristojnosti so še navedeni ukrepi za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Načrt aktivnosti in potrebni viri za vzdrževanje in obratovanje spomenika ter dela, ki jih je potrebno opraviti v letih 2014 -2018, za zagon oživitve mestnega jedra opredeljujejo nujne ukrepe in vire financiranja ter spremljanje izvajanja nalog zastavljenih z načrtom upravljanja.

Poglavje o zagotavljanju dostopnosti spomenika in upravljanje obiska navaja način predstavljanja spomenika javnosti, kriterije usposobljenost subjekta za vodenje, podaja izhodišča za upravljanje, usmerjanje obiska in območje obiska ter izhodišča za povečanje obiska območja mestnega jedra.

Opredeljeni so tudi kazalniki, s katerimi se bo merila uspešnost izvedenih dejavnosti ter način spremljanja izvajanja načrta upravljanja. Ker je načrt upravljanja spremenljiv dokument, je naveden rok trajanja dokumenta, načini dopolnjevanja in možnost njegovega spreminjanja. Sestavni del načrta upravljanja so tudi priloge, ki podrobneje pojasnjujejo določene vsebine dokumenta.

Do določitve upravljavca območja spomenika mestno jedro Črnomelj z območjem upravlja Občinska uprava občine Črnomelj.

3 SPLOŠNI OPIS

Mestno jedro Črnomelj leži na okljuku rek Dobljčice in Lahinje, preko katerega vodijo poti iz Metlike in Semiča proti Adlešičem, Staremu trgu ob Kolpi in Vinici. Nadmorska višina območja je povprečno 154 m nadmorske višine, teren je kraški, podnebje pa je zmerno celinsko. V mestu Črnomelj živo okrog 5000 prebivalcev, na območju mestnega jedra je registriranih 270 prebivalcev.



Slika 1: Črnomelj iz zraka (foto: A. Jamšek, 2007)

Ožje območje mestnega jedra je razglašeno za spomenik lokalnega pomena - naselbinski spomenik, določeno ima tudi vplivno območje. V vplivnih območjih spomenikov velja pravni režim varstva, ki določa, da morajo biti posegi in dejavnosti prilagojeni celostnemu ohranjanju spomenikov.



Slika 2: Lokacija mestno jedro Črnomelj (foto: B. Banovec, 2004)

V območjih naselbinske dediščine velja dodatni pravni režim varstva, ki predpisuje ohranjanje njihovih varovanih vrednot, kot so:

- naselbinska zasnova (parcelacija, komunikacijska mreža, razporeditev odprtih prostorov naselja),
- odnosi med posameznimi stavbami in odnos med stavbami ter odprtim prostorom (lega, gostota objektov, razmerje med pozidanim in nepozidanim prostorom, gradbene linije, značilne funkcionalne celote),
- prostorsko pomembnejše naravne sestavine znotraj naselja ali njegovega dela (drevesa, vodotoki),
- prepoznavna lega v prostoru oziroma krajini (glede na reliefne značilnosti, poti),
- naravne in druge meje rasti ter robovi naselja ali njegovega dela,
- podoba naselja ali njegovega dela v prostoru (stavbne mase, gabariti, oblike strešin, kritina),
- odnosi med naseljem ali med njegovim delom in okolico (vedute na naselje in pogledi iz njega),
- stavbno tkivo (prevladujoč stavbni tip, namembnost in kapaciteta objektov, ulične fasade),
- oprema in uporaba javnih odprtih prostorov in
- zemeljske plasti z morebitnimi arheološkimi ostalinami.



Slika 3: Lokacija mestno jedro Črnomelj z vplivnim območjem ter označenimi posameznimi spomeniki stavbne dediščine (Vir: Digitalni ortofoto posnetek, 2012)

4 IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO NAČRTA UPRAVLJANJA

4.1 Splošna izhodišča

Temeljno izhodišče za pripravo načrta upravljanja je Zakon o varstvu kulturne dediščine - ZVKD-1. Poleg veljavne zakonodaje so bili pri pripravi kot izhodišče upoštevani strateški in planski dokumenti občine Črnomelj, strokovne podlage ter druga strokovna gradiva, ki so bila na temo mestnega jedra Črnomlja pripravljena v zadnjih letih.

4.2 Pravna podlaga

5. točka 59. člena ZVKD-1 navaja »Upravljanje spomenika ali spomeniškega območja se izvaja na podlagi načrta upravljanja.«

60. člen ZVKD-1 določa:

1. Načrt upravljanja je dokument, s katerim se določijo strateške in izvedbene usmeritve za celovito ohranjanje spomenika ali spomeniškega območja in način izvajanja njegovega varstva. Načrt upravljanja je treba sprejeti za vse spomenike in spomeniška območja, ki imajo upravljavca.
2. Načrt upravljanja pripravi upravljavec ob strokovni pomoči zavoda. Načrt upravljanja sprejme organ, ki je sprejel akt o razglasitvi spomenika.
3. Načrt upravljanja vsebuje najmanj:
 - pregled kulturnih vrednot, ki jih je posebej treba ohranjati in razvijati,
 - vizijo varstva in razvoja,
 - strateške in izvedbene cilje upravljanja,
 - določbe, ki se nanašajo na upravljavsko strukturo in ukrepe za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami,
 - načrt dejavnosti s finančnim okvirom, še posebej za zagotavljanje dostopnosti in upravljanje obiska,
 - kazalnike in način spremljanja izvajanja ter
 - rok veljavnosti načrta, način dopolnjevanja in spreminjanja načrta.
 - V primeru skupnega upravljanja več teritorialno ali vsebinsko povezanih spomenikov se lahko za vse spomenike sprejme enoten načrt upravljanja.
 - Če se spomeniško območje prekriva z območjem, varovanim ali zavarovanim na podlagi predpisov s področja ohranjanja narave, se načrt upravljanja sprejme v soglasju z ministrstvom, pristojnim za ohranjanje narave. Pri njegovi pripravi sodeluje organizacija, pristojna za ohranjanje narave.

4.3 Drugi dokumenti in strokovne podlage

4.3.1 Občinski prostorski načrt za občino Črnomelj

Podrobnosti navedb dokumenta so prikazane v prilogi 2.

4.3.2 Občinski lokacijski načrt za mestno jedro Črnomelj

Za območje mestnega jedra Črnomelj je bilo leta 2005 izdelan in sprejet Občinski lokacijski načrt za mestno jedro Črnomlja (Ur.l. RS, št. 92/05 in 32/08 – tehnični popravek), ki natančno določa merila in pogoje za posege v fizično tkivo tako območja mestnega jedra kot spomenika kot tudi njegovega vplivnega območja.

4.3.3 *Strokovne podlage za Občinski prostorski načrt mestno jedro in druga gradiva*

2000	Krajinsko arhitekturna planerska delavnica Črnomelj
2001	Urbanistično-arhitekturna delavnica za ureditev mestnega jedra Črnomlja
2004	strokovne podlage za Občinski lokacijski načrt za mestno jedro Črnomlja
2004	Idejna rešitev ureditve talnih površin
2007	Katalog mestne opreme
2009	Prometna študija ureditvenega območja mesta Črnomelj
2013	Arhitekturno urbanistična delavnica Ajdovo zrno

5 SODELUJOČI PRI PRIPRAVI IN IZVEDBI NAČRTA UPRAVLJANJA

5.1 Sodelujoči pri pripravi Načrta upravljanja

Pri pripravi načrta upravljanja so sodelovali:

- Občina Črnomelj: Marija Prašin Kolbezen, Mateja Brunskole - tehnična pomoč, Anja Frankovič - poglavje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami
- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Novo mesto: mag. Marinka Dražumerič, Tina Britovšek, Marija Ana Kranjc, Mitja Simič, Franci Aš - poglavja kulturne dediščine,
- Zavod RS za varstvo narave, OE Novo mesto: Andrej Hudoklin - poglavje varstva narave,
- Razvojno informacijski center Bela krajina: Janez Weiss, Gregor Jevšček - poglavje upravljanje obiska.

5.2 Sodelujoči pri izvedbi Načrta upravljanja

Pri izvedbi načrta upravljanja bo sodelovala Občinska uprava občine Črnomelj, Zavod za varstvo kulturne dediščine OE Novo mesto, Zavod RS za varstvo narave in Razvojno informacijski center Bela krajina. Po potrebi se k sodelovanju povabi druge institucije ali posameznike.

6 KULTURNA DEDIŠČINA - analiza in ocena stanja

6.1 Mestno jedro Črnomelj

6.1.1 Urbanistični in arhitekturni spomenik

Mestno jedro Črnomlja je postavljeno na dvignjenem okljuku v objemu rek Lahinje in Dobljice. Nastanek in razvoj mesta sta omogočila agrarni okoliš in dobra strateška lega, pa tudi to, da teče preko Črnomlja najbolj ugodna pot, ki povezuje dolino reke Krke z Belo krajino in naprej z ozemlji preko Kolpe.

Da so pogoji za naselitev ugodni, dokazuje kontinuiteta poselitve tega prostora vse od pozne bronaste dobe (9.-8. st.p.n.št). V pisano zgodovino stopi Črnomelj leta 1228, leta 1277 se navaja kot trg in leta 1407 kot mesto. Srednjeveška urbanistična zasnova mesta je ohranjena v parcelni mreži in v potezi glavne tržne ulice z dvema vzporedno potekajočima stranskima ulicama. Srednjeveške zasnove in posamezne stavbne elemente so ohranile tudi posamezne stavbe v mestu (grad, cerkvi, komenda), ki so ključne tako za ambient mesta kot tudi njegovo upravno vlogo v pokrajini. Zaradi požarov, ki so v preteklih stoletjih večkrat močno prizadeli mesto, izhaja stanovanjski fond predvsem iz druge polovice 19. stoletja in je odraz gospodarskih danosti mesta in njegovih prebivalcev. Po letu 1920 je mesto preseglo svoj srednjeveški okvir in se na severu razširilo proti železniški postaji. Silovit urbanistični in gradbeni razvoj pa je doživelo v 70-tih letih 20. stoletja, ko se je pozidava razlila preko predmestij tudi v bližnja vaška naselja.

6.1.2 Lokacija in lastništvo spomenika

Ker je spomenik sestavljen iz več enot, navajamo podatke za posamezne enote. Glej tudi grafično prilogo 5.1.

Tabela 1: Podatki o spomeniku mestno jedro

evidenčna številka enote:	87
ime enote:	Črnomelj – Mestno jedro
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	1/1, 1/2, 1/3, 1/4, 1/5, 1/6, 1/7, 1/8, 1/9, 2/1, 2/2, 2/3, 3/1, 3/2, 3/3, 4/1, 4/3, 4/6, 4/7, 4/8, 10/1, 10/2, 12/2, 12/3, 12/4, 12/5, 16/1, 16/2, 16/3, 16/4, 18/1, 18/2, 18/3, 19/1, 19/2, 20, 22/2, 22/3, 22/4, 22/5, 22/6, 22/7, 22/8, 22/10, 22/11, 22/12, 22/13, 22/14, 22/16, 22/17, 22/18, 22/19, 22/20, 22/21, 22/22, 22/23, 22/24, 22/25, 22/26, 22/27, 22/28, 22/29, 22/30, 22/31, 22/33, 22/34, 22/35, 22/36, 22/37, 22/38, 22/39, 22/40, 22/41, 23/1, 23/6, 23/7, 23/8, 23/9, 23/10, 23/11, 23/12, 23/13, 23/14, 23/15, 23/16, 23/17, 23/18, 23/19, 23/20, 23/21, 23/22, 23/23, 23/24, 23/25, 23/26, 23/27, 23/28, 23/29, 23/30, 23/31, 23/32, 23/33, 23/34, 23/35, 23/36, 23/37, 24/1, 24/2, 24/3, 24/4, 24/5, 25/1, 25/2, 25/4, 25/5, 25/6, 25/8, 25/11, 25/12, 26/1, 26/2, 27/1, 28/1, 29/1, 29/2, 29/3, 31, 32/1, 32/2, 33/1, 33/2, 34/1, 34/2, 35, 36/1, 36/2, 37, 38/1, 38/2, 39/1, 39/2, 42/1, 42/5, 42/6, 42/7, 42/8, 42/9, 42/10, 90/9, 90/10, 90/11, 90/12, 90/13, 94/1, 94/2, 1126/11, 1126/13, 1126/14, 1126/15, 1126/16, 1126/17, 1126/18, 1126/19, 1126/20, 1126/21, 1126/22, 1126/23, 1126/25, 1126/27 – del, 1126/31 – del, 1126/42, 1126/43, 1126/45, 1187/1 – del, 1187/2 – del
lastnik:	mešano lastništvo – zasebno, javno
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Odlok o razglasitvi mestnega jedra Črnomlja za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur.l. RS, št. 74/2001, 97/2009
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

V skladu z Zakonom o varstvu kulturne dediščine pomeni upravljanje: »izvajanje nalog, ki so potrebne za izpolnitev namena, zaradi katerega je bila stvar razglašena za spomenik, in obsega predvsem vodenje in organiziranje vzdrževanja, uporabe, dostopnosti, predstavitve javnosti in spremljanja stanja.«

Povzeto po registru GisKD, ki je voden s strani INDOK centra na Ministrstvu za kulturo. Vanj so vpisani razglašeni spomeniki in posamezne enote evidentirane dediščine:

Črnomelj – Mestno jedro, EŠD 87

Drugi spomeniki:

1. Grad Črnomelj, EŠD 9258
2. Komenda, EŠD 9849
3. Posojilnica, EŠD 9851
4. Stoničev grad, EŠD 7463
5. Župnijska cerkev sv. Petra, EŠD 1729
6. Stara šola, EŠD 9852
7. Hiša Ulica Mirana Jarca 3, EŠD 9841
8. Župnišče, EŠD 9853
9. Arheološko najdišče Pastoralni center, EŠD 9254
10. Cerkev sv. Duha, EŠD 1742
11. Sinkovičeva hiša, EŠD 9847
12. Haringova hiša, EŠD 9848

Pregled evidentirane kulturne dediščine

1. Ajdovo zrno, EŠD 9835
2. Hiša Na utrdbah 22, EŠD 18230
3. Hiša Ulica Mirana Jarca 1, EŠD 9842
4. Hiša Ulica Mirana Jarca 11, EŠD 9843
5. Hiša Ulica Mirana Jarca 14, EŠD 9844
6. Hiša Ulica Mirana Jarca 16, EŠD 9845
7. Hiša Ulica Staneta Rozmana 15, EŠD 9846
8. Lokacija Kobetičevega gradu, EŠD 9850
9. Maleričeva hiša, EŠD 7604
10. Vzhodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana, EŠD 10017
11. Zahodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana, EŠD 10050.

6.1.3 Širši kontekst spomenika, razumevanje spomenika in njegovih vrednot

Dediščina mestnega jedra Črnomlja zajema 12 kulturnih spomenikov in 11 enot evidentirane nepremične dediščine. Te lahko zajemajo posamezno stavbo, ulični niz ali predel mesta.

Spomeniškovarstvena stroka je vrednost mestnega jedra in stavb v njem prepoznala dokaj pozno, šele v 70-tih letih 20. stoletja, kar je bilo povezano z obnovo nekaterih ključnih objektov, npr. grad. Leta 1972 je bilo širše mestno območje Črnomlja obdelano v kompleksni spomeniškovarstveni valorizaciji, imenovani »Faza A«, ki jo je izdelal Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo. V elaboratu so bili prvič popisani posamezni objekti dediščine in spomeniškovarstveno ovrednoteno tudi mestno jedro.

Ta projekt je leta 1987 nadgradila publikacija z naslovom Črnomelj. Urbanistični, arhitekturni in spomeniškovarstveni oris, katere avtor je Stane Bernik. Namenjena je bila strokovni javnosti, predvsem pa upravljalcem prostora, lastnikom stavb in meščanom, ki naj bi ozavestili poznavanje in vrednost dediščine, kar bi vzpodbudilo večjo skrb za njeno ohranjanje.

V drugi polovici 80-tih let 20. stoletja so se v mestnem jedru začele arheološke raziskave, ki so se skoraj brez prekinitev nadaljevala do leta 2012 in razkrile izredno pomembna starejša poselitvena obdobja tega prostora.

Leta 2001 je občina Črnomelj razglasila mestno jedro Črnomlja za status kulturnega spomenika lokalnega pomena (Uradni list RS 74/2001 in Uradni list RS, 97/2009), dve leti kasneje pa še 12 posameznih spomenikov v mestnem jedru (Uradni list RS, št. 81/2003). S tem je omogočila najbolj kvalitetnim objektom dediščine tudi nujno potrebno pravno varstvo.

Da bi spodbudili celovito urejanje mestnega jedra, je leta 2001 potekala Krajinsko arhitekturna planerska delavnica in leto kasneje še Urbanistično arhitekturna delavnica, na katerih so sodelovali profesorji in študentje iz različnih fakultet. Namen delavnic je bil spodbuditi pristop k celovitemu urejanju javnega prostora.

Leta 2005 je občina Črnomelj sprejela Odlok o občinskem lokacijskem načrtu za mestno jedro Črnomelj (Uradni list RS, št. 92/2005 in Uradni list RS št. 32/2008), v katerem je določila pogoje za posege znotraj ureditvenega območja, pa tudi pogoje za poseganje v obstoječe legalno grajene objekte. Namen načrta je bil olajšati delo vsem uporabnikom historičnega mestnega jedra.

Vsi zgoraj navedeni dokumenti so bili osnova, da je občina Črnomelj pridobila sredstva za obnovo nekaterih kulturnih spomenikov (grad, Hiša Ulica Mirana Jarca 3, stara šola, cerkev sv. Duha), kar je omogočilo umestitev novih vsebin (šolstvo, kultura) ali energetske sanacije objekta (manjši del gradu).

6.1.4 Vrednote in pomeni

Za kulturni spomenik Črnomelj – Mestno jedro, EŠD 87 so bile ob razglasitvi za kulturni spomenik lokalnega pomena z lastnostmi arheološkega, arhitekturnega, etnološkega, umetnostnega, urbanističnega in zgodovinskega spomenika, podane naslednje strokovne podlage (citiramo del Odloka): »intenzivna neprekinjena poselitev mestnega pomola priča o gospodarski pomembnosti tega območja. Bronasta in železnodobna naselbina (9.-1. st.pr.n.š.) sta redka primera poselitve te vrste v Beli krajini in na Dolenjskem, poznoantično naselje (zač. 5.- prva po. 7. st.) najbolje ohranjen primer nižinskega utrjenega sistema v Sloveniji, srednjeveška parcelacija in stavbne ostaline pa dajejo dragocene podatke o urbanističnem razvoju mesta, ki ga iz skopih pisnih virov le slabo poznamo. Ohranjena srednjeveška urbanistična tlorisna matrica s strateško smotrno postavljenim gradom ob vstopu na mestni pomol, ki jo označujejo ključni arhitekturni spomeniki, je kompozicijsko in funkcionalno popolnejša kot pri ostalih pomolnih mestih pri nas.«

Zaradi navedenega ima mestno jedro Črnomlja¹:

- lokalni pomen: izjemen
- regionalni pomen: izjemen
- državni pomen: velik
- svetovni pomen: majhen

Mestno jedro Črnomlja je v svoji zasnovi in ohranjenosti urbane zasnove pomembna lokacija, ki kaže razvoj naselja od prazgodovine preko pozne antike, srednjega in novega veka do najnovejših obdobj.

¹ Izjemen pomen – Najvrednejše sestavine dediščine, za katere je v smernicah opredeljeno maksimalno možno ohranjanje.

Velik pomen - Najvrednejše sestavine dediščine, za katere je v smernicah opredeljeno maksimalno možno ohranjanje z manjšimi korekturami.

Srednji pomen - Sestavine dediščine, za katere je v smernicah opredeljeno ohranjanje s korekturami in dopolnitvami.

Majhen pomen - Sestavine dediščine, za katere so v smernicah opredeljene možne spremembe

Brez pomena - Sestavine dediščine, za katere so v smernicah opredeljene predelave, odstranitve in podobno.

Moteče - Sestavine dediščine, za katere so v smernicah zahtevane predelave, odstranitve in podobno.

V njem se prepletajo in dopolnjujejo različne zvrsti premične in nepremične dediščine, prisotna je tudi živa dediščina (npr. Jurjevanje), s katero se identificira del prebivalstva. Vse to daje kraju značilno prepoznavnost. Na območju Bele krajine, Dolenjske ter cele jugovzhodne regije pa tudi v širšem obmejnem območju ponuja možnost za dodatno turistično ponudbo in razvoj kulturnega turizma.

1. Zgodovinski pomen

- Mestno jedro Črnomlja je izredno pomemben element pri zgodovinskem razvoju prostora od pozne bronaste dobe (9.-8. st.p.n.št) do danes (izraba krajine, izraba rečnih strug, trase cest...).
- Priča o skoraj neprekinjeni kontinuiteti poselitve rečnega pomola nad Lahinjo in Dobljico od pozne bronaste dobe (9.-8. st.p.n.št) do danes .
- Prezentirane arheološke ostaline pričajo o razvoju mesta, o razvoju utrdbene in bivalne arhitekture ter načinu bivanja, pa tudi o razvoju in vplivu krščanstva pri nas.
- Med drugo svetovno vojno je bil Črnomelj od jeseni 1943 do maja 1945 središče osvobojenega ozemlja. Tu so delovali organi državne in vojaške oblasti, o čemer pričajo številne spominske plošče.

2. Estetski pomen

- Mestno jedro Črnomlja je pester mozaik nekaterih estetsko urejenih in prezentiranih kulturnih spomenikov, ki doprinašajo k izgledu občinskega središča in dajejo prepoznavnost kraju.
- Posamezne stavbe odlikuje dobra ohranjenost struktur iz različnih časovnih in stilnih obdobij (gotika, barok, historicizem).
- Posebno estetsko vrednost dajejo mestnemu jedru pogledi, ki se odpirajo v pokrajino in posamezna drevesa, ki oblikujejo obrobje osrednjega mestnega trga.

3. Znanstveni pomen

- Ohranjenost in prezentacija arheoloških ostalin iz različnih časovnih obdobij omogočata preučevanje kontinuitete poselitve na prostoru mestnega okljuka, pa tudi primerjavo na prostoru širšega zaledja.
- Omogoča preučevanje razvoja urbane mestne zasnove in stavbnega razvoja posameznih objektov.
- Zaradi ohranjenosti stavbnih elementov iz časovno in stilno različnih obdobij omogočajo posamezni objekti raziskavo in prezentacijo njihove stavbne rasti.
- Omogoča preučevanje in razumevanje dogodkov iz časa 2. svetovne vojne.

4. Družbeni pomen

- Pomen mestnega jedra za lokalno prebivalstvo je »tradicionalen«: lokalna skupnost se z mestnim jedrom identificira, saj je bil tu skozi stoletja sedež mestnih, državnih in cerkvenih oblasti ter uradov.
- Lokalno prebivalstvo je tisto, ki skrbi za dediščino, jo lahko razvija in jo tudi dolgoročno ohranja, v tesnem sodelovanju z zakonom določenimi subjekti in zavodi.
- Mestno jedro predstavlja kraj srečevanja in druženje ljudi ob različnih formalnih in neformalnih priložnostih, saj tu potekajo različne tradicionalne prireditve (Jurjevanje, martinovanje, novoletna srečanja, tržnica, ...).
- Ohranjena je tradicija tedenskih sejmov.
- Nudi potencial za večji razvoj turizma, predvsem kulturnega turizma in omogoča dodatno zaposlitev krajanov.
- Je potencialen vir formalnega in neformalnega izobraževanja.

6.1.5 Ocena stanja

Mestno jedro je v zadnjih letih izgubilo dosti stalnega prebivalstva, saj se je to zaradi izredno neugodnih prometnih razmer (skozi mesto poteka tranzitna cesta) izselilo predvsem iz stavb ob glavni ulici. Prav tako so se izpraznili trgovski lokali, saj se je trgovanje prestavilo v velike trgovske centre na robu mesta. Vse to posledično vpliva na stanje stavbnega fonda, predvsem tistega v privatni lasti. Pomembnejše stavbe (kulturni spomeniki), v katerih so različni občinski (grad) in državni uradi (komenda), banka, župnišče in cerkveni stavbi so v dokaj dobrem stanju, saj so bili celovito obnovljeni nedolgo tega. Prav tako so bile obnovljene stavbe, v katerih teče izobraževanje (Glasbena šola), so namenjene kulturnim prireditvam (cerkev Sv. Duha, Maleričeva hiša) ali muzejski zbirki (Hiša Mirana Jarca 3). Žal pa so te stavbe v manjšini, preostali stavbni fond v mestnem jedru pa strahovito propada.

Neugodno je tudi stanje javnih površin (ulice, trgi). Nekatere od teh so bile sicer preurejene, npr. trg pri cerkvi Sv. Duha, Ulica na utrdbah, večina pa je v poraznem stanju. Izredno kritično je stanje Ulice Mirana Jarca, saj ta že desetletja čaka na ureditev. Prav ob tej ulici pa so nanizana poslopja, v katerih teče program, ki presega ozek mestni pomen (Glasbena šola, Mestna muzejska zbirka, prezentirane arheološke ostaline v Pastoralnem centru, dom obrti v Maleričevi hiši, razstavišče v cerkvi Sv. Duha...). Rdeča nit te ulice sta kultura in izobraževanje, kar pa se ne odraža tudi na poti, ki vodi do teh prizorišč.

Izredno kritično je tudi stanje nekaterih stavb ob glavni ulici in v ajdovem zrnu, ki so že dolga leta nenaseljene in zaradi tega izpostavljene propadanju stavbne substance.

6.1.6 Ukrepi varstva in razvoja

V mestnem jedru Črnomlja se ohranjata obstoječa parcelacija in talna zasnova. Ohranja in varuje se raster ulic in poti, pozidanih in odprtih prostorov. Ohranjajo in varujejo se odprti pogledi iz mesta na okoliška okljuka in obratno.

Ohranja se obstoječi stavbni fond, prav tako tudi zidana gospodarska poslopja. Ohranjajo se obulični stavbni nizi in gabariti stavb ter njihova lega v prostoru. Zapolniti je mogoče škrbine, nastale zaradi medvojnega bombardiranja mesta in so ostale nepozidane. Novogradnje morajo biti podrejene spomeniškim kvalitetam mestnega jedra.

V mestnem jedru se ohranjajo avtentični materiali stavb, njihova izvirnost in neokrnjenost. Mogoča je njihova obnova in rekonstrukcija.

Odstranijo se vsi nelegalno zgrajeni objekti (ograje, terase, nadstreški...) in žive meje, saj ne doprinesejo k podobi mestnega jedra nobenih kvalitet.

V hišah ob osrednji ulici se ohranjajo in revitalizirajo trgovska pritličja, nadstropja naj bodo namenjena stanovanjem. Višinski gabariti stavb in nakloni streh ostajajo nespremenjeni, izjemoma je dovoljeno nameščanje strešnih oken na neizpostavljenih strešinah. Hiše v obeh stranskih ulicah naj bodo namenjene predvsem stanovanjem, poslovnim prostorom pa le izjemoma.

Izvede se sanacija in obnova talnih površin v mestnem jedru (ulice, pločniki...). Pri tem se uporabi historično gradivo, lahko tudi sodobno, ki pa mora biti podrejeno spomeniškim kvalitetam mesta. Predlagamo, da se za obnovo posameznih ulic pripravi PZI dokumentacija.

Izvede se rekonstrukcija tlakovanja osrednje mestne ulice. Pri tem je treba odstraniti obstoječe pločnike, nivo cestne površine pa prilagoditi višini kletnih oken hiš ob ulici. Pri tem je treba posebno skrb posvetiti tudi nivojem vrat in izložb. Predlagamo, da se izdela študija, ki bo vizualno predstavila novo ureditev.

Uredi se osrednji mestni trg, na prostor pred posojilnico se vrne litoželezen mestni vodnjak, ki se ga usposobi za prvotno funkcijo.

Uredi se dostop do nekdanjega Flekovega mlina. Izvede se rekonstrukcija nekdanjega mlinskega poslopja, ki lahko dobi tudi novo funkcijo, npr. turistično.

V mestnem jedru se uredijo pokriti otoki za ločevanje odpadkov, po možnosti vkopani, tako da smetnjaki z odpadki ne bodo kvarili podobe mesta.

Ohranjajo se zelene brežine obeh rek in terase na njih. Odstraniti je treba vse plinske kontejnerje in zagotoviti ustrežnejši energent za ogrevanje. Brežine je potrebno očistiti, pri tem pa ohraniti suhozidane škarpe teras in jih sanirati s historičnimi materiali, brez vidnega betona. Zaželeno je, da se na terasah znova obudi vrtničarstvo, a brez kakršnih koli gospodarskih poslopij (lope, nadstreški, pergole,...).

Ohranjajo se vrtovi, ki lahko služijo za zelenjavne ali okrasne vrtove. Pri zasajanju dreves naj se daje prednost sadnemu drevju. Mogoče so tudi druge ureditve, a le z avtohtonimi listopadnimi grmovnicami in drugim rastlinjem. Zasajanje cipres, smrek in drugih iglavcev ter kakršnihkoli eksotičnih vrst drevja ali grmovnic ni dovoljeno. Žive meje in ograje niso sprejemljive, razen v izjemnih primerih v soglasju s pristojnim Zavodom za varstvo kulturne dediščine.

Ohranjajo se stari kostanji na glavnem trgu ter pri sodniji, ki jih je treba strokovno vzdrževati, ter jim zagotavljati ustrezne rastne pogoje. V primeru, da stara drevesa naravno odmrejo, se posadijo nova. Preveriti je treba možnost zasaditve dreves na nekdanjih gostilniških vrtovih in na drugih odprtih površinah v mestu.

Za mestno jedro je potrebno pridobiti posnetek fasad, kar bo osnova za projekt njihove rekonstrukcije (izložbe), barvne podobe ipd. Pri tem je treba določiti tudi pozicijo elektro omaric, plinskih omaric, klima naprav, ipd., saj ne sodijo na izpostavljene fasade hiš v mestu.

Prav tako je potrebno izdelati katalog stavbnega pohištva (izložbeni okvirji, vrata, okna, senčila), ki bo predstavljal osnovo za njegovo ohranitev in sanacijo ali rekonstrukcijo.

Izdelati je potrebno katalog mestne opreme (svetila, klopi, koši za smeti, stojala za kolesa, izveski...), ki bo osnova za njegovo nameščanje v mestno jedro.

V mestnem jedru je treba ukiniti tranzitni promet ter zagotoviti parkirna mesta za stanovalce mestnega jedra in invalide. Stacionarna parkirišča za zaposlene in obiskovalce mesta se uredijo izven mestnega jedra, npr. na Majerju. Predlagamo izdelavo podrobnejše študije.

Napraviti je treba analizo obstoječega Občinskega lokacijskega načrta, ga novelirati in dopolniti z novimi spoznanji in odkritji.

Označiti vse kulturne spomenike v skladu z zakonodajo.

Pri vseh posegih v mestnem jedru se upošteva varstveni režim, določen ob razglasitvi za kulturni spomenik Črnomelj – Mestno jedro, EŠD 87 (Sklep o razglasitvi mestnega jedra Črnomlja z kulturni spomenik lokalnega pomena, Uradni list RS, št. 74/2001).

Za vse posege v mestno jedro je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstvena soglasja pristojne spomeniškovarstvene službe, prav tako tudi na vso dokumentacijo, npr. PZI za posege v mestno jedro.

Ohranjanje kulturne dediščine, omogočanje dostopa širši javnosti, promocija, popularizacija in vzgojno – izobraževalna funkcija.

Ob gospodarnem koriščenju kulturnih in turističnih potencialov spodbujanje trajnostnega razvoja in dodatne ponudbe kraja.

Z učinkovitim upravljanjem ter v sodelovanju z lastniki prispevati k enkratnemu vpogledu v bogato zgodovino kraja, skozi katero se domačini identificirajo in si oblikujejo lastno identiteto.

Celostno ohranjanje in varovanje kulturnih vrednot območja spomenika.

V zemeljske plasti se posega smiselno in le ob najnujnejših delih, popravilih, rekonstrukcijah. Rezultate arheoloških raziskav je potrebno upoštevati in jih smiselno implementirati v projekte. Pomembnejša odkritja morajo biti prezentirana *in situ* in tako dopolnjevati pisan mozaik razvoja Črnomlja.

Optimalno vzdrževanje ali celo izboljšanje sedanjega stanja prezentirane dediščine.

Prezentirano kulturno dediščino se čim bolj približa domačinom, obiskovalcem in se jo vključi v turistično ponudbo. Pri tem je potrebo uporabljati najnovejše načine interpretacije dediščine.

Z vzgojno – izobraževalnim programom, delavnicami, predavanji se omogoči spoznavanje in doživljanje kulturne dediščine zainteresirani javnosti.

6.2 Drugi spomeniki

6.2.1 Črnomelj - Grad, 9258



Slika 4, 5: Grad (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 2: Podatki o spomeniku grad

evidenčna številka enote:	9258
ime enote:	Črnomelj - Grad
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	38/1-del
lastnik:	Občina Črnomelj
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Grad za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.1.1 Opis

Grad, ki oblikuje severno stranico glavnega trga, stoji na obrambno najugodnejši legi okljuka, na katerem je pozidano historično mestno jedro.

Dvonnadstropno grajsko poslopje ima kastelsko zasnovo, v kateri je gradbeno poudarjeno zlasti severno krilo. Letnica 1694, izpisana pod napuščem ob prvotnem okencu na severni fasadi izstopajočega krila, govori o eni izmed številnih predelav, ki jih je bilo poslopje deležno v svoji stoletni zgodovini in so temeljito zbrisala njegovo stilno in časovno oprijemljivo podobo. Toda zaradi prvinske strukture in zlasti zaradi redkih, a pričevalnih gotskih sestavin, lahko pomaknemo nastanek celotnega grajskega kompleksa v zreli srednji vek in ga povežemo s prvotnimi lastniki gospodi Črnomaljskimi.

V pritličju gradu so bili ob zadnji prenovi predstavljeni rimski nagrobniki, najdeni na Ločkem Okljuku. Na zunanjih fasadah so bile po letu 1961 vzdane spominske plošče Okrožnemu narodnoosvobodilnemu odboru, ustanovnemu zboru Slovenskega časninarskega društva in domačinu, pravniku dr. Matiji Malešiču.

Velika klet, dvorišče in prostori v pritličju so v slabem stanju in neurejeni ter propadajo. Zelo so ogroženi so tudi rimski nagrobni kamni, zato je nujna njihova sanacija ali prestavitev na bolj primerno

mesto. Za pritličje in klet je treba poiskati program, ki bo primeren za takšno lokacijo in investitorja, ki bo sposoben izvesti zahtevna vzdrževalna in obnovitvena dela.

6.2.1.2 *Analiza in ocena stanja*

Grad je večja obnovitvena dela doživel v 70-tih letih 20. stoletja. Takrat sta bila v pritličju urejena restavracija in Snack bar, danes pa ima tu prostore Razvojno informacijski center Bele krajine in Mladinski center BIT. V atriju poteka v avgustu festival Črnfest. V 1. in 2. nadstropju ima prostore Občina Črnomelj in različne inšpekcijske službe. V letih 2012-2013 je bila izvedena delna energetska sanacija 1. nadstropja.

Velika klet, dvorišče in prostori v pritličju so v slabem stanju in neurejeni ter propadajo. Zelo so ogroženi so tudi rimski nagrobni kamni, zato je nujna njihova sanacija ali prestavitev na bolj primerno mesto. Za pritličje in klet je treba poiskati program, ki bo primeren za takšno lokacijo in investitorja, ki bo sposoben izvesti zahtevna vzdrževalna in obnovitvena dela.

6.2.1.3 *Ukrepi varstva in razvoja*

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih in avtentičnih prvin arhitekture objekta in njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove, gabaritov in lege.

Izdelava Konservatorskega načrta kot pomoč lastnikom pri načrtovanju posegov in določanju funkcije posameznih delov poslopja.

Ureditev lastništva pritličnih in kletnih prostorov ter atrija, ter določitev programa, ki ne bo okrnil spomeniških kvalitet poslopja in bo doprinesel novo kvaliteto v mestno jedro.

Restavriranje vseh kamnitih arhitekturnih elementov (portali, kurišča...), prav tako tudi rimskih nagrobnikov. Tem je treba poiskati bolj ustrezno mesto hranjenja in prezentiranja.

Odstranitev garaž na severni strani poslopja. Garažne prostore za službene avtomobile in parkiranje za uslužbenca se urediti izven mestnega jedra, npr. na Majerju.

Preureditev ogrevanja prostorov in odstranitev plinske cisterne.

Redna vzdrževalna in očiščevalna dela na poslojju in njegovi neposredni okolici.

Nadaljevanje energetske sanacije, ki mora biti podrejena njenim spomeniškim kvaliteta.

Prepoved nameščanja klimatskih ali kakšnih drugih naprav, reklam, ipd. na fasade.

Reden konservatorski monitoring.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.2 *Črnomelj – Komenda, EŠD 9849*



Slika 6, 7: Komenda (foto: M. Prašin Kolbezen, A. Jamšek, Arhiv Občina Črnomelj)

Tabela 3: Podatki o spomeniku Komenda

evidenčna številka enote:	9849
ime enote:	Črnomelj - Komenda
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	3/2
lastnik:	Republika Slovenija in Občina Črnomelj
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Komenda za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.2.1 Opis

Stavba Komende stoji na severovzhodnem delu historičnega mestnega jedra in sooblikuje vzhodno stranico glavnega mestnega trga.

Stavbna osnova današnjega enonadstropnega, s krili členjenega poslopja, ki ima na zunanjih fasadah pravokotna okna, na notranjih nekdanjega dvorišča pa v pritličju in nadstropju zastekljene arkadne hodnike, je iz leta 1655, ko so po hudem požaru, v katerem je mesto pogorelo, pričeli zidati novo komendsko poslopje. O tem priča tudi kamnita plošča s križniškim grbom. Verjetno so kmalu po letu 1824 k osnovnemu stavbnemu telesu dodali prizidek, v katerem je bila šola, kasneje pa davkarija in sodnija. Ob koncu 19. stoletja je poslopje dobilo podaljšek proti jugu, ki je k devetim osem na vzhodni fasadi dodal štiri nove. S tem je bil stavbni razvoj Komende, ki je bila leta 1911 zadnjič temeljito predelana, sklenjen. V stavbi so prostori okrajnega sodišča, sodnika za prekrške in zemljiške knjige.

6.2.2.2 Analiza in ocena stanja

Fasade komende, ki vizualno vplivajo na podobo osrednjega mestnega trga, so bile obnovljene leta 2005. S tem je bila povezana tudi preureditev zasteklitve hodnikov v pritličju in 1. nadstropju. Urejen je bil atrij, ter v njem postavljena skulptura – edina v mestnem jedru. Stanje stavbe je zaenkrat dobro, potrebna pa so redna vzdrževalna dela, ter energetska sanacija.

6.2.2.3 Ukrepi varstva in razvoja

Izdelava Konservatorskega načrta kot pomoč lastnikom pri načrtovanju posegov in določanju funkcije posameznih delov poslopja.

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta, njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove, gabaritov in lege. Ohranjanje in sanacija avtentičnih materialov.

Obnova vzhodne fasade stavbe, obrnjene proti reki.

Restavriranje in konzerviranje vseh kamnitih stavbnih elementov ter napisnih plošč, po potrebi tudi njihova zaščita pred atmosferilijami ali vandalizmi.

Preureditev ogrevanje prostorov in odstranitev plinske cisterne pod poslopjem.

Morebitna energetska sanacija poslopja mora biti podrejena spomeniškovarstvenim kvaliteta stavbe.

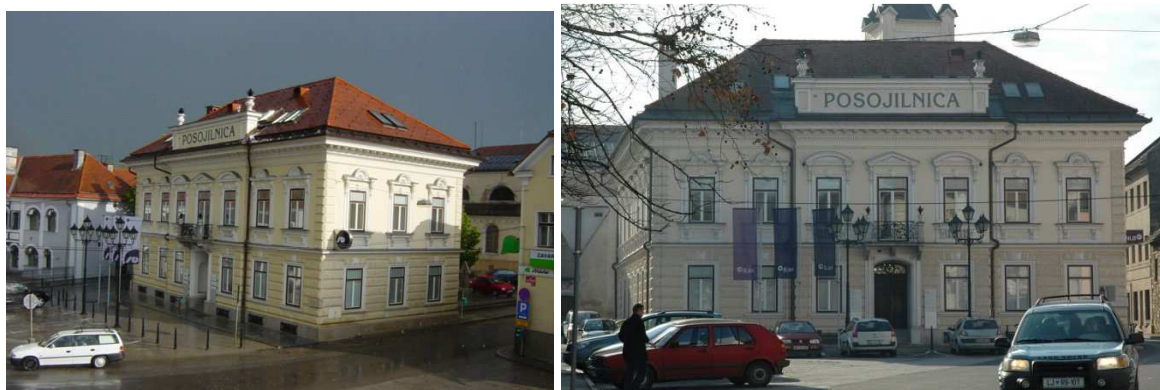
Odstranitev klimatskih naprav na fasadah in preureditev sistema ohlajanja prostorov.

Redna vzdrževalna dela na poslopju in njegovi neposredni okolici.

Reden konservatorski monitoring.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.3 Črnomelj – Posojilnica, EŠD 9851



(Slika 8, 9: Posojilnica (foto: M. Prašin Kolbezen, A. Jamšek, Arhiv Občina Črnomelj))

Tabela 4: Podatki o spomeniku Posojilnica

evidenčna številka enote:	9851
ime enote:	Črnomelj – Posojilnica
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	3/3-del
lastnik:	Nova Ljubljanska banka d.d.
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Posojilnica za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003
konzervatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.3.1 Opis

Stavba nekdanje posojilnice, danes Nove Ljubljanske banke, enota Črnomelj, stoji v severnem delu historičnega mestnega jedra. S čelno fasado zapira in oblikuje južno stranico osrednjega mestnega trga, z zahodno pa začetek Ulice Staneta Rozmana. Njeno vzhodno krilo oblikuje začetek Ulice Mirana Jarca, južna fasada pa zapira in oblikuje prostor ob župni cerkvi.

Stavba posojilnice je bila zgrajena v letih 1898-1900 kot tipična predstavnica ambicioznejše historicistične arhitekture s plastično bogato izraženo arhitektoniko zunanjsčine. Stavba je enonadstropna s sedmimi osmi na pročelju, tri središnja okna, nad katerimi se dviga atika, so pomaknjena v prostor. Stranska fasada ob Ulici Staneta Rozmana ima tri osi. Stavba se ob Ulici Mirana Jarca poglobi s krilom, ki ima sedem in na južni strani pet osi. Na vseh stranskih fasadah se, tako kot na pročelju, uveljavlja bogata oblikovanost arhitekturnih členov.

V letih 1944-45 je bil v stavbi sedež Denarnega zavoda Slovenije pri predsedstvu SNOS, o čemer priča spominska plošča na pročelju.

6.2.3.2 Analiza in ocena stanja

Zunanost in notranost stavbe sta bili temeljito prenovljeni ob koncu 20. stoletja. Takrat so bili na fasadah rekonstruirani tudi nekateri dekorativni elementi in pred glavno fasado postavljeni litoželezni stoječi svetilki. Stanje stavbe je zaenkrat kar dobro.

6.2.3.3 *Ukrepi varstva in razvoja*

Izdelava Konservatorski načrt kot pomoč lastnikom pri načrtovanju posegov in določanju funkcije posameznih delov poslopja.

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta in njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove gabaritov in lege.

Ohranjanje in sanacija avtentičnih materialov in arhitekturnih detajlov.

Preureditev sistema ohlajanja prostorov in odstranitev klimatskih naprav na fasadah.

Morebitna energetska sanacija poslopja mora biti podrejena spomeniškovarstvenim kvaliteta stavbe.

Preveritev smiselnosti strešnih oken na podstrešju – zaželeno je njihova odstranitev.

Redna vzdrževalna dela na posloju in v njegovi neposredni okolici.

Reden konservatorski monitoring.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.4 *Črnomelj - Stoničev grad, EŠD 7463*



Slika 10, 11, 12, 13: Stoničev grad (foto: B. Banovec, M. Prašin Kolbezen, Arhiv Občina Črnomelj)

Tabela 5: Podatki o spomeniku Stoničev grad

evidenčna številka enote:	7463
ime enote:	Črnomelj – Stoničev grad
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	36/1 - del
lastnik:	zasebno lastništvo

razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Stoničev grad za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur.l. RS, št. 81/2003
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.4.1 Opis

Stavba stoji nasproti Črnomaljskega gradu. Dosedanje raziskave Stoničevega gradu so pokazale, da gre za izjemno pomemben zgodovinski objekt. Njegov nastanek lahko datiramo najmanj v 17. stoletje. Stavba je nastajala postopno tako, da je danes sestavljena iz treh stavb. Združitve teh stavb lahko postavimo v leto 1768, saj je ta letnica tudi vklesana na sklepniku baročnega portala. Tedaj je hiša dobila svojo reprezentančno baročno podobo. Fasade so bile dvobarvne s pilastri vrezanimi v omet. Stropi v 1. nadstropju so bili okrašeni s štukaturo. 19. in 20. stoletje sta prinesla veliko sprememb, od dviga nivoja tal ob objektu, velikosti sosednjih prostorov, odpiranja vrat na glavno ulico, raznih posegov na fasadah in zamenjave kritine. Pritlični prostori so danes neizkoriščeni in prazni, v nadstropju so stanovanjski prostori.

6.2.4.2 Analiza in ocena stanja

Stavba je v izredno slabem stanju, saj lastnika ne zmoreta rednega vzdrževanja, še manj zahtevnih obnovitvenih posegov. Del stavbe je brez ometov, streha je v propadajočem stanju. Pritlični prostori so predvsem na vzhodni strani ogroženi zaradi talne vlage.

6.2.4.3 Ukrepi varstva in razvoja

Stavba je nujno potrebna celovite prenove, zato je obvezna predhodna izdelava Konservatorskega načrta.

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta in njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove, gabaritov in lege.

Ohranjanje in sanacija avtentičnih materialov in arhitekturnih detajlov.

Prenova stavbnega pohištva, sanacija kamnitega vhodnega portala, odstranitev dotrajanih lesenih gospodarskih poslopij in sanacija kamnitih, preureditev oz. odstranitev garaž.

Ureditev talnih površin ulice pod obokom.

Rekonstrukcija dekorativno izredno razčlenjenih fasad in pred tem določitev in ureditev talnih nivojev ob hiši.

Prepoved nameščanja klimatskih ali kakšnih drugih naprav, reklam, ipd. na fasade.

Reden konservatorski monitoring.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.5 Črnomelj - Cerkev sv. Petra, EŠD 1729



Slika 14: Cerkev sv. Petra (foto: A. Jamšek, Arhiv Občina Črnomelj)

Tabela 6: Podatki o spomeniku cerkev sv. Petra

evidenčna številka enote:	1729
ime enote:	Črnomelj - Cerkev sv. Petra
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	1/5
lastnik:	Župnija Črnomelj
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Cerkev Sv. Petra v Črnomlju za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003
konzervatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.5.1 Opis

Cerkev sv. Petra je v pisanih virih prvič navedena v ustanovni listini župnije Črnomelj leta 1228, drugič pa leta 1268, ko jo je dobil v upravljanje nemški viteški red. Srednjeveška stavba je bila prezidana in povečana v sredini 18. stoletja, ko je proti vzhodu orientirana cerkvena arhitektura tudi dobila današnjo baročno podobo.

Cerkveno stavbo oblikujejo pravokoten prezbiterij s posnetimi vogali, pokrit z mogočno kupolo, izrazito podolžna ladja z nizom treh kapel na vsaki strani, ki jih predirajo polkrožna okna. Ladijski prostor je osvetljen z "bazilikalno" svetlobo, ki vstopa skozi polkrožna okna nad stranskimi kapelami. K zahodni steni ladje je prislone visok zvonik, ki je svoje baročne sestavine zamenjal z novogotskimi okoli leta 1880, ko so povečali tudi zakristijo ob južni strani prezbiterija. Čeprav je temeljita barokizacija prekrila srednjeveške stavbne elemente, pa lahko na fasadah prepoznamo gotski talni zidec, skrit pod kasnejšimi ometi. Ob prenovi notranjosti leta 2012 je bil del tega zidca prezentiran v stari zakristiji.

Cerkev je bila v zadnji četrtini 19. in v prvih letih 20. stoletja deležna večjih obnovitvenih del. Baročna streha zvonika je bila zamenjana z novogotsko, ki je poudarila njegov višinski zagon. Fasade zvonika pa so dobile v ometu izdelano dekorativno ornamentiko v značilnih novogotskih in novorenesančnih formah. Danes visijo v zvoniku štirje zvonovi, trije železni, nabavljeni takoj po prvi svetovni vojni, in

bronasti navček z letnico 1745. Sočasno z zvonikom je bila predelana tudi zakristija, prislonjena ob južno stranico prezbiterja. Stara zakristija je bila namreč premajhna, zato so jo podaljšali proti vzhodu in povišali za eno nadstropje. Takrat je cerkev dobila tudi velik del nove opreme (stranska oltarja Janeza Vurnika iz Radovljice, klopi, ...), ki pa ni več ohranjena. Ohranjen ni več tudi baročni glavni oltar iz prve polovice 18. stoletja, ki je bil predelan ob koncu 19. stoletja. Ohranjena pa je vitražna zasteklitev cerkvenih oken, izdelek tirolskih steklarskih delavnic.

Na cerkvenih fasadah so prezentirani fragmenti antičnih nagrobnikov, ki so bili kot gradbeni material uporabljeni ob zidavi cerkve.

Pri zvoniku na zahodni strani cerkve so bili pri zemeljskih delih v letu 1953 najdeni staroslovanski grobovi iz 10. in 11. stoletja. Nedatirani grobovi, ki so lahko del nekdanjega pokopališča ali celo staroslovanska grobišča, so znani tudi ob južni in vzhodni strani cerkve.

Cerkev sv. Petra stoji v osrednjem delu historičnega mestnega jedra. Vsaj do leta 1802 je bilo okoli nje pokopališče, na katerega spominja nepozidan prostor na vsaki strani cerkve, oblikovan kot trg.

Širši kontekst spomenika, razumevanje spomenika in njegovih vrednot

Cerkev sv. Petra je bila skozi stoletja ključen objekt pri oblikovanju mestnih vedut kot tudi različnega verskega, kulturnega in turističnega dogajanja v Črnomlju in življenju meščanov. Ob urejanju glavne mestne tržne ulice so bili v začetku 50-tih let ob zahodni strani stavbe odkriti slovanski grobovi iz 10. - 11. stoletja, zaradi katerih so arheologija, pa tudi muzeologija in konservatorstvo postali pozorni na to lokacijo. Ob zadnjih obnovitvenih delih na cerkvenih fasada ob koncu 70-tih let 20. stoletja so bili odkriti fragmenti vzdanih rimskih nagrobnikov, ki so bili tudi prezentirani in situ.

Leta 2003 je občina Črnomelj na pobudo Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, cerkev sv. Petra razglasila z kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 81/2003-12081) in s tem tudi pravno potrdila njegov spomeniškovarstveni pomen.

Ob obnovitvenih delih v cerkveni notranjosti, ki so potekala v letih 2010-2012 je bila delno restavrirana in rekonstruirana vitražna zasteklitev oken iz konca 19. stoletja, odkriti, sanirani in delno rekonstruirani so bili kamniti tlaki v ladji in prezbiteriju, na pilastrih ladje so bili odkriti, restavrirani in prezentirani dekorativni križi iz 18. stoletja, prebeljena je bila notranjost in pri tem rekonstruirani baročni barvni toni. Urejene so bile tudi nove, železne stopnice v zvoniku ter preurejena zakristija. Sanirani so bili kamniti portali in lesena krila vrat, ter restavrirana kamnita nagrobnika, vzdana v stene prezbiterja. Odprta je bila grobnica pod tlaki ladje, skeleti pa antropološko pregledani. Pri obnovi so bili preurejeni tudi ogrevanje, električna napeljava in osvetlitev notranjosti. S temi posegi, ki so bili podrejeni spomeniškovarstvenim kvaliteta m kulturnega spomenika, je cerkvena notranjost pridobila kvalitetno podobo. .

Vrednote in pomeni

Za kulturni spomenik Črnomelj – Cerkev sv. Petra, EŠD 1729 so bile ob razglasitvi za kulturni spomenik lokalnega pomena z lastnostmi umetnostnega, arhitekturnega in arheološkega, spomenika, podana naslednja strokovna utemeljitev (citiramo del Odloka): Župna cerkev je eden ključnih umetnostnih spomenikov, ki s svojo prisotnostjo in kontinuiteto lege izpričuje tudi srednjeveški urbanistični značaj mesta. Je ena izmed redkih stavb v mestu, ki skriva v svoji arhitekturi starejše stavbne faze, pomembne za poznavanje in razumevanje zgodovine mesta. Zaradi lege na staroslovanskem grobišču, je tudi eden od ključnih arheoloških spomenikov.«

Zaradi navedenega ima cerkev sv. Petra:

- lokalni pomen: izjemen
- regionalni pomen: izjemen
- državni pomen: velik
- svetovni pomen: majhen

Cerkev sv. Petra s svojo lego v urbani zasnovi mestnega tlorisa priča o izrednem pomenu tega prostora vsaj od pozne antike, srednjega in novega veka do najnovejših obdobj. V njej se prepletajo in dopolnjujejo različne zvrsti dediščine, prisotna je tudi živa dediščina (npr. Florjanovo, Petrovo, Martinovanje), s katero se identificira del prebivalstva. Cerkevna arhitektura, predvsem zvonik, ki predstavlja višinsko vertikalo, daje mestu značilno prepoznavnost. Na območju Bele krajine, Dolenjske ter cele jugovzhodne regije pa tudi v širšem obmejnem območju ponuja možnost za dodatno turistično ponudbo ter razvoj kulturnega in verskega turizma.

1. Zgodovinski pomen

- Cerkev sv. Petra je izredno pomembna za poznavanje razvoja srednjeveške organiziranosti cerkvene mreže na Slovenskem
- Je sedež najstarejše župnije v Beli krajini in ene najstarejših župnij v širši jugovzhodni regiji Slovenije
- Je najstarejša, v pisanih virih omenjena stavba v Črnomlju
- Slovanski grobovi, najdeni ob cerkvi, pričajo o slovanski poselitvi tega prostora, kar je izjemno za Belo krajino in pomembno za poznavanje slovanske poselitve slovenskega etničnega ozemlja

2. Estetski pomen

- Cerkev sv. Petra je pester mozaik nekaterih estetsko urejenih in prezentiranih sestavin kulturnega spomenika, ki doprinašajo k izgledu občinskega središča in dajejo prepoznavnost kraju
- Stavbo odlikuje dobra ohranjenost struktur iz različnih časovnih in stilnih obdobj (gotika, barok, historicizem)
- Posebno estetsko vrednost dajejo cerkveni stavbi pogledi, ki oblikujejo značilno prepoznavnost vedut

3. Znanstveni pomen

- Arheološke ostaline iz različnih časovnih obdobj (antika, srednji vek) omogočajo preučevanje kontinuitete poselitve na prostoru župnijske cerkve, in njeno primerjavo na prostoru širšega zaledja
- Omogoča preučevanje razvoja sakralne arhitekture preko različnih časovnih in stilnih obdobj (gotika, barok, historicizem)
- Zaradi ohranjenosti stavbnih elementov iz časovno in stilno različnih obdobj omogočajo posamezni objekti raziskavo in prezentacijo njihove stavbne rasti
- Predstavitev artefaktov (cerkveno posodje, tekstil, ...) v cerkveni zakladnici omogoča spoznavanje in raziskovanje pri nas manj poznane dediščine

4. Družbeni pomen

- Pomen cerkve sv. Petra za lokalno prebivalstvo je »tradicionalen«: ker gre za župnijsko cerkve se lokalna skupnost se njo identificira, saj so se tu skozi stoletja odvijali in se še odvijajo pomembni dogodki in mejniki v življenju posameznika (krsti, poroke, zadušnice...)
- Lokalna skupnost in društva (gasilci, godba..) intenzivno sodelujejo pri pripravi na praznovanja in pri raznovanju praznikov cerkvenega leta (božič, velika noč, Florjanovo, Petrovo, Martinovo...)
- Nudi potencial za večji razvoj turizma, predvsem kulturnega in verskega turizma in omogoča dodatno zaposlitev krajanov
- Je potencialen vir formalnega in neformalnega izobraževanja.

6.2.5.2 *Analiza in ocena stanja*

Cerkvena notranjost je bila obnovljena v letih 2011-2012. Takrat so bili sanirani kamniti baročni tlaki v ladji, in v prezbiteriju položeni novi. Cerkvena notranjost je bila prebeljena. Pri tem je bila restavrirana in prezentirana tudi baročna poslikava v obliki posvetilnih križev na pilastrih cerkvene ladje. Preurejeno je bilo ogrevanje in posodobljena električna napeljava. Še ohranjena vitražna zasteklitev velikih oken je bila restavrirana, uničena pa rekonstruirana. Restavrirani so bili vsi kamniti portali, obnovljena so bila lesena krila vrat v zakristiji. Urejeno je bilo novo kovano stopnišče v nadstropje zakristije in postavljene nove železne stopnice v zvoniku.

Vitražna zasteklitev je bila obnovljena oz. rekonstruirana le v velikih polkrožnih oknih, ne pa tudi v lunetah nad kapelami ladje. Zato je ohranjenost te vitražne zasteklitve izredno zaskrbljujoče. Njeno stanje je kritično predvsem na severni strani, kjer jo je pred nekaj leti poškodovala toča.

Izredno slabo je stanje vseh cerkvenih fasad, ki v propadajočem stanju in zahtevajo celovito prenovu oz. rekonstrukcijo (odstranitev obstoječih ometov, rekonstrukcija apnenih ometov in dekoracije). Kritično je tudi stanje antičnih fragmentov, saj nezadržno propadajo.

6.2.5.3 *Ukrepi varstva in razvoja*

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta in njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove, gabaritov in lege.

Ohranjanje in sanacija avtentičnih materialov in arhitekturnih detajlov.

Obnova fasad. Pri tem morajo biti uporabljeni historični materiali in rekonstruirana podoba fasad iz prehoda 19. v 20. stoletje.

Ohranitev in sanacija fragmentov antičnih nagrobnikov, vzdanih v fasade cerkve.

Odstranitev betonskih pločnikov ob cerkvi, ki jih nadomestijo granitne kocke, položene v peščeno nasutje.

Izvedba pravilnega odvodnjavanja in izpeljave strešnih žlebov.

Nadaljevanje restavriranja in rekonstruiranja vitražne zasteklitve.

Obnova lesenih vratnih kril glavnega portala.

Umestitev razstavne zbirke lokalne cerkvene opreme in oprave v nadstropju zakristije. Pri tem se ohranjajo in prezentirajo historični materiali, postavitev zbirke pa mora biti podrejena arhitekturnim danostim prostora. Posebno skrb je treba posvetiti zasteklitvi oken in lunete.

Pri ureditvi dostopa do zvonov v zvoniku je treba odpreti vse zazidane odprtine. Po potrebi se lahko izvede njihovo varovanje pred dežjem, snegom in golobi, a samo na transparenten način, ki ne bo okrnil podob (tudi estetskih) fasad. Vsa oprema, potrebna zaradi dostopa, mora biti nameščena tako, da ne bo posegala v materialno substanco kamnitih zidov.

Izvajanje rednega konservatorskega monitoringa.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.5.4 *Operativni cilji - splošno*

Operativni cilji so določeni v 4. členu Sklepa o razglasitvi cerkve sv. Petra za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 81/2003-12081), zato jih povzemamo:

- Varovanje kulturnih, arheoloških, arhitekturnih, krajinskih, likovnih, urbanističnih in zgodovinskih vrednot spomenika v celoti, v njihovi izvornosti in neokrnjenosti ter varovanje vseh njegovih značilnih vedut.
- Prepoved predelav vseh likovnih in stavbnih prvin objekta, ki so ovrednotene kot del spomenika.
- Prepoved vseh posegov v zaščiteno namembnost, talne plasti, tlorise in gabarite spomenika, njegovo poslikavo in opremo ter v druge značilne stilne elemente spomenika, razen v primeru vzdrževalnih posegov, ki jih na podlagi kulturnovarstvenih pogojev s kulturnovarstvenim soglasjem odobri pristojni zavod za varstvo kulturne dediščine.

- Prepoved vseh posegov v arheološke plasti spomenika, razen pooblaščenim osebam s predhodnim pismenim soglasjem pristojnega zavoda za varstvo kulturne dediščine.
- Podrejanje vsake rabe in vseh posegov v spomenik ohranjanju in vzdrževanju varovanih spomeniških lastnosti in/ali rekonstrukciji najbolj kvalitetne historične podobe spomenika.
- Znotraj varovanega območja spomenika je prepovedano postavljanje objektov trajnega in začasnega značaja, vključno z nosilci reklam, anten in ostalih naprav, razen v primerih, ki jih na podlagi kulturnovarstvenih pogojev s kulturnovarstvenim soglasjem odobri pristojni zavod za varstvo kulturne dediščine.
- Omogočanje predstavitve celote in posameznih zaščitenih elementov in dostopnost javnosti v meri, ki ne ogroža varovanje spomenika in njegovih spomeniških kvalitet.

6.2.5.5 Črnomelj - Stara šola, 9852



Slika15, 16: Stara šola (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto, M. Prašin Kolbezen, Arhiv Občina Črnomelj)

Tabela 7: Podatki o spomeniku Stara šola

evidenčna številka enote:	9852
ime enote:	Črnomelj – Stara šola
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	22/34
lastnik:	Občina Črnomelj in Društvo vinogradnikov Črnomelj
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Stara šola za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.5.6 Opis

Stavba stoji v zahodnem nizu hiš Ulice Mirana Jarca, vzporedno z župno cerkvijo.

Dvonadstropno poslopje stare šole je bilo pozidano v letih 1888-1890. Pročelje obrnjeno proti cerkvi ima devet osi, na strani proti Ulici Mirana Jarca pa kaže trionsno markirana slepa okna. Od oktobra 1944 je v stavbi delovala partizanska gimnazija, o čemer priča spominska plošča, vzdana na pročelje. V stavbi ima prostore Glasbena šola Črnomelj, kleti pa je urejena vinoteka belokranjskih vinogradnikov, namenjena degustacijam in predstavitvam domačih vin.

6.2.5.7 Analiza in ocena stanja

Stavba je bila celovito obnovljena v zač. 21. stoletja, zato je njeno stanje dobro.

6.2.5.8 Ukrepi varstva in razvoja

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta in njenih detajlov (kamnito stopnišče, litoželezna ograja, lesena krila glavnega vhoda...).

Odkrivanje, restavriranje in prezentiranje dekorativne poslikave na stenah, stebrih in obokih stopnišča.

Prepoved nameščanja klimatskih ali kakšnih drugih naprav, reklam, ipd. na fasade.

Reden konservatorski monitoring.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.6 Črnomelj - Hiša Mirana Jarca 3, EŠD 9841



Slika 17: Hiša Mirana Jarca 3 (Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 8: Podatki o spomeniku Hiša Ulica Mirana Jarca 3

evidenčna številka enote:	9841
ime enote:	Črnomelj - Hiša Ulica Mirana Jarca 3
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	12/2
lastnik:	Občina Črnomelj
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Odlok o razglasitvi Hiše Ulica Mirana Jarca 3 v Črnomlju za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 79/2009
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.6.1 Opis

Stavba stoji v nizu hiš na vzhodni strani ulice, nad reko Lahinjo, v neposredni bližini župnišča in stare šole. Stavba je bila pozidana leta 1844 na parceli nekdanje mestne hiše (starešinska hiša) kot prva črnomaljska šola, ki je tu delovala do leta 1890. Iz franciscejskega katastra je razvidno, da je bila ta stavba manjša od današnje, imela je kvadraten tloris, stala pa je ob okroglem stolpu v vzhodnem nizu mestnega obzidja. Okoli leta 1897 so poslopje razširili in nadzidali na sedanjo velikost, ter pri tem porušili stolp. Nekaj let kasneje je hiša dobila dekorativno členjeno fasado, ki jo odlikujejo bogate, v ometu izvedene obrobe okoli oken, delilni zidec in profiliran strešni venec. Ob koncu 19. stoletja so bili z bogato dekorativno poslikavo v obliki raznolikih cvetličnih in geometrijskih motivov poslikani tudi vsi prostori. V 20. stoletju je bilo na stavbi izvedenih samo nekaj manjših predelav, ki niso bistveno posegle v historično pričevalnost njene arhitekture in stavbne opreme.

Stavba je rojstna hiša pesnika Mirana Jarca, ki se je rodil leta 1900 očetu uradniku v sodniški službi. Črnomalci so v njegov spomin leta 1950 postavili ploščo na pročelje hiše, po pesniku pa je poimenovana tudi ulica.

6.2.6.2 Analiza in ocena stanja

Poslopje je bilo celovito prenovljeno v letih 2011-2013, zato je njegovo stanje dobro.

V obnovljeni hiši, v kateri se prepleta in dopolnjuje bogata arheološka, umetnostnozgodovinska, etnološka, urbanistična in zgodovinska dediščina mesta, je bila leta 2013 odprta Mestna muzejska zbirka. V njej je v sliki, besedi in s predmeti predstavljena 3000 letna zgodovina mesta. Upravljaavec stavbe je RIC Črnomelj.

6.2.6.3 Ukrepi varstva in razvoja

Izvajanje strokovnega vzdrževanja in obnavljanja vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta in njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove, gabaritov in lege.

Ohranjanje avtentičnih materialov, dekorativne poslikave prostorov in arhitekturnih detajlov.

Ureditve dvorišča (vrt), ki se mu nameni javni program.

Prenova in sanacija ulice ob hiši (odstranitev asfalta, polaganje granitnih kock) in dostopa do lesene brvi.

Redno ročno odstranjevanje snega ob stavbi.

Izvajanje rednega konservatorskega monitoringa.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.7 Črnomelj - Župnišče, EŠD 9853



Slika 18: Župnišče (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 9: Podatki o spomeniku Župnišče

evidenčna številka enote:	9853
ime enote:	Črnomelj – Župnišče
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	16/3-del
lastnik:	Župnija Črnomelj
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Župnišče za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.7.1 Opis

Stavba stoji v osrednjem delu niza hiš na vzhodni strani Ulice Mirana Jarca nad reko Lahinjo. Na prostoru sedanjega župnijskega kompleksa je neka podkletena stavba, ki je danes prezentirana v pritličju Pastoralnega centra, stala že v zgodnjem 15. stoletju. Obstoječa enonadstropna stavba župnišča je današnja oblika in velikost dobila okoli leta 1808. O tem priča letnica ob križniškem križu na sklepnem čelu kamnitega glavnega portala. Na Ulico Mirana Jarca se stavba odpira s tremi osmi, pročelje proti dvorišču s kamnitim portalom pa ima pet osi. Visoka štirikapna streha poudarja zgodovinska merila gabaritov historičnega mestnega jedra. Pri obnovi fasad v zač. 21. stoletja so bili rekonstruirani dekorativni elementi, ki močno vplivajo na podobo celotne ulice.

6.2.7.2 Analiza in ocena stanja

Stanje poslopja je dobro. Slabše je stanje njegove neposredne okolice-platoja pred glavnim vhodom.

6.2.7.3 Ukrepi varstva in razvoja

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta in njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove gabaritov in lege. Ohranjanje avtentičnih materialov in posameznih detajlov arhitekture. Preveriti možnost namestitve kopije spominske plošče NOB. Prepoved nameščanja klimatskih ali kakšnih drugih naprav, reklam, ipd. na fasade. Odstranitev obstoječih in rekonstrukcija prvotnih lesenih gankov na dvoriščni strani. Rekonstrukcija oblike in velikosti ostrešja iz prve polovice 20. stoletja. Odstranitev asfalta na platoju pred glavnim vhodom in namesto njega položitev granitnih kock v peščeno nasutje. Odstranitev obstoječe ograje iz stebričev na robu platoju in rekonstrukcija prvotnih stebričev, vlitih iz betona. Sanacija stopnišča in ograje iz platoja pred glavnim vhodom na dvorišče župnišča. Reden konservatorski monitoring. Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.8 Črnomelj – Arheološko najdišče Pastoralni center, EŠD 9254



Slika 19: Pastoralni center (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 10: Podatki o spomeniku Arheološko najdišče Pastoralni center

evidenčna številka enote:	9254
ime enote:	Črnomelj - Arheološko najdišče Pastoralni center
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj

parcelna številka:	16/4-del
lastnik:	Župnija Črnomelj
lokacija:	Ulica Mirana Jarca 7. Arheološke ostaline so prezentirane pod talnim nivojem pastoralnega centra.
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi arheološkega najdišča Pastoralni center za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003, 54/2004
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.8.1 Opis

Lokacija se nahaja na Ulici Mirana Jarca 7, tik župnišča. V Pastoralnem centru so predstavljene arheološke ostaline zidanih struktur, odkritih z arheološkimi raziskavami v letih 1995-1996, ki sodijo časovno v tri glavne faze. V prvo, poznoantično, spadajo ostanki kamnitega obrambnega obzidja in vanj vključenega pravokotnega stolpa iz 5. stoletja. Drugo fazo predstavljajo ostanki neke podkletene stavbe in mestnega obzidja iz konca 14. ali začetka 15. stoletja, tretjo pa ostanki drugega, proti vzhodu pomaknjene srednjeveškega obzidja in povečane podkletene stavbe iz zadnje četrtine 15. stoletja. V kletnem delu so poleg ostankov kamnitih struktur predstavljeni tudi posamezni predmeti, najdeni pri arheoloških izkopavanjih na prostoru pastoralnega centra in na območju poznoantičnega grobišča ob Lahinji.

Pastoralni center je namenjen različnim prireditvam, prezentirane arheološke ostaline pa so vključene v turistično ponudbo mesta.

6.2.8.2 Analiza in ocena stanja

Pastoralni center ima v upravljanju Župnija Črnomelj. Center je zaklenjen, za ogled se je potrebno predhodno najaviti. Na stavbi ni nobene informacije, ki bi mimoidoče opozarjala na *in situ* prezentirane ene od bolje ohranjenih in pomembnejših ostalin iz najstarejšega razvoja mesta različnih obdobij urbanega razvoja mesta. Prav tako ni informacij o urniku ogledov.

Iz prezentiranih zidov so odpadli posamezni kamni, na vogalih se nabira pajčevina.

Na razstavnih policah manjkajo arheološki artefakti.



Slika 20 levo: Pogled na prezentirano arhitekturo s praznimi policami (Foto: F. Aš, Arhiv: ZVKDS, OE Novo mesto).



Slika 21 desno: Odpadajoče kamenje iz prezentiranega zidu (Foto: F. Aš, Arhiv: ZVKDS, OE Novo mesto).

6.2.8.3 Ukrepi varstva in razvoja

Na prezentirani arheološki dediščini je potrebno opravljati redna vzdrževalna konservatorska – restavratorska dela.

Predlaga se, da se znova vzpostavi razstavna predstavitev arheoloških artefaktov, najdenih na območju mestnega jedra.

Odstraniti je treba tepihe, saj niso v konceptu prezentacije arheoloških ostalin. Namesto njih se vzpostavi bolj primeren način zavarovanja steklenih pohodnih površin.

Na Pastoralni center je potrebno postaviti označevalno tablo in zagotavljati urnik ogledov... Smiselno bi bilo razmisliti o zloženki, ki bi pojasnjevala najstarejšo zgodovino Črnomlja prikazano v Pastoralnem centru.

Izvajanje rednega konservatorskega monitoringa in sprotno obveščanje upravljavca o ugotovitvah. Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.9 Črnomelj - Cerkev Sv. Duha, EŠD 1742



Slika 22: Cerkev Sv. Duha (Foto: M. Prašin Kolbezen, Arhiv Občina Črnomelj, desna: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 11: Podatki o spomeniku cerkev sv. Duha

evidenčna številka enote:	1742
ime enote:	Črnomelj - Cerkev Sv. Duha
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	22/2, 22/3
lastnik:	Občina Črnomelj
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Cerkev Sv. Duha v Črnomlju za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.9.1 Opis

Cerkev sv. Duha markantno sooblikuje južno veduto mesta nad sotočjem rek Lahinje in Dobljice. V pisanih virih je prvič navedena leta 1487, a arheološka izkopavanja v in ob cerkvi so razkrila pozidavo tega prostora že od prazgodovine dalje.

V notranjosti cerkve sv. Duha so pod steklenimi ploščami prezentirane dobro ohranjene poznoantične sakralne strukture, v tlaku je nakazan tloris zgodnjekrščanske cerkve in lokacija najdenega mozaika. Dele ohranjenega mozaika je restavriral Ivan Bogovčič in so danes na ogled v cerkvi sv. Duha (Bogovčič 2010, 15). Južno in vzhodno od cerkve sv. Duha je prezentirano poznoantično obzidje z obrambnim stolpom in pa kasnejše, poznosrednjeveško obzidje. Na trgu pred in severno od cerkve sv. Duha so v tlaku prezentirani poznosrednjeveški in zgodnjenovoveški zidovi, odkriti tekom arheoloških izkopavanj leta 2004. Dokončna ureditev arheoloških prezentacij v notranjosti in okrog cerkve sv. Duha je bila končana leta 2007.

Cerkvena stavba razkriva zanimivo stilno rast v različnih časovnih in stilnih obdobjih (gotika, barok, historicizem).

6.2.9.2 Analiza in ocena stanja

Od 2007 upravlja kulturni spomenik z vso njegovo vsebino Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Črnomelj. V cerkvi organizirajo različne kulturne dogodke (glasbeni in literarni večeri, predavanja, dramske uprizoritve, poroke...) in občasne razstave, ki bistveno prispevajo k mozaiku kulturnega utripa mesta Črnomelj.

Upravljanje kulturnega spomenika ni najboljše. Cerkev je zaklenjena, ogled je možen po predhodni najavi oz. v delovnem času Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti. Na steklenih površinah, ki prekrivajo prezentirano arheološko dediščino, se nabira vlaga, in sicer v takšni meri, da je vidljivost nična. S strani upravljavca je bilo pojasnjeno, da se gretje vključi samo v času prireditev.



Slika 23: Pogled na od vlage zamegljene steklene plošče pod katerimi je prezentirana arheološka dediščina v cerkvi sv. Duha (Foto: F. Aš, Arhiv: ZVKDS, OE Novo mesto).

Cerkev ni prezračevana, zato odstopajo ometi na spodnjih partijah sten v notranjosti in na zunanosti. Obiskovalcem je na voljo zloženka o zgodovini cerkve sv. Duha in mesta Črnomelj, medtem ko še kako potrebne označbe spomenika in pojasnjevalne table o prezentirani arheološki dediščini ni. Prezentirane arheološke strukture v različnem obsegu prekrivajo biološki dejavniki propadanja (mahovi, lišaji, trava, bršljan), ki bistveno vplivajo na mehanske poškodbe struktur.



Slika 24: Pogled na prezentirano arhitekturo, ki jo na posameznih delih preraščajo mahovi, bršljan, trava (Foto: F. Aš, Arhiv: ZVKDS, OE Novo mesto).

Na trgu pred cerkvijo so na prezentiranih oznakah dediščine parkirani avtomobili, kar škodljivo deluje nanjo in zakriva jasno ter celovito podobo na cerkev sv. Duha s prezentiranimi ostalinami.



Slika 25: Parkiranje na prezentiranih površinah (Foto: F. Aš, Arhiv: ZVKDS, OE Novo mesto).

6.2.9.3 Ukrepi varstva in razvoja

V notranjosti cerkve sv. Duha je potrebno sanirati in pravilno vzdrževati vlago (redno prezračevanje, namestitve naprave za odvzem odvečne zračne vlage, ipd.).

Zaradi preverjanja stanja struktur in čiščenja steklenih površin ter morebitnih bioloških dejavnikov je potrebno pod steklenimi ploščami vzpostaviti dostop do prezentirane arheološke dediščine.

Na prezentiranih arheoloških ostalinah je potrebno opravljati redna konservatorska – restavratorska dela.

Ob neposredni okolici posameznih gradbenih elementov in zaščitnih zidov je potrebno redno čistiti in vzdrževati vegetacijo ter predvsem v jesenskih in zimskih mesecih čistiti površine (odpadlo listje, veje, sneg, obrezovanje bršljana...).

Prepogosto čiščenje oz. odstranjevanje površinskih oblog na prezentiranih strukturah pospeši preperevanje in ponovno onesnaženje z odprtjem por kamnitega materiala. Osnovna specifikacija v konservatorski – restavratorski stroki uveljavljenih klimatskih pogojev hrambe kamna (Porekar Kacafura 2010, 100) je sledeča: konstantna relativna vlaga (RH): $40 \pm 5 \%$, temperatura: $20\% \pm 1 \%$. Odstopanje v enaki meri povzroča poškodbe materialov, ki so bili uporabljeni pri konserviranju in restavriranju obstoječih rekonstrukcij. Potrebno je razmisliti o nanosu sloja, ki bi izenačil higroskopičnost kamnitega in drugega materiala (zaščitni premazi na osnovi nanodelcev, silikonski premazi ipd) in bi tako preprečil odlaganje trdih delcev iz onesnaženega zraka, zmanjšal vpliv atmosferilij in razvoj mahov, alg (Bogovčič 1999, 169).

Na trgu pri cerkvi je prepovedano stalno parkiranje.

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove gabaritov in lege.

Ohranjanje in sanacija vseh avtentičnih materialov in arhitekturnih detajlov.

Redno odpiranje oken in vrat in s tem zračenje notranjosti.

Na opremo (stoli, mize...) namestiti filc, da ne bo poškodovala tal.

Enkrat letno čiščenje podstrešja in odstranitev iztrebkov netopirjev. Ta dela naj se izvajajo v dogovoru z Zavodom RS za varstvo narave OE Novo mesto.

Zagotavljati urnik odpiranja cerkve in s tem omogočiti obiskovalcem ogled njene notranjosti, in še posebej razstav.

Namestiti pano s predstavitvijo spomenika in s tem domačinom, obiskovalcem, turistom približati in razložiti vlogo ter pomen cerkve sv. Duha in prezentirane arheološke dediščine.

Izvajanje rednega konservatorskega monitoringa. Upravljavca se o ugotovitvah sproti obvešča.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije OE Novo mesto.

6.2.10 Črnomelj - Sinkovičeva hiša, EŠD 9847



Slika 26: Sinkovičeva hiša (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 12: Podatki o spomeniku Sinkovičeva hiša

evidenčna številka enote:	9847
ime enote:	Črnomelj – Sinkovičeva hiša
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	23/20
lastnik:	zasebno lastništvo
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Sinkovičeva hiša za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur. l. RS, št. 81/2003
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.10.1 Opis

Stavba stoji nasproti cerkve, v strnjem nizu hiš, ki oblikujejo zahodno linijo osrednje mestne ulice. Stavba stoji na prostoru dveh nekdanjih samostojnih hiš, enonadstropne iz druge polovice 19. stoletja in lesene pritlične, ki jo vidimo na franciscejskem katastru. Današnja enonadstropna šestosna stavba nekdanje gostilne in mesarije je bila pozidana v letih 1912-1913. Ima izrazito podolžen tloris, pokrita je z dvokapno streho, razčlenjena z vrsto fičar. Kritina je eternit. Stavba je ohranila svojo prvotno historicistično podobo iz začetka našega stoletja.

6.2.10.2 Analiza in ocena stanja

Hiša je že nekaj let nenaseljena in prazna. Pred tem so bili v njej različni najemniki. Vse to neugodno vpliva na njeno materialno stanje.

6.2.10.3 Ukrepi varstva in razvoja

Stavba je nujno potrebna celovite prenove, zato je obvezna predhodna izdelava Konservatorskega načrta.

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta in njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvorne tlorisne zasnove, gabaritov in lege.

Ohranjanje in sanacija avtentičnih materialov in arhitekturnih detajlov, stavbnega pohištva, ipd.

Ohranjanje poslovnega pritličja (trgovina, gostilna) in stanovanjskega nadstropja in podstrešja.

Prepoved nameščanja klimatskih ali kakšnih drugih naprav, reklam, ipd. na fasade.

Na dvorišču ureditev tlakov in dostopa v klet tako, da ne bodo kvarno vplivali na stavbno substanco.

Reden konservatorski monitoring.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.11 Črnomelj - Haringova hiša, EŠD 9848



Slika 27: Haringova hiša (foto: A. Jamšek, Arhiv Občina Črnomelj)

Tabela 13: Podatki o spomeniku Haringova hiša

evidenčna številka enote:	9848
ime enote:	Črnomelj - Haringova hiša
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	42/9-del
lastnik:	zasebno lastništvo
razglasitev:	- vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena - akt razglasitve: Sklep o razglasitvi objekta Haringova hiša za kulturni spomenik lokalnega pomena, Ur.l. RS, št. 81/2003
konzervatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.2.11.1 Opis

Stavba stoji "Na vavtari", na vstopu v historično mestno jedro iz severne smeri.

Enanadstropna stavba, katere glavna fasada ima pet nesimetričnih osi, je pokrita s štirikapno streho z dolgim slemenom, kritina je eternit. K polkrožnemu kamnitemu portalu, pomaknjenemu iz glavne osi, vodi kamnito zunanje stopnišče. Zunanjščina stavbe kaže poenostavljeno podobo z nekoliko izrazitejšimi okenskimi okviri in s komajda nakazanim delilnim vencem med nadstropjema. Dvoriščna fasada je v nadstropju in pritličju ohranila lesena balkona. V vhodni veži v pritličju je delno ohranjena slikarija, ki je pripisana slikarju Ferdu Veselu. Sedanjo podobo je stavba dobila verjetno leta 1886, o čemer govori letnica na sklepniku glavnega portala.

6.2.11.2 Analiza in ocena stanja

Do prve polovice 80-tih let 20. stoletja so bila v hiši stanovanja. Ko se je zamenjal lastnik, je bil v pritličju urejen gostinski lokal, nadstropje je ohranilo stanovanjsko funkcijo. Ureditvev lokala je bistveno spremenila tlorisno zasnovo pritličnih prostorov. Hiša je deležna le najbolj nujnih vzdrževanih del.

6.2.11.3 Ukrepi varstva

Izdelava Konservatorskega načrta, ki bo v pomoč lastniku pri obnovi stavbe.

Strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture objekta in njegove notranje premične in nepremične opreme po načelu ohranjanja izvirne tlorisne zasnove, gabaritov in lege.

Ohranjaje in sanacija avtentičnega gradbenega materiala in arhitekturnih elementov.

Sanacija stopnišča, glavnega portala in lesenih kril vrat.

Restavriranje in prezentiranje obstoječe stenske poslikave v nekdanji veži.

Sondiranje sten in obokov v veži. V primeru najdb stenskih poslikav, se te odkrijejo, restavrirajo in prezentirajo.

Prepoved nameščanja klimatskih ali kakšnih drugih naprav, reklam, ipd. na fasade.

Ohranjanje in sanacija litoželezne mestne ograje med Haringovo hišo in sosednjo stavbo.

Odstranitev asfalta tik ob stenah hiše, saj ta kvarno vpliva na vlago v njenih temeljih.

Reden konservatorski monitoring.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.2.12 Širši kontekst spomenikov, razumevanje spomenikov in njihovih vrednot

Spomeniškovarstvena stroka je v mestnem jedru Črnomlja prepoznala v 12 stavbah kvalitete, ki jim določajo status kulturnega spomenika. To so: grad, komenda, posojilnica, Stoničev grad, župnijska cerkev sv. Petra, stara šola, hiša Mirana Jarca 3, župnišče, pastoralni center, cerkev sv. Duha, Sinkovičeva hiša in Haringova hiša. Gre za stavbe, ki imajo izjemno lokacijo v urbani shema mestnega jedra. Njihova pojavnost pomembno oblikuje mestne vedute in daje mestu značilno prepoznavnost. Objekti izstopajo zaradi svoje zgodovinske vloge in namembnosti, saj je v njih bil in je še sedež občinskih, državnih in cerkvenih oblasti, imajo tudi velik pomen v različnih družbenih dejavnostih in gospodarstvu.

6.2.13 Vrednote in pomeni

Pomen in vrednote posameznih kulturnih spomenikov so določene ob razglasitvah za kulturne spomenike lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 81/2003; Uradni list RS, št. 79/2009).

Zaradi zgoraj navedenega imajo navedeni spomeniki:

Lokalni pomen: izjemen

Regionalni pomen: izjemen

Državni pomen: velik

Svetovni pomen: majhen

1. Zgodovinski pomen

- Posamezni kulturni spomeniki (grad, komenda, cerkev, Haringova hiša, šola) so izredno pomemben
- element pri poznavanju zgodovinskega razvoja in izrabe mestnega prostora vse od srednjega veka
- Pričajo o konceptu in urbani zasnovi mestnega jedra ter njegovi rasti
- Pričajo o upravnem (grad, komenda, župnišče), gospodarskem (Posojilnica, Sinkovičeva hiša), izobraževalnem (Stara šola) pomenu mestnega jedra kot lokalnega središča
- Pričajo o razvoju utrdbene, bivalne in sakralne arhitekture in arhitekture, namenjene zadovoljevanju različnih potreb ljudi (šola, banka, cerkev, gostilna...)

2. Estetski pomen

- Estetsko urejeni in prezentirani kulturni spomeniki doprinašajo k izgledu občinskega središča in dajejo prepoznavnost kraju
- Prezentirane strukture iz različnih časovnih in stilnih obdobij, ki so sestavni del kulturnih spomenikov estetsko dopolnjujejo njihovo podobo

3. Znanstveni pomen

- Kulturni spomeniki omogočajo raziskovanje in preučevanje njihove zasnove in razvoja njihove arhitekture
- Arhitekturnih elementov iz različnih časovnih obdobj vse od srednjega veka, njihov vpliv ter povezavo z drugimi v lokalnem, regionalnem in širšem prostoru
- Omogočajo njihovo interdisciplinarno raziskovanje in preučevanje, pa tudi poznavanje spomeniškovarstvene metodologije in prezentacije

4. Družbeni pomen

- Lokalna skupnost se z večino kulturnih spomenikov indentificira, saj so bili in so še pomembni v življenju meščanov (sedež občine, sedež župnije, denarni zavod, šola, gostilna, mestna muzejska zbirka)
- Lokalno prebivalstvo je tisto, ki lahko razvija skrb za dediščino in jo dolgoročno ohranja, v tesnem sodelovanju z zakonom določenimi subjekti in zavodi
- Kulturni spomeniki nudijo velik in skoraj edini potencial v mestnem jedru za razvoj turizma, predvsem kulturnega turizma, ki lahko omogoča dodatno zaposlitev krajanov
- So potencialen vir formalnega in neformalnega izobraževanja tako odraslih kot tudi otrok in mladine

6.2.14 Operativni cilji

Ukrepi varstva so podani pri posameznih kulturnih spomenikih, zato naj navedemo samo operativne cilje, ki veljajo za vse kulturne spomenike v mestnem jedru in so določeni tudi v aktih o razglasitvah: Varovanje kulturnih, arhitekturnih in ambientalnih vrednosti v celoti, njihovi izvirnosti in neokrnjenosti ter varovanje vseh vedut na spomenik.

Prepoved vseh posegov v zaščitenost namembnost, tlorise in gabarite objekta, razen vzdrževalnih posegov, ki ji s predhodnim pisnim kulturnovarstvenim soglasjem odobri pristojni zavod.

Na spomenike je prepovedano postavljati nosilce infrastrukture in reklam, razen v primerih s soglasjem zavoda.

Pri kakršnikoli posegih v tla objekta ali v teren ob njegovi zunanjščini, so obvezne predhodne arheološke raziskave.

Zavarovano območje je namenjeno: povečanju pričevalnosti kulturnega spomenika, prezentaciji kulturnih vrednot, učno-demonstracijskemu delu in znanstveno-raziskovalnemu delu.

6.3 Pregled evidentirane kulturne dediščine

6.3.1 Ajdovo zrno, EŠD 9835



Slika 28: Izsek iz digitalnega orto foto posnetka

Tabela 14: Podatki o dediščini - Ajdovo zrno

evidenčna številka enote:	9835
ime enote:	Črnomelj - Ajdovo zrno
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	90/9, 90/10, 90/11, 90/12, 90/13, 1126/27-del
lastnik:	zasebno lastništvo
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Trikotno oblikovan prostor s strnjeno pozidavo ob severnem delu mestnega jedra, pred vstopom v historično mestno jedro, med Kolodvorsko ulico in Ulico pod lipo. Oblikujejo ga pritlične stanovanjske hiše z gospodarskimi poslopji in notranjimi dvorišči, katerih stavbna zasnova izhaja iz 19. stoletja. Izjema je le enonadstropna Skubiceva hiša (Kolodvorska ulica 8), pozidana v zač. 20. stoletja kot gostilna in mesarija.

Stanje redno vzdrževanih in naseljenih hiš v ajdovem zrnu je dobro. V izredno slabem stanju je hiša Kolodvorska ulica 8, ki je že nekaj let prazna in vidno propada.

Velik problem tega predela je promet in neurejeno parkirišče. Oboje neugodno vpliva tako na življenje stanovalcev kot tudi na stavbni fond. Zaradi tranzitnega prometa je izredno močno ogrožena predvsem hiša Kolodvorska ulica 8.

6.3.2 Hiša Na utrdbah 22, EŠD 18230



Slika 29: Hiša Na utrdbah 22 (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 15: Podatki o dediščini - Hiša Na utrdbah 22

evidenčna številka enote:	18230
ime enote:	Črnomelj - Hiša Na utrdbah 22
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	25/11
lastnik:	zasebno lastništvo
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Hiša stoji na jugozahodni strani ulice. Prostor okoli nje je ostal nepozidan od druge svetovne vojne.

Enonadstropna stavba nekdanje gostilne je bila v osnovi pozidana že v začetku 19. stoletja. V prvi polovici 20. stoletja je bila predelana in takrat dobila tudi dekorativno členjene fasade.

Hiša je že dalj časa nenaseljena, vzdrževalna dela se ne izvajajo. Stavba vidno propada, kar se posebno odraža na fasadah. Njihovo slabo stanje pospešujeta neurejeno cestišče in neprimerno parkiranje ob stavbi.

6.3.3 Hiša Ulica Mirana Jarca 1, EŠD 9842



Slika 30: Hiša Ulica Mirana Jarca 1 (Foto: Google street)

Tabela 16: Podatki o dediščini - Ulica Mirana Jarca 1

evidenčna številka enote:	9842
ime enote:	Črnomelj - Hiša Ulica Mirana Jarca 1
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	10/2
lastnik:	zasebno lastništvo
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Hiša stoji v neposredni bližini župnijske cerkve, nasproti stare šole (Glasbena šola)

Enonadstropna, ob ulici triosna stavba s kamnitim portalom z letnico 1832, predstavlja pomeščanjen tip kmečkega doma. V hiši je bila do druge svetovne vojne gostilna. Hiši pripada veliko nepozidano dvorišče, od ulice ločeno s kamnitim zidom. Proti reki ga zapirajo lesena, delno zidana gospodarska poslopja.

Stanje hiše je v osnovi dobro, na ulično fasado pa neugodno vpliva neurejeno cestišče (vlaga) in neprimerno parkiranje ob stavbi in kamnitem zidu.

6.3.4 Hiša Ulica Mirana Jarca 11, EŠD 9843



Slika 31: Hiša Ulica Mirana Jarca 11 (foto: M. Prašin Kolbezen. Arhiv: Občina Črnomelj)

Tabela 17: Podatki o dediščini - Ulica Mirana Jarca 11

evidenčna številka enote:	9843
ime enote:	Črnomelj - Hiša Ulica Mirana Jarca 11
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	19/2-del
lastnik:	zasebno lastništvo
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Hiša stoji v nizu hiš na vzhodni strani ulice in sooblikuje trg pri cerkvi sv. Duha.

Pritlična, delno lesena in ometana, delno zidana stavba z dvokapno streho se proti ulici odpira z dvoosno fasado. Glavni vhod je nameščen v stranski podolžni fasadi v globini parcele. Čelno fasado obrašča stara vinska trta.

Hiša je že dolgo nenaseljena in služi kot občasno bivališče. Njeno stanje je temu primerno. Parkiranje na trgu tik pred hišo izredno neugodno vpliva na vinsko trto, prav zimsko soljenje talnih površin.

6.3.5 Hiša Ulica Mirana Jarca 14, EŠD 9844



Slika 32: Ulica Mirana Jarca 14 in 16 (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 18: Podatki o dediščini - Ulica Mirana Jarca 14

evidenčna številka enote:	9844
ime enote:	Črnomelj - Hiša Ulica Mirana Jarca 14
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	22/19-del
lastnik:	zasebno lastništvo
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Stavba stoji v zahodnem uličnem nizu hiš naproti župnišča.

Pritlična lesena in ometana hiša, pokrita z dvokapno streho je v obstoječem tlorisu vrisana že na franciscejskem katastru iz prve polovice 19. stoletja. V 60-tih letih 20. stoletja je bila predelana. Takrat je bil opuščen vhod iz ulice, veža pa spremenjena v belo kuhinjo.

Hiša je dosti dobrem stanju, saj je naseljena in redno vzdrževana.

Na stavbo neugodno vpliva neurejeno cestišče in parkiranje.

6.3.6 Hiša Ulica Mirana Jarca 16, EŠD 9845

Stavba stoji v zahodnem uličnem nizu hiš, nasproti Pastoralnega centra (slika 32).

Lesena in ometana stavba z vkopano kletjo in trikapno streho je vrisana že na franciscejskem katastru iz prve polovice 19. stoletja. Gre za enoprostorno stanovanjsko hišo s črno kuhinjo v veži.

Hiša je po smrti zadnje lastnice ostala nenaseljena, nevzdrževana in prepuščena propadanju.

Tabela 19: Podatki o dediščini - Ulica Mirana Jarca 16

evidenčna številka enote:	9845
ime enote:	Črnomelj - Hiša Ulica Mirana Jarca 16
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	22/18
lastnik:	zasebno lastništvo
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

6.3.7 Hiša Ulica Staneta Rozmana 15, EŠD 9846



Slika 33: Hiša Ulica Staneta Rozmana 15 (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 20: Podatki o dediščini - Hiša Ulica Staneta Rozmana 15

evidenčna številka enote:	9846
ime enote:	Črnomelj - Hiša Ulica Staneta Rozmana 15
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	22/37, 22/38
lastnik:	zasebno lastništvo
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Stavba stoji v južnem delu mestnega jedra in oblikuje vogal Ulice Staneta Rozmana (nekdanja osrednja trška) in ulice Ulice Lojzeta Fabjana.

Enonadstropna stavba s trionsno glavno fasado, poudarjenima vogalnima pomoloma v nadstropju in bogato dekoracijo fasad s historicističnimi in secesijskimi stilnimi prvini je bila pozidana v letih 1910-1913. Pritličje je bilo namenjeno trgovskemu lokalu, nadstropju stanovanjskim prostorom trgovskega lastnika. Po drugi svetovni vojni je bila vsa notranjost preurejena za trgovske potrebe (Veletekstil).

Po letu 2007 je hiša prazna in propada, predvsem fasade.

6.3.8 Lokacija Kobetičevega gradu, EŠD 9850



Slika 34: Lokacija bivšega Kobetičevega gradu (foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 21: Podatki o dediščini - lokacija Kobetičevega gradu

evidenčna številka enote:	9850
ime enote:	Črnomelj - Lokacija Kobetičevega gradu
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	23/12
lastnik:	Občina Črnomelj
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Lokacija se nahaja v jugozahodnem delu mestnega jedra, v bližini velikega mostu in ob cesti Črnomelj – Adlešiči.

Kobetičev grad, enonadstropna stavbe iz leta 1865, je bila porušena leta 1984. S tem je bila izredno okrnjena južna veduta mesta. V strukturi tal so ohranjene arheološke plasti in ostanki temeljev, ki so povezani z urbanističnim razvojem mesta.

Na prostoru stavbe je danes urejeno parkirišče. To pa je lahko samo začasna rešitev, dolgoročno pa je treba poiskati za mesto bolj kvalitetno izrabo tega prostora.

6.3.9 Maleričeva hiša, EŠD 7604



Slika 35: Maleričeva hiša (foto: A. Jamšek)

Tabela 22: Podatki o dediščini - Maleričeva hiša

evidenčna številka enote:	7604
ime enote:	Črnomelj – Maleričeva hiša
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	22/10
lastnik:	Občina Črnomelj
lokacija:	Ulica Mirana Jarca 18. Hiša stoji na vogalu trga, oblikovanega na severni strani cerkve sv. Duha.
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Hiša stoji na vogalu trga pri cerkvi sv. Duha.

Delno podkletena, iz lesa zgrajena in ometana stavba, pokrita z eternitom, je tip stanovanjske hiše socialno šibkejšega meščanstva (tako kot hiši Mirana Jarca 14 in Mirana Jarca 16) na obrobju historičnega mestnega jedra. Iz kamna zidani kletni del je še vsaj iz prve polovice 19. stoletja, lesen bivalni del je rekonstruiran. V hiši so občasne razstave izdelkov domače obrti.

Upravljalca hiše je RIC Črnomelj, ki pa svojega dela ne opravlja najbolje.

Hiša potrebuje redna vzdrževalna dela (zaščita lesenih delov, sanacija vlade, redno zračenje, popravilo betonske klopi, popravilo vogala strehe, postavitve ograja na vrtilčku....). Na stanje hiše izredno neugodno vpliva promet, zaradi katerega prihaja tudi poškodb stavbe, npr. strehe.

6.3.10 Vzhodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana, EŠD 10017



Slika 36: Vzhodni stavbni niz Ulica Staneta Rozmana na desni strani (Foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 23: Lokacija - Vzhodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana

evidenčna številka enote:	10017
ime enote:	Črnomelj – Vzhodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	22/20-del, 22/21, 22/23, 22/25, 22/26, 22/27, 22/35, 22/36, 22/37, 22/38
lastnik:	zasebno lastništvo
lokacija:	Stavbni niz oblikuje vzhodno potezo osrednje mestne ulice, Ulice Staneta Rozmana, od župnijske cerkve proti Velikemu mostu.
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Stavbni niz oblikuje vzhodno potezo osrednje mestne ulice od župnijske cerkve proti velikemu mostu. Danes je to del Ulice Staneta Rozmana, do druge vojne pa je bila to osrednja mestna ulica.

Stavbni niz oblikuje osem večinoma enonadstropnih stanovanjskih hiš, ki imajo skoraj vse trgovska pritličja. Njihova arhitektura kaže različne stilne prvine iz prve polovice 20. stoletja, a kljub temu ohranja srednjeveško urbano parcelacijo.

Stanje posameznih hiš je različno, a vse hiše v zadnjih letih izgubljajo stanovalce. S tem pa je povezano tudi njihovo propadanje.

6.3.11 Zahodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana, EŠD 10050



Slika 37: Zahodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana (Foto: Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Tabela 24: Lokacija - Zahodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana

evidenčna številka enote:	10050
ime enote:	Črnomelj – Zahodni stavbni niz Ulice Staneta Rozmana
občina:	Občina Črnomelj
katastrska občina:	1535 - Črnomelj
parcelna številka:	23/19, 23/20, 23/21, 23/22, 23/23, 23/24, 23/25, 23/26, 23/27, 23/28, 23/29, 23/30, 23/31, 23/32, 23/33, 23/34, 23/35, 23/36, 23/37, 36/1, 36/2-del, 1126/25
lastnik:	zasebno lastništvo
lokacija:	Stavbni niz oblikuje zahodno potezo osrednje mestne ulice, Ulice Staneta Rozmana, od Stoničeve hiše proti Velikemu mostu.
konservatorski nadzor	Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto

Stavbni niz oblikuje zahodno potezo osrednje mestne ulice od Stoničeve hiše proti velikemu mostu. Danes je to del Ulice Staneta Rozmana, do druge vojne pa je bila to osrednja mestna ulica.

Stavbni niz obsega petnajst enonadstropnih stanovanjskih hiš s trgovskimi ali obrtniškimi lokali v pritličju, katerih arhitektura kaže različne stilne prvine iz prve polovice 20. stoletja. Osrednji del niza je bil porušen ob bombardiranju med drugo svetovno vojno, zato so bile v tem delu starejše stavbe v 50-tih letih 20. stoletja nadomeščene z novimi.

6.3.12 Širši kontekst evidentirane kulturne dediščine, razumevanje dediščine in njenih vrednot

Spomeniškovarstvena stroka je v mestnem jedru Črnomlja prepoznala v 8 stavbah, dveh arhitekturnih nizih in eni lokaciji kvalitete, ki so omogočile njihov vpis v register nepremične kulturne dediščine. To so: Ajdovo zrno, Hiša Na utrdbah 22, Hiša Ulica Mirana Jarca 1, Hiša Mirana Jarca 11, Hiša Mirana Jarca 14, Hiša Mirana Jarca 16, Hiša Ulica Staneta Rozmana 15, Maleričeva hiša; Vzhodni niz Ulice Staneta Rozmana in Zahodni niz Ulice Staneta Rozmana; Lokacija Kobetičevega gradu. Gre za stavbe, ki pričajo o razslojenosti mestnega urbanega prostora, pa tudi o gospodarski dejavnosti meščanov (trgovine, gostilna). Njihova pojavnost pomembno oblikuje ulične nize in posamezne predele mestnega jedra.

6.3.13 Vrednote in pomeni

Objekti evidentirane kulturne dediščine so pomembni v urbani mreži in parcelaciji mestnega jedra. Pričajo o stanovski razslojenosti prebivalcev mesta, ki se je navzven odražala tudi v legi (prestizna osrednja ulica - trgovci, obrobje - osobenjki) in arhitekturi stanovanjskih hiš (enonadstropne, zidane – prtlične, lesene). Zato so objekti evidentirane kulturne dediščine so nepogrešljivi sestavni del kulturnega spomenika Črnomelj – Mestno jedro.

Zaradi zgoraj navedenega imajo navedeni spomeniki:

- Lokalni pomen: velik
- Regionalni pomen: velik
- Državni pomen: majhen
- Svetovni pomen: zelo majhen

1. Zgodovinski pomen

- Pričajo o konceptu in urbani zasnovi mestnega jedra ter njegovi rasti
- Pričajo o uporabi gradbenih materialov skozi različna časovna obdobja
- Pričajo o gospodarski dejavnosti prebivalcev mesta

2. Estetski pomen

- Estetsko urejeni in prezentirani objekti evidentirane kulturne dediščine doprinašajo k izgledu občinskega središča in dajejo prepoznavnost kraju
- Prezentirane strukture iz različnih časovnih in stilnih obdobij, ki so sestavni del evidentirane kulturne dediščine estetsko dopolnjujejo njihovo podobo

3. Znanstveni pomen

- Evidentirana kulturna dediščina omogoča raziskovanje in preučevanje njihove zasnove in razvoja njene arhitekture
- Arhitekturnih elementov iz različnih časovnih obdobij vse od srednjega veka, njihov vpliv ter povezavo z drugimi v lokalnem, regionalnem in širšem prostoru
- Omogoča njeno interdisciplinarno raziskovanje in preučevanje, pa tudi poznavanje spomeniškovarstvene metodologije in prezentacije

4. Družbeni pomen

- Lokalna skupnost se z večino evidentirane kulturne dediščine indentificira, saj v teh objektih živijo v njeni člani
- Lokalno prebivalstvo je tisto, ki lahko razvija skrb za dediščino in jo dolgoročno ohranja, v tesnem sodelovanju z zakonom določenimi subjekti in zavodi
- Evidentirana kulturna dediščina nudi velik potencial za razvoj trgovske in obrtne dejavnosti, ki lahko omogoča dodatno zaposlitev krajanov
- So potencialen vir formalnega in neformalnega izobraževanja tako odraslih kot tudi otrok in mladine

6.3.14 Operativni cilji - skupni

Varovanje kulturnih, arhitekturnih in ambientalnih vrednosti v celoti, njihovi izvirnosti in neokrnjenosti ter varovanje vseh vedut

Prepoved vseh posegov v namembnost, tlorise in gabarite objekta, razen vzdrževalnih posegov, ki ji s predhodnim pisnim kulturnovarstvenim soglasjem odobri pristojni zavod.

Ohranjanje, strokovno saniranje in restavriranje avtentičnih materialov in stavbnih substanc

V objektih evidentirane kulturne dediščine so možne le tiste dejavnosti, ki doprinesejo k ohranjanju in izboljšanju njihovega materialnega stanja

Na objekte evidentirane kulturne dediščine je prepovedano postavljati nosilce infrastrukture in reklam, razen v primerih s soglasjem zavoda

Pri kakršnihkoli posegih v tla objektov ali v teren ob njihovi zunanjsčini, so obvezne predhodne arheološke raziskave

Morebitne nadomestne gradnje morajo ohranяти obstoječe gabarite, razmerja med pozidanim in nepozidanim prostorom, členitev fasad, naklone streh, uporabljene materiale...

Reden konservatorski monitoring.

Za vse posege je treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

6.4 Mestno jedro – arheološki spomenik

6.4.1 Predstavitev spomenika

Mestno jedro Črnomlja stoji na okljuku rek Dobljčice in Lahinje. Pomol je na zahodni, vzhodni in južni strani dobro zavarovan s strmimi skalnatimi pobočji. Na severni strani ga zamejuje ozko grlo, ki predstavlja najlažji dostop v mesto. Izjemno naravno in strateško lego so znali izkoristiti že v prazgodovinskem obdobju, v pozni bronasti dobi, ko imamo na levem bregu Lahinje izpričane prve dokaze o poselitvi. V mestnem jedru so bila od leta 1988 do 2012 izvedena številna arheološka

izkopavanja, ki pričajo o bogatem in kompleksen razvoju mesta ter so odkrila zgodovino Črnomlja, kakršna pred tem ni bila poznana.

6.4.2 Širši kontekst spomenika, razumevanje spomenika in njegovih vrednot

Najstarejši dokazi o poselitvi Črnomlja segajo v pozno bronasto dobo (1250 – 750 pr. n. št.). Iz tega obdobja je bilo na bližnjem gričku Sadež že pred prvo svetovno vojno odkrito plano žarno grobišče. Na Grajski cesti, ki leži 450 m južno od mestnega jedra, je bilo konec 19. stol. odkrito gomilno grobišče iz starejše železne dobe (700 – 600 pr. n. št.). Danes ni na terenu opaziti nobenih sledi o gomilah, po raziskovanju so bile namreč vse izravnane (Dular 1985, 59).

V mestnem jedru so bili odkriti dokazi o poselitvi v mlajši železni dobi (300 – 100 pr. n. št.). Naselbina je bila najverjetneje uničena, požgana v 1. stol. pr. n. št. Mestni pomol je bil znova naseljen šele v sredini 4. stol. n. št. Opaziti je časovni *hiatus*, dolg skorajda 400 let, v katerem se je naselbina v rimskem času iz mestnega polotoka prestavila v neposredno bližino na Okljuk v Loki. Tukaj so bili odkriti ostanki rimskodobne naselbine (*villa rustica*) in njej pripadajoče grobišče. Iz tega grobišča najverjetneje izvira večina rimskodobnih nagrobnikov, ki so bili odkriti v Črnomlju in bližnji okolici (Dular 1985, 60).

Črnomelj predstavlja izjemnost v svoji kontinuiteti poselitve, ki ji lahko sledimo od pozne bronaste dobe do konca mlajše železne dobe (začetek 10. stol. pr. n. št. – 1. stol. pr. n. št.), poznoantične utrjene naselbine (konec 4. stol. n. št. - začetek 7. stol. n. št.), obdobja preseljevanja ljudstev (10. – 11. stol. n. št.), preko srednjega in novega veka.

Odkrite najdbe iz poznoantičnega obdobja v mestnem jedru so toliko bolj pomembne, saj so razkrile do sedaj neznano poglavje o poselitvi Črnomlja v tem času. Po opustitvi rimskodobnega naselja na Loškem Okljuku, je bila v pozni antiki na območju mestnega jedra vzpostavljena utrjena naselbina. Izkopavanja v cerkvi sv. Duha in v Pastoralnem centru kažejo na pet faz poselitve v poznoantičnem obdobju. To so vzpostavitev naselbine (pozno 4. stol. – zgodnje 5. stol.), čas poselitve in obdobje obnove (zgodnje 6. stol. n. št. do sredine 6. stol. n. št.). Četrto fazo predstavlja druga poselitvena faza, sledi ji uničenje naselbine (zgodnje 7. stol. n. št.). Omenjene datacije potrjuje datacije importirane fine keramike in amfor. Najdbe afriške sigilate, afriških in vzhodnosredozemskih amfor ter fine keramike kažejo, da ima Črnomelj veliko skupnega z najdišči 5. in 6. stol. n. št. iz zaledja utrjenega obmejnega pasu Italije in istrskih obalnih mest. Črnomelj leži na severnem delu prazgodovinske in rimske poti, ki je potekala od Kvarnerskega zaliva do južne Panonije po dolini Kolpe. To lahko predstavlja tudi eno od razlag za nastanek in propad najdišča v 7. stol. n. št., ki ga lahko povežemo z vpadi Avarov čez to območje (Mason 1998a, 285-313).

Odkritje tako obsežnega in zapletenega arheološkega najdišča v mestnem jedru je vzpodbudilo potrebo po enotnem pristopu k zaščiti mesnega jedra kot arheološkega in urbanega spomenika in pa k pristopu o prezentaciji izbranih in bolj ohranjenih arheoloških ostalin v urbanem okolju (Mason 1999, 40). Zaradi dobrega stanja ohranjenosti arheoloških struktur iz različnih časovnih obdobj so danes v in okrog cerkve sv. Duha ter znotraj Pastoralnega centra *in situ* prezentirana najpomembnejša odkritja. Prezentacija omogočati uporabo prostorov in hkrati predstavlja muzejski eksponat, še kako potreben pri predstavi in lažjem razumevanju najstarejše zgodovine Črnomlja.

Pomembnost arheoloških odkritij je bila predstavljena leta 1995 z razstavo »Pozna antika v Črnomlju«. Z razstavo je bil predstavljen potek in rezultati izkopavanj v cerkvi sv. Duha v letih 1989 – 1991. V Pastoralnem centru je bila vzporedno z otvoritvijo prezentirane arheološke dediščine postavljena razstava z naslovom »Črnomelj – mesto pod mestom«.

6.4.3 Vrednote in pomeni

Črnomelj kot arheološki spomenik je zaščiten v okviru evidentirane enote nepremične kulturne dediščine *Črnomelj - Mestno jedro*, št. EŠD 87, ki je bil leta 2001 s *Sklepom o razglasitvi mestnega jedra Črnomelj za kulturni spomenik lokalnega pomena* razglašen za kulturni spomenik, kjer se

prepletajo arheološke, arhitekturne, etnološke, umetnostne, urbanistične in zgodovinske vrednote (Uradni list RS št. 74/2001).

1. Zgodovinski pomen

- Predstavlja pomemben člen pri razumevanju zgodovinskega razvoja mesta in širšega območja od pozne bronaste dobe (začetek 10. stol. pr. n. št.) do danes.
- Izjemnost v kontinuiteti poselitve, ki ji lahko sledimo od pozne bronaste dobe do konca mlajše železne dobe (začetek 10. stol. pr. n. št. – 1. stol. pr. n. št.), poznoantične utrjene naselbine (konec 4. stol. n. št. - začetek 7. stol. n. št.), obdobja preseljevanja ljudstev (10. – 11. stol. n. št.), preko srednjega in novega veka vse do danes.
- Nudi podlago za študij posameznih odkritih obdobj, predvsem dobro datirano poznoantično obdobje, ki je v jugovzhodni Sloveniji zelo slabo poznana, bodisi zaradi slabe ohranjenosti ali stanja raziskav. Odkrita poznoantična utrjena naselbina na mestnem pomolu predstavlja enega redkih odkritih primerov tovrstne poselitve na območju Slovenije.
- Prispeva k vedenju o zgodnjekrščanskem obdobju v jugovzhodni Sloveniji. Odkritje mozaika v cerkvi sv. Duha je presenetljiva, na prostoru današnje Slovenije so bili le redki najdeni znotraj mestnih središč.

2. Estetski pomen

- Prezentirane arheološke ostaline v Pastoralnem centru, cerkvi sv. Duha in njeni okolici so ene redkih ohranjenih poznoantičnih in mlajšeželeznodobnih struktur na območju Slovenije, ki dajejo kraju prepoznavnost in vplivajo na njegovo zunanjo podobo.
- Arheološke strukture oblikuje dobra ohranjenost iz različnih časovnih obdobj.
- Posebno estetsko vrednost najdišču dajeta fragmenta poznoantičnega mozaika, na ogled v cerkvi sv. Duha.
- Prezentirano srednjeveško in poznoantično obzidje z obrambnim stolpom pri cerkvi sv. Duha pripomore k edinstvenemu pogledu na veduto mesta s cerkvico na robu pomola.

3. Znanstveni pomen

- Kontinuiteta in dobra ohranjenost arheološkega najdišča z vsemi premičnimi najdbami omogočata preučevanje razvoja naselbinske kulture v mestu Črnomelj in tudi širše.
- Prinaša nova spoznanja in možnosti študija o upravni in etnični pripadnosti tega območja v različnih obdobjih, na mikro in makro regionalnem nivoju.

4. Družbeni pomen

- Lokalno prebivalstvo se z odkritji v mestnem jedru identificira, zavedajo se kontinuitete poselitve, kar pri njih vzbuja še dodaten ponos.
- S pravilnim pristopom in predvsem dostopnostjo odkritij, se krepi zavest o pomenu in ohranjanju dediščine. Dediščina smo ljudje in le mi sami, v sodelovanju s pristojnimi strokovnimi službami, bomo poskrbeli, da se kot takšna ohranja.
- Vzgojno – izobraževalni pomen. Ogled in prezentacija arheoloških ostalin nudi vpogled v lažje razumevanje najstarejše zgodovine Črnomlja, kot tudi vpogled v razvoj mesta z vsemi njegovimi vzponi in padci.
- Nudi potencial za razvoj turizma in s tem povezane nove zaposlitve (vodstva, različne prireditve, predavanja...).

Zaradi zgoraj navedenega ima mesto kot arheološki spomenik:

- Lokalni pomen: izjemen
- Regionalni pomen: izjemen
- Državni pomen: zelo velik
- Svetovni pomen: srednji pomen

6.4.4 Analiza in ocena stanja

Sredi 80-tih let 20. stol. so se na črnomaljskem pomolu zaradi obnove kulturnih spomenikov in rekonstrukcije ter novogradnje mestne infrastrukture začele izvajati številne arheološke raziskave. Vse so potekala pod okriljem takratnega Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine, Območne enota Novo mesto. V mestnem jedru je bilo do danes raziskanih skorajda 2000 m². Sistematične arheološke raziskave so razkrile, da imamo po celotnem mestnem jedru zelo dobro ohranjeno naselbinsko dediščino iz različnih časovnih obdobj, ki bistveno prispeva k razumevanju najstarejše zgodovine Črnomlja in širše okolice. Nekaj najpomembnejši odkritij je danes prezentiranih *in situ*. Analiza in ocena stanja prezentiranih arheoloških kompleksov v cerkvi sv. Duha in Pastoralnem centru je bila narejena januarja 2014 in je predstavljena v poglavju 3.2 Drugi spomeniki.

6.4.5 Ukrepi varstva in razvoja - splošno

Ukrepi so aktivnosti za zagotavljanje uresničitve tako dolgoročnih kot operativnih ciljev. Ukrepi varstva in razvoja *in situ* prezentirane arheološke dediščine v in ob cerkvi sv. Duha ter v Pastoralnem centru so posebej predstavljeni v poglavju 3.2 Drugi spomeniki.

Na vseh območjih urejanja je pred kakršnimikoli posegi potrebno pridobiti kulturnovarstvene pogoje in soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto.

Zaradi dobro ohranjenega arheološkega konteksta se v zemeljske plasti posega racionalno in le ob najnujnejših delih, popravilih, rekonstrukcijah. Rezultate arheoloških raziskav je potrebno upoštevati in jih smiselno implementirati v projekte.

Pomembnejša odkritja morajo biti v skladu z možnostmi projekta prezentirana *in situ* in tako dopoljevati pisan mozaik razvoja Črnomlja.

Vzdrževanje vodotokov rek Lahinje in Dobljice znotraj kulturnega spomenika Črnomelj – Mestno jedro, EŠD 87 se izvaja pod strokovnim konservatorskim nadzorom oz. po predhodno pridobljenih kulturnovarstvenih pogojih. Prepovedano je čiščenje ali poseganje v rečno korito brez vednosti pristojnega zavoda.

Nujno je redno vzdrževanje in ohranjanje sedanjega stanja *in situ* prezentiranih arheoloških ostalin. Redno se izvaja konservatorski – restavratski nadzor, o ugotovitvah se sproti obvešča lastnika oz. upravljavca.

Potrebno je smiselno označiti območja *in situ* prezentirane arheološke dediščine.

Zaradi bogate in pestre kulturne in naravne dediščine se predlaga vzpostavitev sprehajalne poti z informativnimi tablami, ki bi še dodatno popestrila turistično ponudbo kraja. Domačinom pa bi pomenila kraj za sprostitev in rekreacijo.

6.4.6 Operativni cilji – splošno

Celostno ohranjanje in varovanje kulturnih vrednot območja spomenika.

Ohranjanje kulturne dediščine, omogočanje dostopa širši javnosti, promocija, popularizacija in vzgojno – izobraževalna funkcija.

Ob gospodarnem koriščenju kulturnih in turističnih potencialov spodbujanje trajnostnega razvoja in dodatne ponudbe kraja.

Z učinkovitim upravljanjem ter v sodelovanju z lastniki prispevati k enkratnemu vpogledu v bogato zgodovino kraja, skozi katero se domačini identificirajo in si oblikujejo lastno identiteto.

Optimalno vzdrževanje ali celo izboljšanje sedanjega stanja prezentirane dediščine.

Prezentirano arheološko dediščino se čim bolj približa domačinom, obiskovalcem in se jo vključi v turistično ponudbo. Pri tem je potrebo uporabljati najnovejše načine interpretacije dediščine.

Z vzgojno – izobraževalnim programom, delavnicami, predavanji se omogoči spoznavanje in doživljanje kulturne dediščine zainteresirani javnosti.

Omogoči se nemoten in nadzorovan dostop do prezentirane dediščine.

7 NARAVNA DEDIŠČINA – analiza in ocena stanja

7.1 Splošni del

7.1.1 Območja z naravovarstvenim statusom

7.1.1.1 Naravne vrednote

1. Naravna vrednota: Dobljučica

Tabela 25: Naravna vrednota Dobljučica

evidenčna številka:	1962
zvrst:	hidrološka, ekosistemska, zoološka, geomorfološka površinska
status:	naravna vrednota državnega pomena
Uradna objava:	Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot in Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o določitvi in varstvu naravnih vrednot, Ur. l. RS, št. 111/4, 70/06, 58/09, 93/10

Kratka oznaka in ocena stanja:

Dobljučica je levi pritok Lahinje v Črnomlju, s katero sooblikuje rečni okljuka okoli mestnega jedra, vrezana v plitvo rečno dolino. Od izvira do prvega okljuka v Kanižarici je struga plitvo vrezana v površje, na izlivnem odseku pri Črnomlju pa se postopoma poglobi. Najgloblje je struga vrezana v rečnem okljuku pri mestnem jedru, kjer so se s tektonskim ugrezanjem razvili tipični t.i. ujeti okljuki. Brežine so večinoma sklenjeno poraščene, razen na levem bregu pod mestnim jedrom, kjer so urejeni posamezni privezi za čolne in podesti za dostop do vode. Poplavne površine so razmeroma ozke in neposeljene. Pred vstopom v Ločki okljuk je jezovna zgradba nekdanjega mlina.

2. Naravna vrednota: Lahinja

Tabela 26: Naravna vrednota Lahinja

evidenčna številka:	161
zvrst:	hidrološka, botanična, zoološka, geomorfološka površinska in podzemna
status:	naravna vrednota državnega pomena
Uradna objava:	Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot in Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o določitvi in varstvu naravnih vrednot, Ur. l. RS, št. 111/4, 70/06, 58/09, 93/10

Kratka oznaka in ocena stanja:

Lahinja je osrednji odvodnik belokranjskega kraškega ravnika. V Črnomlju skupaj z Dobljučico sooblikujeta rečni okljuku okoli mestnega jedra. Reka teče po ozki in dokaj globoki strugi z majhnim strmčcem. Brežine so strme in poraščene z razmeroma dobro ohranjeno obrežno vegetacijo. Poplavna ravnica je ozka in neposeljena. Vzhodno od mestnega jedra je preko Lahinje urejen lesen most za pešce, dobrih 100 metrov dol vodno pa je obnovljena jezovna zgradba nekdanjega mlina.

7.1.1.2 Ekološko pomembna območja

1. Ekološko pomembno območje: Dobljučica

Tabela 27: Ekološko pomembno območje Dobljučica

koda:	66300
Uradna objava:	Uredba o ekološko pomembnih območjih (Uradni list RS, št. 48/04)

Kratka oznaka:

Obsega celotne tok reke Dobljučice s poplavno ravnico, pritoka Jelševnik in Obrh ter zaledji kraških izvirov. Nudi ugodne življenjske razmere številnim redkim in ogroženim vrstam, med katerimi posebej izstopajo človeška ribica, jamske živali, bober ter različne vrste rib.

2. Ekološko pomembno območje: Lahinja

Tabela 28: Ekološko pomembno območje Lahinja

koda:	64800
Uradna objava:	Uredba o ekološko pomembnih območjih (Uradni list RS, št. 48/04)

Kratka oznaka:

Osrednji odvodnik belokranjskega plitvega krasa. Reko odlikuje majhen strmec, počasen in zmeandriran tok, visoka stopnja naravne ohranjenosti ter pestrost vodnih in obvodnih habitatov (kraški izviri, povirna močvirja, poplavne ravnice), ki predstavljajo pomemben življenjski prostor redkim in ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam, zlasti pticam in ribam.

7.1.1.3 Posebna varstvena območja

1. Posebno varstveno območje: Dobljučica

Tabela 29: Posebno varstveno območje Dobljučica

koda:	SI3000048
Uradna objava:	Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (Uradni list RS, št. 49/04, 110/04, 59/07, 43/08, 8/12 in 33/13)

Kratka oznaka:

Obsega celotne tok reke Dobljučice s poplavno ravnico, pritoka Jelševnik in Obrh ter zaledji kraških izvirov. Nudi ugodne življenjske razmere številnim redkim in ogroženim vrstam, med katerimi posebej izstopajo človeška ribica, jamske živali in bober.

Območje Natura 2000 na območju kulturnega spomenika v Črnomlju je pomembno s stališča naslednjih kvalifikacijskih vrst:

- netopirji: veliki podkovnjak (*Rhinolophus ferrumequinum*) in vejcati netopir (*Myotis emarginatus*) imata zatočišče na podstrehi cerkve Svetega Duh v bližnjem sosednjem območju Natura 2000 Lahinja. Reka Dobljučica z obrežnim pasom je tako pomembna predvsem kot preletne poti do prehranjevališč, ki jih predstavljajo obrežna vegetacija, grmišča, mejice in gozdovi.
- bober (*castor fiber*) in močvirska sklednica (*Emys orbicularis*): za vrsti je reka čez mestnega jedro pomembna predvsem kot komunikacijska pot.

2. Posebno varstveno območje: Lahinja

Tabela 30: Posebno varstveno območje Lahinja

koda:	SI3000075
Uradna objava:	Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (Uradni list RS, št. 49/04, 110/04, 59/07, 43/08, 8/12 in 33/13)

Kratka oznaka:

Obsega celoten tok reke Lahinje s poplavno ravnico in povirnimi pritoki ter zaledji kraških izvirov. Nudi ugodne življenjske razmere več ogroženim živalskim vrstam in habitatnim tipom, ki so vezni na vodni tok in mokrišča ob njem. Območje Natura 2000 na območju kulturnega spomenika v Črnomlju je pomembno s stališča naslednjih kvalifikacijskih vrst:

- netopirji: veliki podkovnjak (*Rhinolophus ferrumequinum*) in vejicati netopir (*Myotis emarginatus*) imata zatočišče poletne porodniške kolonije na podstrehi cerkve Svetega Duh, ob čemer so rečna obrežja ovrednotena kot preletne poti do bližnjih prehranjevališč, ki jih predstavljajo obrežna vegetacija, grmišča, mejice in gozdovi.
- ribe: navadni škržek (*Unio crassus*), zlata nežica (*Sabanejewia aurata*), platnica (*Rutilus pigus*), pezdirk (*Rhodeus sericeus amarus*), keslerjev globoček (*Gobio kessleri*), kapelj (*Cottus gobio*), potočni piškur (*Eudontomyzon* spp.), pohra (*Barbus meridionalis*,
- vidra (*Lutra lutra*) in močvirska sklednica (*Emys orbicularis*): za vrsti je reka čez mestnega jedro pomembna predvsem kot komunikacijska pot.
- habitatni tip (3260) Vodotoki v nižinskem in montanskem pasu z vodno vegetacijo zvez *Ranunculion fluitantis* in *Callitriche-Batrachion* je značilne za rečni tok.

7.2 Posebni del

7.2.1 Splošne in podrobnejše varstvene usmeritve za varstvo naravnih vrednot, ekološko pomembnih območij, posebnih varstvenih območij in habitatnih tipov

7.2.1.1 Varstvene usmeritve za varstvo naravnih vrednot

V nadaljevanju so poleg splošnih varstvenih usmeritev predstavljene še usmeritve za hidrološke, zoološke in ekosistemske zvrsti naravnih vrednot, ki tako pri Lahinji kot Dobličici izstopajo na odseku mestnega jedra Črnomelj.

Splošne varstvene usmeritve

Z naravnimi vrednotami je treba ravnati tako, da se ne ogrozi njihov obstoj (40. člen ZON). Posegi in dejavnosti se izvajajo na naravni vrednoti le v primeru če ni drugih prostorskih ali tehničnih možnosti za izvedbo posega ali opravljanje dejavnosti (5. člen Uredbe o zvrsteh naravnih vrednot, Uradni list RS, št. 52/02, 67/03).

Če ni drugih prostorskih ali tehničnih možnosti, se posegi in dejavnosti:

- na hidrološki naravni vrednoti izvajajo v obsegu in na način, da se ne uničijo, poškodujejo ali bistveno spremenijo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto, oziroma v obsegu in na način, da se v čim manjši možni meri spremenijo druge fizične, fizikalne, kemijske, vidne in funkcionalne lastnosti naravne vrednote,
- na zoološki naravni vrednoti izvajajo tako, da se ne poslabšajo življenjske razmere rastlin in živali, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto, do takšne mere, da jim je onemogočeno dolgoročno preživetje,

- na ekosistemski naravni vrednoti izvajajo tako, da se ne spremenijo kvalitete ekosistema ter naravni procesi v njem do takšne mere, da se poruši naravno ravnovesje.

Podrobnejše varstvene usmeritve

Hidrološke naravne vrednote

Na naravni vrednoti

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti, se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
- Objekte in naprave za različne namene se na naravni vrednoti namešča oziroma se njihovo delovanje zagotavlja tako, da se ne prekinja zveznosti vodnega toka, da se ne spreminja ali bistveno ne spreminja količina vode in hitrost pretoka, prostorska in časovna razporeditev voda, oblika in dno struge vodotoka ter da se bistveno ne spremenijo vidne in funkcionalne lastnosti naravne vrednote. V rečnem koritu se ohranja in zagotavlja naraven pretok.
- Vodnogospodarska dela se izvaja sonaravno, tako da se v največji možni meri ohranjajo vidne in funkcionalne lastnosti naravne vrednote.
- Kvalitete vode se ne slabša, ne spreminja se temperatura vode. Onesnaženo vodo se prednostno očisti.
- Na naravno vrednoto se ne odlaga odpadkov.
- V obrežno vegetacijo se posega s sekanjem, obsekavanjem, redčenjem, zasajanjem, tako da se bistveno ne spremenijo fizikalne lastnosti obrežja.
- Prod, pesek, mivka se z obrežja, prodišč, dna struge odvzema v količini in na način, da se ne spremenijo ali bistveno ne spremenijo funkcionalne in vidne lastnosti naravne vrednote.

Zoološke naravne vrednote

Na naravni vrednoti

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti, se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote, izvaja na način in v takem obsegu, da se bistveno ne spremenijo življenjske razmere za živali. Na način in v obsegu iz prejšnjega stavka se izvaja tudi odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje vodnih razmer, spreminjanje temperature vode, spreminjanje kislosti oziroma alkalnosti tal, odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje, vključno z odlaganjem odpadnih materialov. Pri tem se izkoristijo vse možne tehnične rešitve, da se naravna vrednota čim manj poškoduje.
- Posege, dejavnosti in aktivnosti na naravni vrednoti se izvaja tako, da se način in čas opravljanja posegov, dejavnosti in aktivnosti kar najbolj prilagodita življenjskim ciklom živalim; posege, dejavnosti in aktivnosti se izvaja v času, ki ne sovпада z obdobji, ko živali potrebujejo mir, npr. sekanje grmišč se opravlja po gnezditvenem času ptičev, kmetijska in druga opravila, ki lahko uničijo gnezda ali mladiče, se opravljajo po gnezdenju ali poleganju mladičev in na način, da se živali lahko umaknejo.
- Živali se ne vznemirja, preganja, nabira, zastruplja ali drugače uničuje.
- Eksplozije ali drugih dejanj, ki povzročajo močan hrup ali vibracije, se ne izvaja.
- Ponoči se naravne vrednote ne osvetljuje.
- Ne slabša se kvalitete površinske vode, tako da se ne slabšajo življenjske razmere za živali.

Ekosistemske naravne vrednote

Na naravni vrednoti

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti, se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote, izvaja na način in v takem obsegu, da se populacije rastlinskih in živalskih vrst pretežno ohranijo. Na način in v obsegu iz prejšnjega stavka se izvaja tudi odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje vodnih razmer, spreminjanje kislosti oziroma alkalnosti tal,

odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje, vključno z odlaganjem odpadnih materialov. Pri tem se izkoristijo vse možne tehnične rešitve, da se naravna vrednota čim manj poškoduje.

- Kvaliteta površinske vode naj se ne slabša, tako da se ne slabšajo življenjske razmere za rastline in živali.

7.2.1.2 Varstvene usmeritve za varstvo ekološko pomembnih območij

Varstvene usmeritve za ekološko pomembna območja se določajo za načrtovanje prostorskih ureditev in rešitev, urejanje in rabo naravnih dobrin ter za izvajanje posegov in dejavnosti, z namenom, da se ohranja ali dosega ugodno stanje tistih habitatnih tipov ter rastlinskih in živalskih vrst in njihovih habitatov, zaradi katerih je ekološko pomembno območje opredeljeno.

Na ekološko pomembnih območjih se v primeru obstoja alternativnih možnosti prostorske ureditve ne načrtujejo, če se zaradi njihove izvedbe lahko bistveno poslabša ugodno stanje habitatnih tipov ali vrst, zaradi katerih je ekološko pomembno območje opredeljeno, v drugih primerih pa se načrtujejo tako, da je njihov neugoden vpliv čim manjši.

Splošne varstvene usmeritve

Na ekološko pomembnih območjih, ki niso tudi posebna varstvena območja, so vsi posegi in dejavnosti možni, načrtuje pa se jih tako, da se v čim večji možni meri ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst, njihova kvaliteta ter povezanost habitatov populacij in omogoča ponovno povezanost, če bi bila le-ta z načrtovanim posegom ali dejavnostjo prekinjena.

Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.

7.2.1.3 Varstvene usmeritve za varstvo posebnih varstvenih območij (območij NATURA 2000)

Splošne varstvene usmeritve

Na Natura območjih se posege in dejavnosti načrtuje tako, da se v čim večji možni meri:

- ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst;
- ohranja ustrezne lastnosti abiotskih in biotskih sestavin habitatnih tipov, njihove specifične strukture ter naravne procese ali ustrezno rabo;
- ohranja ali izboljšuje kakovost habitata rastlinskih in živalskih vrst, zlasti tistih delov habitata, ki so bistveni za najpomembnejše življenjske faze kot so mesta za razmnoževanje, skupinsko prenočevanje, prezimovanje, selitev in prehranjevanje živali;
- ohranja povezanost habitatov populacij rastlinskih in živalskih vrst in omogoča ponovno povezanost, če je le-ta prekinjena.

Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.

Čas izvajanja posegov se prilagodi življenjskim ciklom živali in rastlin. Tako se posegov ne izvaja v času ko živali potrebujejo mir, oziroma se ne morejo umakniti pred nevarnostjo, zlasti v času razmnoževalnih aktivnosti, vzrejanja mladičev, razvoja negibljivih ali slabo gibljivih razvojnih oblik ter prezimovanja.

Na Natura območja se ne vnaša živali in rastlin tujerodnih vrst ter gensko spremenjenih organizmov.

7.2.1.4 Varstvene usmeritve za varstvo habitatnih tipov

Varstvene usmeritve za varstvo habitatnih tipov so podane s ciljem ohranjanja ugodnega stanja habitatnih tipov na podlagi določil 3. člena Uredbe o habitatnih tipih (Uradni list RS, št. 112/03) ter varstvenih ciljev iz Priloge 2 iste uredbe.

Habitatni tipi se ohranjajo v ugodnem stanju tako, da se posegi in dejavnosti na območjih habitatnih tipov načrtujejo in izvajajo tako, da je njihov neugoden vpliv čim manjši.

Posegi in dejavnosti na območjih iz prejšnjega odstavka se načrtujejo na način in v obsegu:

- da se v kar največji možni meri ohranja ali večja naravna razširjenost habitatnih tipov in območij, ki jih posamezni habitatni tip znotraj te razširjenosti pokriva,
- da se v kar največji možni meri ohranjajo specifična struktura habitatnega tipa in naravni procesi ali ustrezna raba v skladu z varstvenimi cilji iz priloge 2 Uredbe o habitatnih tipih in
- da se ohranja ugodno stanje za te habitatne tipe značilnih rastlinskih in živalskih vrst v skladu z varstvenimi cilji iz predpisov, ki urejajo varstvo zavarovanih rastlinskih in živalskih vrst.

7.3 Konkretno varstvene usmeritve glede na predvidene projektne aktivnosti

7.3.1 Konkretno varstvene usmeritve za varstvo naravne vrednote, ekološko pomembnega območja in posebnega ohranitvenega območja – Natura 2000

7.3.1.1 Ureditev sprehajalne poti okoli mestnega jedra

Urejanje sprehajalne poti okoli mestnega jedra bo v večji meri potekalo v obrežnem pasu reke Dobljice in Lahinje pri čemer naj se upoštevajo naslednje usmeritve:

- Rečna brežina in poplavna ravnica naj v čim večji meri ohranja obstoječe značilnosti (naklon, relief).
- V primeru sanacije erozijskih zajed brežin naj se te izvedejo čim bolj sonaravno z uporabo lesenih pilotov in fašin založenih z lomljencem ter z vzpostavitvijo zatravljenih brežin v blagem naklonu.
- Obstoječa obrežna vegetacija naj se ohranja in vzdržuje.
- Pešpot naj se spelje po obrobju poplavne ravnice, v odmaknjenosti od brežine vodotoka in uredi v utrjeni peščeni izvedbi.
- Pri izvedbi potrebne infrastrukture/opreme (klopi, koši za smeti, igrala in dostop do reke) naj se uporablja naravne materiale.
- Omejevanje dostopa do vode naj se ne izvaja, razen če gre za varnostne naprave.
- V primeru osvetljevanja pešpoti se uporablja navzdol usmerjena svetila, ki ne oddajajo svetlobe v UV spektru.
- Posegi v obrežno vegetacijo (sanitarna sečnja in košnja brežin) ali sanacija brežin naj se izvajajo izven reproduktivnega obdobja prisotne favne ptic, plazilcev, dvoživk, rib in nevretenčarjev, to je od 1. avgusta do 1. marca.

7.3.1.2 Ureditve vezane na prezentacijo fasad in rekonstrukcijo objektov v mestnem jedru

Opazovanja netopirjev v Črnomlju kažejo, da so poleg znanega osrednjega zatočišča netopirjev na podstrehi cerkve Sv. Duha verjetno v sklopu mestnega jedra verjetno lahko še posamezna druga neregistrirana zatočišča. V primeru najdb zatočišča v objektih predvidenih za rekonstrukcijo, naj se investitor pred prenovo ali drugimi deli posvetuje z območno enoto Zavoda RS za varstvo narave.

7.3.1.3 Usmeritve za vzdrževanje zatočišča v cerkvi Svetega Duha

Za vzdrževanje zatočišča v cerkvi Sv. Duha pa je treba upoštevati naslednje usmeritve:

- Pred kakršnokoli prenovo ostrešja ali drugimi večjimi vzdrževalnimi deli na podstrehi se je treba posvetovati z območno enoto Zavoda RS za varstvo narave.
- V času porodniških skupin naj se prisotnost ljudi na podstrešju omeji. Dostop lahko ZRSVN izjemoma dovoli le izvajalcu nujnih vzdrževalnih del.
- Posegi v ostrešje ali vzdrževalna dela v podstrešnem delu naj se ne izvajajo od 15. aprila do 15. septembra.
- Preletni odprtini (frčada nad prezbiterijem, trikotna odprtina na severni strani) morata vedno ostati odprti. V primeru, da je zaprtje nujno, je predhodno treba zagotoviti nadomestne preletne odprtine, ki bodo omogočale nemotene prelete netopirjem.
- Preletnih odprtin naj se ne osvetljuje. Ohranja se obstoječi nivo osvetlitve (3 reflektorji na SZ strani naj ne gorijo v času med 15. aprilom in 15. septembrom, ostali pa naj se prižigajo eno uro po sončnem zahodu in izklapljujejo ob polnoči).
- Ob prenovah ostrešja naj se izogiba uporabi za sesalce strupenih snovi (npr. premazi za les).
- Zmanjšanje onesnaženja z netopirskimi iztrebki naj se ublaži s prekritjem tehničnih naprav in tal na podstrehi ter s čiščenjem v času odsotnosti netopirjev (od 15. septembra do 15. aprila).



Slika 37: Vejicati netopirji na podstrehi cerkve Svetega duha (Foto: Andrej Hudoklin, Arhiv ZRSVN OE Novo mesto)



Slika 39: Mladi veliki podkovnjaki na podstrehi cerkve Svetega duha (Foto: Andrej Hudoklin, Arhiv ZRSVN OE Novo mesto)

8 STRATEŠKI IN IZVEDBENI CILJI UPRAVLJANJA

8.1 Vizija razvoja mestnega jedra

Vizija razvoja mestnega jedra je postati eno najbolj atraktivnih mestnih jeder, prijazno za domačine in obiskovalce z zanimivimi kulturnimi in turističnimi vsebinami na območju Republike Slovenije in širše.

8.2 Strateški cilji razvoja mestnega jedra

1. Celostno ohranjanje kulturne dediščine, narave in krajine
2. Spodbujanje doživljanja in spoznavanja dediščine mestnega jedra s sodobnimi tehnologijami
3. Povečanje prepoznavnosti pomena kulturnega spomenika mestno jedro Črnomelj
4. Povečanje prepoznavnosti mestnega jedra Črnomlja doma in v tujini
5. Omogočanje trajnostnega razvoja mestnega jedra ter vpetost v sodobno življenje
6. Zadovoljstvo prebivalcev, turistov, zaposlenih in drugih obiskovalcev.

8.3 Izvedbeni cilji upravljanja mestnega jedra za obdobje 2014–2018

1. Izvedba projekta »Thesaura«
2. Vzpostavitev osnovne turistične infrastrukture
3. Doseči povprečno najmanj 5-odstotno letno rast turističnega obiska
4. Krepiti primerne dejavnosti v pritličnih etažah objektov
5. Oblikovati in ponuditi vsaj tri nove turistične produkte
6. Pripraviti vsaj dva projekta za razpise finančnih mehanizmov
7. Izvajati podjeten način upravljanja aktivnosti za prenavo in oživitev mestnega jedra Črnomlja.

Pri izvedbenih ciljih se glede na aktivnost upošteva ukrepe navedene pri kulturni in naravni dediščini.

9 UPRAVLJAVSKA STRUKTURA, FUNKCIJE IN PRISTOJNOSTI

V skladu z Zakonom o varstvu kulturne dediščine pomeni upravljanje: »izvajanje nalog, ki so potrebne za izpolnitev namena, zaradi katerega je bila stvar razglašena za spomenik, in obsega predvsem vodenje in organiziranje vzdrževanja, uporabe, dostopnosti, predstavitve javnosti in spremljanje stanja.

9.1 Upravljavca:

Upravljavca območja mestnega jedra Črnomelj je Občina Črnomelj, ki jo zastopa župan.

9.1.1 Naloge upravljavca

1. Izvajanje načrta upravljanja
2. Priprava predlogov sprememb in dopolnitev načrta upravljanja
3. Sprejema letne programe dela na podlagi načrta upravljanja in opravlja oziroma skrbi za opravljanje v načrtu opredeljenih nalog
4. Sprejema in izvaja letne programe dela
5. Pripravlja letna poročila

9.2 Strokovni odbor:

Kot pomoč pri izvajanju upravljavskih nalog župan imenuje strokovni odbor, ki ga sestavljajo:

- 2 člana Občine Črnomelj
- 1 član ZVKDS OE Novo mesto
- 1 član ZRSVN OE Novo mesto
- 1 član RIC Bela krajina

Strokovni odbor na svoji prvi seji sprejme poslovnik. Mandat strokovnega odbora traja 5 let.

9.2.1 Naloge strokovnega odbora

- Ugotavlja ustreznost upravljavskega načrta glede na strokovne smernice
- Obravnava tematike s področja strokovnega dela na območju mestnega jedra
- Predlaga rešitve glede na strokovna spoznanja

9.3 Pristojnosti in procesi sprejemanja in izvajanja odločitev

Upravljavski načrt sprejme Občinski svet občine Črnomelj za obdobje štirih let.

Občinska uprava občine Črnomelj pripravi načrt upravljanja in letne programe dela.

Občinski svet potrdi letne programe in obravnava letna poročila.

10 UKREPI ZA VARSTVO PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

Občina Črnomelj - mestno jedro Črnomelj se nahaja na območju, na katerem je možna ogroženost z naravnimi in drugimi nesrečami. Občina Črnomelj ima na podlagi ocene ogroženosti pred naravnimi in drugimi nesrečami izdelane načrte zaščite in reševanja; za poplave, za potrese, za požare, ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali, za nesreče z naravnimi snovmi, za nesreče v železniškem prometu in ter za jedrske nesreče. Glede na nizko oceno ogroženosti občina nima izdelanih načrtov zaščite in reševanja za nesreče; suša, neurje z močnim deževjem, žled, morebitna pozeba, nesreče v cestnem prometu, nesreča ob neeksploziranih ubojnih sredstev ter vojaškega napada – vojne. Opredeljene ima predloge za izvajanje zaščitno reševalnih aktivnosti.

V skladu z Zakonom o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (Ur. l. RS, št. 64/1994, 33/2000 Odl.US: U-I-313/98, 87/2001- ZMatD, 41/2004- ZVO-1, 28/2006, 51/2006 UPB1, 97/2010) se na področju zaščite in reševanja izvaja več ukrepov in nalog s katerimi se lahko prepreči nevarnost nastanka nesreče oziroma s katerimi se lahko zmanjša škodljive posledice nesreče.

Tabela 31: Pregled ukrepov in nalog zaščite in reševanja

Poplave	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	<ul style="list-style-type: none"> - Prostorski, gradbeni in drugi tehnični ukrepi - Evakuacija - Sprejem in oskrba ogroženih prebivalcev - Radiološka, kemijska in biološka zaščita - Zaščita kulturne dediščine 	<ul style="list-style-type: none"> - Tehnično reševanje ob poplavah - Nujna medicinska pomoč - Psihološka pomoč - Prva veterinarska pomoč - Zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje
Potres	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	<ul style="list-style-type: none"> - Urbanistični, gradbeni in drugi tehnični ukrepi - Evakuacija - Sprejem in oskrba ogroženih prebivalcev - Radiološka, kemijska in biološka zaščita - Zaščita kulturne dediščine 	<ul style="list-style-type: none"> - Nujna medicinska pomoč - Psihološka pomoč - Prva veterinarska pomoč - Reševanje iz ruševin - Gašenje in reševanje ob požarih - Zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje
Požar v naravnem okolju	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	<ul style="list-style-type: none"> - Obveščanje - Alarmiranje - Začasni umik - Evakuacija - Nastanitev in oskrba - Zaščita kulturne dediščine 	<ul style="list-style-type: none"> - Gašenje in reševanje ob požarih - Reševanje ljudi in živali - Prva medicinska in veterinarska pomoč - Reševanje premoženja
Požar v objektu	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	<ul style="list-style-type: none"> - Obveščanje - Alarmiranje - Zavarovanje območja in okolice - Zavarovanje infrastrukturnih naprav in napeljav - Zaščita pred onesnaženjem oz. kontaminacijo - Umik prizadetega prebivalstva ter nastanitev in oskrba - Posebni preventivni tehnični ukrepi - Zaščita kulturne dediščine 	<ul style="list-style-type: none"> - Gašenje in reševanje ob požarih - Reševanje ljudi in živali - Prva medicinska in veterinarska pomoč - Reševanje premoženja

Pojav posebno nevarnih boleznih živali	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	<ul style="list-style-type: none"> - Prostorski, gradbeni in tehnični ukrepi - Določitev lokacij za zakop ali sežig živalskih trupel - Ureditev mest za zakop ali sežig živalskih trupel - Prevoz živalskih trupel do mesta zakopa ali sežiga - Uničevanje živalskih trupel in nadzor 	<ul style="list-style-type: none"> - Tehnično reševanje ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali - Prva veterinarska pomoč
Nesreče z nevarno snovjo	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	<ul style="list-style-type: none"> - Zavarovanje lokacije nesreče - Radiacijska zaščita - Umik in evakuacija - Zaščita vodotokov in virov pitne vode - Posebni preventivni tehnični ukrepi - Ekološka odstranitev nevarne snovi - Obveščanje javnosti - Pokopi ljudi - Sežig in/ali pokopi živali - Izvajanje drugih zaščitnih ukrepov 	<ul style="list-style-type: none"> - Fizično, tehnično, prometno in zunanje zavarovanje lokacije nesreče - Odrejanje zaščitnih in sanacijskih ukrepov, jemanje vzorcev, razdeljevanje in uporaba tablet kalijevega jodida - Umik zaposlenih in evakuacija občanov - Zapiranje jaškov in dostopov do potencialno ogroženih območij, izklop vodovoda in oskrba s pitno vodo - Odstranitev ovir, ki onemogočajo uspešno intervencijo ter uporaba tujega zemljišča za izvajanje ZRP - Ekološka odstranitev nevarnih snovi - Obveščanje ob nesrečah z nevarnimi snovmi - Pomoč pri organizaciji in delu zdravstvenih in veterinarskih organizacij pri izvajanju posebnih ukrepov - Določanje lokacij za pokope ljudi in sodelovanje s pogrebnimi zavodi - Določanje lokacij za sežige in/ali pokope kadavrov ter sodelovanje z veterinarskimi zavodi - Zaščitni ukrepi po navodilih
Nesreče v železniškem prometu	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	<ul style="list-style-type: none"> - Radiološko-kemično-biološka zaščita - Evakuacija - Sprejem in oskrba ogroženih prebivalcev 	<ul style="list-style-type: none"> - Gašenje in reševanje - Nujna medicinska pomoč
Jedrska nesreča	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	<ul style="list-style-type: none"> - Radiacijska zaščita 	<ul style="list-style-type: none"> - Zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje
Suša, neurje z močnim	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja

deževjem, žled, morebitna pozeba		
	- Ocena poškodovanosti in uporabnosti zgradb	- Pomoč ogroženim in prizadetim ljudem in živalim - Zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje
Nesreče v cestnem prometu	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	- Zavarovanje lokacije nesreče - Ocena poškodovanosti in uporabnosti zgradb	- Hitro, usklajeno in učinkovito ukrepanje reševalnih služb - Obveščanje javnosti - Razdelati variantne obvozne poti - Po potrebi zagotoviti nadomestni prevoz - V primeru poškodb na infrastrukturnih objektih in napeljavah potrebno pristopiti k popravilu oz. posodobitvi (elektrika, telefonija, vodovod, prometnice, oskrba kulturne dediščine)
Vojaški napad – vojna	Ukrepi zaščite in reševanja	Naloge zaščite in reševanja
	- Evakuacija ljudi - Sprejem in oskrba ogroženih ljudi - Radiološko-kemično-biološka zaščita - Zaklanjanje ljudi - Zaščita kulturne dediščine	- Prva pomoč in nujna medicinska pomoč ljudem - Gašenje in reševanje ob požarih - Zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje

11 NAČRT AKTIVNOSTI S FINANČNIM OKVIRJEM

11.1 Aktivnosti za obnovo in oživljanje mestnega jedra

11.1.1 Nujni ukrepi do leta 2018

1. **Izvedba projekta »Thesaura - razišči zaklad v objemu dveh rek«.** Izvedba projekta je zastavljena za dobo več kot eno leto in pol, je izhodišče za kvalitetno in atraktivno turistično ponudbo. Projekt bo s predvidenimi investicijami v prenavo talnih površin in fasade cerkve sv. Petra, ureditvijo zakladnice in razgledne točke ter z mehкими vsebinami kot so študije dokončne prenove in oživitve mestnega jedra ter študija turističnih aktivnosti dosegel vizualni učinek prenove, ohranjanja in oživljanja mestnega jedra, njegovo obogatitev ter približevanje javnosti predvsem pa obogatil turistično ponudbo in turistično promocijo, z novo prireditvijo, ki izhaja iz zgodovine mesta pa zagotavlja trajnost projekta kot tudi izhodišče za še bolj privlačne nadgradnje z dolgoročnimi projekti. Poleg navedenega iz projekta med drugim izhajajo tudi aktivnosti za zagotavljanje dolgoročnih sprememb in oživitve mestnega jedra Črnomlja, izhodišča za dokončno prenavo in oživitev.

Tabela 32: Pregled delovnih sklopov za izvedbo projekta s predvidenimi stroški izvedbe

Ime dejavnosti	Opis dejavnosti	Vsi rezultati projekta (<i>outputs</i>)		Prijavitelj in/ali partner	Predvideni stroški	Država izvajanja dejavnosti*	
		Opis (Kazalnik in ciljna vrednost				
DS 1	Naziv DS Upravljanje in koordinacija	Opis DS Skupno vodenje in koordinacijo projekta bo zagotavljal prijavitelj oz. vodja projekta s spremljanjem in poročanjem o napredku projekta kot tudi odgovornost za uspešno upravljanje in koordinacijo s sodelovanjem vseh partnerjev. Vzpostavljena bo upravljavna struktura: projektna skupina in nadzorni organ. Projektna skupina bo zadolžena za izvajanje aktivnosti v skladu s terminskimi in finančnim načrtom. Odločitveno-posvetovalno telo bodo sestavljali člani nadzornega organa – odgovorne osebe (lahko tudi za to posebej pooblašene osebe) posameznih partnerjev, ki bodo zadolženi na osnovi pripravljenih vmesnih poročil partnerjev za preverjanje skladnosti med izvedenim in načrtovanim tako vsebinsko kot finančno. Zagotavljali bodo usklajevanje med partnerji v primeru odstopanj. Komunikacija med njimi bo potekala preko sodobnih komunikacij in na rednih sestankih. Vzpostavljen bo sistem pregleda in vrednotenja uspešnosti izvajanja projekta in sprotne spremljanje stanja porabe finančnih sredstev.					
DEJ 1.1	Vodenje projekta in koordinacija projektnih dejavnosti	S strani odgovornih oseb prijavitelja in partnerjev bo imenovana projektna skupina v skladu z navedbo v prijavnici. Prijavitelj bo zagotavljal sklic sestankov projektne skupine (predvidoma 1 x na 60 dni) za namene zagotavljanja sprotnega spremljanje izvajanja aktivnosti in napredka projekta tako vsebinsko, časovno in finančno. Vodi se zapisnike sestankov. Po potrebi se skličejo dodatni sestanki. Redna komunikacija bo potekala tudi preko elektronske pošte za	Zagotovljena bo pravočasna priprava in oddaja tako vsebinskih in finančnih poročil v skladu s pogodbo. Poročila prijavitelja bodo pripravljena na osnovi predhodnih poročil projektnih partnerjev.	Vmesna poročila prijavitelja (2) Zaključno poročilo prijavitelja (1)	Prijavitelj in vsi partnerji	10.600 €	Slovenija

		namene sprotnega obveščanja in informiranja. Nadzorni organ bo pred oddajo vmesnih (2) in zaključnega poročila (1) preveril skladnost med izvedenim in načrtovanim tako vsebinsko kot finančno. Zagotovil bo koordinacijo med partnerji za uskladite morebitnih odstopanj.					
DEJ 1.2	Spremljanje in poročanje o napredku projekta	Z dejavnostjo bo zagotovljeno spremljanje izvedenih aktivnosti po partnerjih na osnovi vmesnih poročil in priprava skupnih poročil prijavitelja (od tega 2 vmesna in 1 zaključno). Poročanje bo tako finančno kot vsebinsko. Prijavitelj bo zagotavljal pripravo tako vsebinskih in finančnih poročil in zagotavljal skladnost z upravičenimi nameni in stroški. Po koncu projekta bo lastnik oz. skrbnik poročil prijavitelj. Z vmesnimi poročili partnerjev bo zagotovljeno vmesno notranje vrednotenje uspešnosti projekta. Finančna poročila bodo pripravljena na osnovi posebej ločenih	Zagotovljena bo pravočasna priprava in oddaja tako vsebinskih in finančnih poročil v skladu s pogodbo. Poročila prijavitelja bodo pripravljena na osnovi predhodnih poročil projektnih partnerjev.	Vmesna poročila prijavitelja (2) Zaključno poročilo prijavitelja (1)	Prijavitelj in vsi partnerji	132.000 €	Slovenija

		računovodskih evidenc.					
DEJ 1.3	Oprema za delo na projektu	<p>Za delo zaposlenih na projektu se dobavi opremo, ki bo omogočala ustrezne delovne pogoje za izvajanje in spremljanje projektnih aktivnosti.</p> <p>Za potrebe izdelave analiz študije dokončne prenove mestnega jedra je med drugim izhodišče izdelava obsežnih arhitekturni posnetkov fasad za katere je nujna izmera posameznih objektov. V ta namen se dobavi sodoben digitalni merilnik, ki bo omogočal hitro in enostavno izmero objektov.</p> <p>Za shranjevanje dokumentacije Prijavitelj in Partnerja dobavijo ognjevarno omaro, ki bo omogočala hrambo vse dokumentacije projekta ves čas trajanja projekta ter predpisano dobo po zaključku projekta.</p> <p>Za uničevanje zavrženih dokumentov, ki bodo nastajali pri vmesnih koordinacijah se dobavi uničevalnik dokumentov.</p>	Za delo na projektu se z javnim naročilom dobavi računalnike, tiskalnik, digitalni merilnik, omare za arhiviranje ter uničevalnik dokumentov.	<p>Računalnik (2)</p> <p>Tiskalnik (1)</p> <p>Digitalni merilnik (1)</p> <p>Omara za arhiviranje (3)</p> <p>Uničevalnik dokumentov (1)</p>	<p>Prijavitelj</p> <p>Partner 1</p> <p>Partner 4</p>	9.700 €	Slovenija

DEJ 1.4	Zunanje storitve	Za zagotavljanje prevoda zaključnega poročila in po potrebi vmesnih so predvideni stroški prevajanja v angleški jezik. Partner 1 načrtuje stroške zunanjega izvajalca za potrebe dela na projektu. Pogoji za izbiro je zagotavljanje specifičnih znanj iz finančnega upravljanja, priprave načrtov in poročil, priprave in izvajanja javnih naročil in za to potrebna računalniška znanja.	Zagotovljeni bodo prevodi potrebnih dokumentov v zvezi s poročanjem na projektu. Partner 1 bo izbral zunanjega izvajalca za pomoč pri delu na projektu.	Prevajanje Stroški zunanjega izvajalca	Prijavitelj Partner 1	12.100 €	Slovenija
DS 2	Naziv DS	Informiranje in obveščanje					
	Opis DS	Za informiranje in obveščanje je odgovoren Prijavitelj, ki bo v sodelovanju s projektnimi partnerji zagotovil izvedbo predvidenih dejavnosti. Komunikacijske dejavnosti bodo časovno razporejene čez celotno obdobje trajanja projekta s ciljem sprotne obveščanje javnosti o vseh ključnih dogodkih, vsebinah in rezultatih projekta. Izvedene bodo tiskovne konference, izdelana celostna grafična podoba (CGP) projekta in CGP prireditve Rihtarija v Črnomlju. S tem bo zagotovljena trajnost večje prepoznavnosti. Stalno obveščanje in informiranje bo zagotovljeno preko spletnih strani projekta. Še posebej bo za namene povečanja dostopnosti do kulturne dediščine zagotovljeno obveščanje in oglaševanje omenjene prireditve. Zagotovljene bodo tudi objave informacij na spletnih straneh projektnih partnerjev. S prevodi tekstov bo zagotovljena ustrezna informiranost ciljnih skupin tudi širše izven meja Slovenije. Zagotovljeno bo ustrezno označevanje in obveščanje o programu FM in EGP ter prispevku MGRT.					
	Ime dejavnosti	Opis dejavnosti	Vsi rezultati projekta (<i>outputs</i>)		Prijavitelj in/ali partner	Predvideni stroški	Država izvajanja dejavnosti*
			Opis	Kazalnik in ciljna vrednost			
DEJ 2.1	Celostna grafična podoba	Partner 2 bo z izbranim zunanjim izvajalcem zagotovil izdelavo celostne grafične podobe projekta, ki bo zagotavljala prepoznavnost projekta in	Za namene prepoznavnosti projekta bo izdelana celostna grafična podoba z logotipom projekta ter predlogi	Celostna grafična podoba (2)	Partner 2	7.000 €	Slovenija

		<p>priredivte.</p> <p>Logotipa projekta in prireditve bosta uporabljena na tiskovinah in drugih tiskanih izdelkih, spletnih straneh, dopisih, izjavah za medije in drugih promocijskih izdelkih ipd., kjer bo to primerno.</p>	<p>uporabe.</p> <p>Posebej bo izdelana CGP tudi za namene prepoznavnosti prireditve Rihtarija na Petrovo.</p>				
DEJ 2.2	Obveščanje javnosti preko tiskovnih konferenc	<p>Za predstavitev napredka, dosežkov in rezultatov projekta medijem in posredno javnosti bo izvedenih 5 novinarskih konferenc. Na prvi bo predstavljen FM EGP, Načrt upravljanja mestnega jedra, projekt Thesaura z aktivnostmi in cilji projekta. Druga tiskovna konferenca bo po zaključku izdelave študij, na tretji bodo predstavljene aktivnosti v zvezi povečanjem turističnega obiska ter prireditvijo »Rihtarija na Petrovo«, četrta bo po zaključku aktivnosti obnove sakralnega spomenika in zadnja pred zaključkom projekta, kjer bodo predstavljeni rezultati projekta. Za potrebe promocije FM in projekta na tiskovnih konferencah bosta</p>	<p>Prijavitelj bo organiziral prvo in zaključno konferenco. Partner 1 bo organiziral tiskovno konferenco za namene predstavitve obnove in ureditve. Na posebni tiskovni konferenci bosta svoje aktivnosti predstavila tudi Partnerja 2 in 4. Za potrebe promocije projekta in FM bosta izdelana predstavitvena rolo panoja.</p>	<p>Tiskovna konferenca (5) Predstavitveni rolo pano (2)</p>	<p>Prijavitelj Partner 1 Partner 2 Partner 4</p>	<p>3.800,00 €</p>	<p>Slovenija</p>

		izdelana dva predstavitvena rolo panoja.					
DEJ 2.3	Informiranje in osveščanje javnosti preko elektronskih medijev	<p>Prijavitelj bo z izbranim zunanjim izvajalcem izdelal spletno stran projekta, na kateri bodo predvsem naslednje vsebine: predstavitev projekta – cilji, rezultati projekta, osnovni podatki o partnerjih, informacija o FM in EGP s povezavo na spletne strani FM in MGRT, informacija o aktualnih aktivnostih in dogodkih. Z izbranim zunanjim izvajalcem bodo zagotovljene vsebine v slovenskem in angleškem jeziku. Zagotovljene bodo povezave med spletnih strani posameznih partnerjev s spletno stranjo projekta.</p> <p>Zaradi lažje in dostopnejše komunikacije z mladimi bo odprt tudi profil na socialnem omrežju tako bo preko tega medija javnost redno obveščena o aktivnostih in poteku projekta.</p>	<p>Spletna stran projekta bo izdelana v slovenskem in angleškem jeziku in bo zagotavljala preglednost po posameznih vsebinah. Urejana bo povezava med spletni strani projekta s spletnimi stranmi posameznih partnerjev.</p>	<p>Spletna stran (1) v slovenskem in angleškem jeziku. Povezave na spletne strani partnerjev (3).</p>	<p>Prijavitelj Partner 1 Partner 2 Partner 3</p>	2.500,00 €	Slovenija
DEJ 2.4	Objave v medijih	Prijavitelj bo z naročilom storitev zagotovil medijske objave v lokalnih časopisih	Prijavitelj bo zagotovil 4 objave v tiskanih medijih.	medijske objave (4 časopisne) objave v	Prijavitelj Partner 1	9.800,00 €	Slovenija

		<p>saj želi z objavami zagotoviti informiranost predvsem lokalnega prebivalstva.</p> <p>Partner 1 bo zagotavljal še dodatno obveščanje preko župnijskega glasila.</p> <p>Prijavitelj, kot odgovoren za komunikacijske dejavnosti, bo zagotavljal kratke informacije o projektu, FM EGP ter o aktualnih dogodkih v medijih.</p> <p>Predvidevamo več objav v javnih medijih, jih pa ne moremo prikazati kot kazalnike, ker v kolikor niso plačljivi v večini po izkušnjah ne ustrezajo potrebnim zahtevam pravilnega označevanja programa.</p> <p>Partner 2 bo še posebej zagotavljal obveščanje o prireditvi Rihtarija na Petrovo.</p>	Partner 1 bo poskrbel za dodatno obveščanje preko župnijskega glasila.	župnijskem glasilu (4) medijsko oglaševanje prireditve s kratkimi prispevki (30 radijskih, 10 TV prispevkov)	Partner 2		
DEJ 2.5	Ozaveščanje javnosti in predstavitev rezultatov projekta	Za namene ozaveščanja o pomenu kulturne dediščine in obnove objektov kulturne dediščine, za namene predstavitve rezultatov projekta ter FM EGP in MGRT bo izbran zunanji izvajalec za oblikovanje, pripravo na tisk in tisk zgibanke. Z izbranim zunanjim izvajalcem bo	Zgibanke o projektu bo izdelana v 1000 izvodih v SLO in v 1000 izvodov v ANG jeziku.	1000 izvodov	Prijavitelj	800,00 €	Slovenija

		zagotovljeno lektoriranje in prevod tekstov zgibanke v ANG jezik.					
DS 3	Naziv DS	Dostopnost kulturne dediščine					
	Opis DS	Na območju investicijskih vlaganj v mestnem jedru, so se v nekaterih objektih kulturne dediščine v lasti Prijavitelja in Partnerja 1 že oblikovale vsebine, ki prispevajo k dostopnosti le-te, vendar je celostna ponudba mestnega jedra (Mestna muzejska zbirka, Hiša domače obrti, cerkev sv. Duha namenjena kulturnim dogodkom, Pastoralni center z arheološkimi ostalinami, objekt v katerem je Glasbena šola z večnamenskim prostorom, vinska klet...) nepovezana in preveč točkovno usmerjena. Z dokončanjem obnov v okviru projekta bo zagotovljena celovita urejenost prostora, kar pa ni dovolj za zagotavljanje dostopnosti. To bo zagotovljeno z izvedbo dejavnosti v okviru tega delovnega sklopa. Z oblikovanimi turistični produkti, nabavo in postavitvijo turistične infrastrukture ter materiali izdelanimi za namene ozaveščanja, predstavitve in promocije bodo vse vsebine povezane, s tem omogočena dostopnost in celovitost predstavitve kulturne dediščine ter drugih kulturnih in turističnih zanimivosti.					
	Ime dejavnosti	Opis dejavnosti	Vsi rezultati projekta (<i>outputs</i>)		Prijavitelj in/ali partner	Predvideni stroški	Država izvajanja dejavnosti*
			Opis	Kazalnik in ciljna vrednost			
DEJ 3.1	Oblikovanje turističnih produktov	Partner 2 bo pripravil nove turistične produkte, ki bodo povezali obstoječo in predvideno ponudbo na območju naselbinskega KS. Turistični produkt bo oblikovan na osnovi priprave in izvedbe osrednje turistične prireditve v mestnem jedru mesta. Prireditve poimenovana »Rihtarija na Petrovo« bo osnovana na zgodovinskem dogodku in za ustrezno izvedbo le te bo predhodno izdelana koreografija. S pomočjo zunanjih izvajalcev bodo izvedene delavnice	Izdelana bo zgodovinska študija in koreografija prireditve. Izveden bo dogodek za mlade-5 delavnicv skupnem obsegu 15 ur. Izdelana bo digit. aplikacija za pametne telefone in 5 motivovdigit. razglednice.	Zgodovinska študija (1) Koreografija prireditve (1) Izvedba prireditve (1) Izvedba dogodka (1) Izobraževalne delavnice (5) Študijski obisk (1) Izdelava digitalne aplikacije (1) digitalne razglednice (1kpl s 5 motivi)	Partner 2 Partner 3	40.300 €	Slovenija

		<p>usposabljanje vodnikov.</p> <p>Partner 2 bo organizacijo dogodka »Črnografit« zagotovil z sodelovanjem mlade populacije.</p> <p>Partner 3 bo ob sodelovanju zunanjih izvajalcev oblikoval sodobno računalniško aplikacijo, ki se bo uporabljala v okviru novega turističnega produkta »Iskanje skritega zaklada« in izdelal digitalno razglednico za namene promocije.</p>					
DEJ 3.2	Turistična infrastruktura	<p>Partner 2 bo nabavil sodobna foto panoja, nabavil bo zastave in zastavice za večjo prepoznavnost KS ter oznake objektov KD, tudi za slepe in slabovidne. Za zagotavljanje izvedbe in trajnosti ter prepoznavnosti prireditve bo Partner 2 nabavil stojnice za predstavitev lokalne ponudbe in izdelkov ter izdelavo kostumov v skladu s predhodno izdelano koreografijo prireditve.</p> <p>Za namene prikaza promocijskih filmov bo Partner 1 nabavil projektor in računalnik, slednji mu bo v času izvajanja projekta služil za delo na projektu. Za</p>	<p>Izvedba v skladu s kazalniki: označba objektov KD, foto pano, promocijske zastave in zastavice, Projektor in prenosni računalnik s programsko opremo, stojnice, kostumi, uniforme.</p>	<p>Označitve objektov (8)</p> <p>Foto pano (2)</p> <p>Zastave (50)</p> <p>Zastavice (200)</p> <p>Projektor (1)</p> <p>Prenosni računalnik (1)</p> <p>Stojnice (20)</p> <p>Kostumi (20)</p> <p>Uniforme za vodnike (10)</p>	<p>Partner 1</p> <p>Partner 2</p>	45.800 €	Slovenija

		namene prepoznavnosti pri vodenju po mestnem jedru bo Partner 2 naročil izdelavo uniform za turistične vodnike..					
DEJ 3.3	Promoviranje in predstavljanje kulturne dediščine	<p>Partner 1 bo ob sodelovanju zunanjih izvajalcev izdelal promocijski letak oz. zgibanko v SLO in ANGL jeziku za namene promocije in predstavljanja na novo urejene zakladnice.</p> <p>Za potrebe manj večjih v uporabi sodobnih tehnologij ter slepih in slabovidnih Partner 2 zagotovi izdelavo ustreznih analognih kart mestnega jedra.</p> <p>Partner 2 bo ob sodelovanju vseh partnerjev na osnovi razpisa oz. natečaja izbral eno protokolarno darilo in naročil 100 komadov.</p> <p>Partner 2 bo zagotovil izdelavo monografije (odkup fotografij, priprava teksta, prevod, oblikovanje, tisk) ter listine mesta, ki bo priložena monografiji in protokolarnim darilom.</p> <p>Partner 2 bo kot zunanjo storitev zagotovil izdelavo plakatov in letakov za privabljanje obiskovalcev na</p>	<p>Izvedba v skladu kazalniki: zgibanke, dvojezična analogna in reliefna karta mestnega jedra, protokolarno darilo in listina, plakati, letaki, promocijska filma, monografija, razglednice, didaktična učila.</p>	<p>Zgibanka o zakladnici (1000) Analogna karta (200) protokolarno darilo (100) listina mesta (500) plakat (250) letak (1000) Promocijski film (2) Monografija (1000)500) Razglednice (3000)</p>	Partner 1 Partner 2	40.900 €	Slovenija

		priredivitev »Rihtarija na Petrovo« in izdelavo promocijskih filmov ter razglednic (odkup fotografij, oblikovanje, tisk).					
DEJ 3.4	Predstavljanje kulturne dediščine najmlajšim	<p>Za namene osveščanja in predstavljanja ter približanja kulturne dediščine najmlajšim bo Partner 3 z izbranimi zunanjimi izvajalci izdelal več didaktičnih izdelkov v obliki tiskovin za najmlajše: knjižico z zgodnico o mestu Črnomelj in njegovih zakladih, ki bo trojezična (slovensko/angleški jezik, slovensko/romskem jeziku) in poučna tako vsebinsko kot jezikovno. Izdelal bo pobarvanko, opremljeno z dvojezičnimi razlagami (SLO/ANG) ter monopoli za najmlajše na temo dediščine naselbinskega spomenika.</p> <p>Prijavitelj bo z izbranimi izvajalci zasnoval in izdelal didaktična igrala za otroke z namenom seznanjanja s kulturno dediščino.</p>	Izvedba v skladu kazalniki: dvojezična knjižica z zgodnico o mestu Črnomelj, pobarvank, monopoli za najmlajše ter didaktična igrala.	<p>Knjižica za najmlajše (600)</p> <p>Pobarvanka (200)</p> <p>Monopoly za najmlajše (300)</p> <p>Didaktična igrala (1 kpl)</p>	Prijavitelj Partner 3	28.200 €	Slovenija
DS 4	Naziv DS	Priprava dokumentacije					
	Opis DS	<p>Prijavitelj za potrebe izvedbe investicije »Prenova severnega platoja ob župnijski cerkvi« potrebuje projekt za izvedbo (PZI) s katerim se definira izvedbo in detajle izvedbe gradbenih in drugih posegov. Ker gre za investicijska vzdrževalna dela, za izvedbo investicije ni potrebno gradbeno dovoljenje. Južni del platoja je že izveden, zato je način izvedbe tlakovanja podoben.</p> <p>Za potrebe postavitve razstave v zakladnici se najprej pripravi vsebinska zasnova razstave, na podlagi te načrt razstave, na podlagi načrta</p>					

		razstave pa projekt opreme. Prijavitelj poskrbi za izdelavo načrta didaktičnih igral, kjer bo definirana vrsta igral, materiali, njihova postavitve. Za ureditev zvonika za razgledno točko ni potrebno gradbeno dovoljenje, je pa potreben varnostni načrt s katerim se ugotovi in definira ukrepe za varnost in uporabo objekta za javne namene.					
	Ime dejavnosti	Opis dejavnosti	Vsi rezultati projekta (<i>outputs</i>)		Prijavitelj in/ali partner	Predvideni stroški	Država izvajanja dejavnosti*
			Opis	Kazalnik in ciljna vrednost			
DEJ 4.1	Priprava dokumentacije za izvedbo projektov	Za izvedbo prenove platoja ni potrebno gradbeno dovoljenje, je pa potreben načrt za izvedbo del. Prijavitelj bo z izbranim zunanjim izvajalcem pripravil projekt za izvedbo (PZI) prenove platoja. Plato severno od cerkve je logična navezava na že izveden plato na južni strani. Zaradi natančne izvedbe gradbenih del je potrebno s projektom definirati detajle (odvodnjavanje, naklone površin, način tlakovanja, ...). Tudi za ureditev razgledne točke ni potrebno gradbeno dovoljenje, vendar se zaradi zagotovitve varnosti obiskovalcev izdelava varnostni načrt. Partner 1 z izbranim izvajalcem za potrebe ureditve razgledne točke izdelava varnostni načrt obiska javnosti na zvoniku.	Zagotovljena bo izdelava PZI dokumentacije s potrebnimi detajlnimi rešitvami za odvodnjavanje površin ter izvedbo tlakovanja. Izdelan bo varnostni načrt za varen obisk razgledne točke.	PZI dokumentacija za prenovo platoja (1) Varnostni načrt (1)	Prijavitelj Partner 1	6.000 €	Slovenija
DEJ 4.2	Priprava zasnove	Partner 1 z zunanjim izvajalcem izdelava in dobavi	Izdelana bo vsebinska	Elaborat	Prijavitelj	18.200 €	Slovenija

	Priprava zasnove in načrtov za postavitev razstave v zakladnici in izvedbe didaktičnih igral	opremo za razstavo v zakladnici. Iz razpoložljivih zgodovinskih dragocenosti, ki jih je Župnija Črnomelj pripravljena dati na ogled, je potrebno pripraviti zasnovo razstave. Dobave in izdelave opreme za zakladnico ni možno predvideti brez predhodne zasnove razstave in izdelave načrta opreme. Iz tega razloga je v projektu ocenjena oprema kot komplet oprema zakladnice. Za potrebe razstave v zakladnici se izdelajo replike predmetov za možnost otipa slepim in slabovidnim. Za potrebe uravnavanja vlage v prostoru se dobavi razvlažilec, za temperaturo pa klimatska naprava. Prijavitelj poskrbi za izdelavo načrta didaktičnih igral, kjer bo definirana vrsta igral, materiali, njihova postavitev.	zasnova razstave (1x) na podlagi katere bo izdelan načrt postavitve razstave (1x) ter izrisan načrt opreme za razstavo.	vsebinske zasnove razstave (1) Načrt razstave (1) Načrt opreme (1)	Partner 1		
DS 5	Naziv DS	Investicije, investicijski nadzor in oprema					
	Opis DS	Izdatki za gradbena dela za prenovo talnih površin in obnovo sakralnega spomenika so neposredno povezani s cilji projekta. Izvede se prenova dveh kulturnih spomenikov. Naselbinski spomenik se obnovi v smislu delne prenove talnih površin, s katero bo celovito zaključen del območja na katerega se hkrati navezuje tudi sakralni spomenik. Sakralni spomenik je že delno obnovljen, s predvidenimi aktivnosti pa dokončna celotna prenova. Ker je KS tudi območje arheološke dediščine je pred določenimi posegi v tla potrebno izvesti arheološke raziskave. Za spremljanje izvedbe gradbenih in drugih del je potrebno izvesti investicijski nadzor. Zakladnica bo zasnovana v smislu razstave za katero pa je potrebno izdelati in dobaviti ustrezno opremo kot tudi za ureditev razgledne točke. Za nazornejšo predstavo obiskovalcev o mestnem jedru, o njegovi reliefni in stavbni strukturi, se izdelata pomanjšani prostorski model mestnega jedra. S to opremo se tudi približa predstava naselbinskega spomenika slepim in slabovidnim.					

	Ime dejavnosti	Opis dejavnosti	Vsi rezultati projekta (<i>outputs</i>)		Prijavitelj in/ali partner	Predvideni stroški	Država izvajanja dejavnosti*
			Opis	Kazalnik in ciljna vrednost			
DEJ 5.1	Prenova talnih površin	<p>Prijavitelj in Partner 1 bosta z naročilom storitev zagotovila prenovo talnih površin:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. rekonstrukcijo ulice - prenova talnih površin, gospodarske javne infrastrukture (vodovod, kanalizacija) in prestavitev zračnih vodov v tla, 2. prenovo platoja na severi strani cerkve - prenovo talnih površin in ureditve odvodnjavanja, 3. prenovo dostopne pešpoti - tlakovanje, prenova ograje, obstoječih svetilk, 4. prenovo župnijskega vrta - prenova ograje in ureditve vrtno površine, 5. prenovo dvorišča pred župniščem - prenova talnih površin, zamenjava ograje, 6. prenovo dostopa do Mladinskega kluba - obnova ograje, nadstreška, talnih površin, »vhodne fasade«. <p>Zaradi posegov v tla se predhodno izvede arheološke raziskave na območju ulice in platoja.</p>	Z zunanjimi izvajalci se prenovi ulico, plato, peš pot, župnijski vrt, dvorišče, dostop do kluba. Izvedejo se arheološke raziskave. Zagotovi se ustrezna označitev rezultatov projekta.	Rekonstruirana ulica-174 m, prenovljen plato-425 m2, prenovljena peš pot-100 m, obnovljen vrt in, dvorišče-1x, prenovljen dostop do kluba z nadstreškom-1x, arheološke raziskave-2x,	Prijavitelj Partner 1	907.690 €	Slovenija

DEJ 5.2	Prenova župnijske cerkve	Notranjost cerkve sv. Petra je že prenovljena. Partner 1 bo javnim naročilom izbral zunanjega izvajalca za izvedbo del. Za dokončno in celovito prenavo je potrebno obnoviti fasado cerkvene ladje in zvonika, lunete in restavrira vitraje. Nad zakristijo se prenove stene tla in strop ter okna za prostor zakladnice ter uredi zvonik za razgledno točko.	Izvede se obnova fasade cerkve in zvonika, uredi se prostor zakladnice in razgledna točka na zvoniku. Zagotovi se ustrezna označitev rezultatov projekta.	Obnovljena zunanost cerkve in zvonika (1x), urejen prostor za zakladnico (1x), urejena razgledna točka (1x),	Partner 1	295.500 €	Slovenija
DEJ 5.3	Investicijski nadzor	Za potrebe strokovnega in finančnega nadzora se izbere izvajalca, ki je strokovno usposobljen in izkušen na področju izvajanja nadzora gradenj. Za izvedbo prenove talnih površin Prijavitelj izbere svojega izvajalca, za prenavo cerkvene fasade pa Partner 1 svojega izvajalca.	Z zunanjimi izvajalci se izvede investicijski nadzor za prenavo talnih površin in investicijski nadzor za prenavo cerkvene fasade.	Investicijski nadzor talnih površin (1) Investicijski nadzor prenove cerkvene fasade (1)	Prijavitelj Partner 1	19.422 €	Slovenija
DEJ 5.4	Oprema	Partner 1 z zunanjim izvajalcem izdelava in dobavi opremo za razstavo v zakladnici. Na podlagi razpoložljivih dragocenosti za potrebe bogoslužja, ki jih je Župnija Črnomelj pripravljena dati na ogled, je potrebno najprej pripraviti zasnovo razstave. Dobave in	Izdela se oprema zakladnice. Izdelava se replike dragocenih predmetov zakladnice. Dobavi se razvlažilec, klima naprava, daljnogled, zaščitne slušalke, nadomestno omaro.	Oprema zakladnice (1kpl) Replike (2) Razvlažilec zraka (1) Klimatska naprava (1), Daljnogled (1), Zaščitne slušalke	Partner 1 Partner 2	50.000€	Slovenija

		<p>izdelave opreme za zakladnico ni možno predvideti brez predhodne zasnove razstave in izdelave načrta opreme. Iz tega razloga je v projektu ocenjena oprema kot komplet oprema zakladnice.</p> <p>Za potrebe razstave v zakladnici se izdelajo replike predmetov za možnost otipa slepim in slabovidnim. Za potrebe uravnavanja vlage v prostoru se dobavi razvlažilec, za uravnavanje temperature pa klimatska naprava.</p> <p>Za potrebe ureditve zvonika za razgledno točko Partner 1 dobavi daljnogled in zaščitne slušalke ter zaradi povečanja manipulativnih površin za obiskovalce nadomestno omaro.</p> <p>Partner 2 zagotovi izdelavo 3D pomanjšanega modela naselbinskega spomenika.</p>	Izdela se 3D model mestnega jedra.	(25), Nadomestna omara (1kpl) 3D relief (1)			
DS 6	Naziv DS	Celostno ohranjanje kulturnega spomenika					
	Opis DS	<p>Delo na prenovi naselbinskega spomenika je kompleksno, zato je potrebno strokovna izhodišča nadgrajevati z novimi spoznanji. Za dokončno fizično prenovu stavbnega tkiva naselbinskega spomenika so določena izhodišča v Občinskem lokacijskem načrtu. Skozi delo na terenu in pripravo kulturno varstvenih pogojev se je izkazalo, da je potrebna nadgradnja prostorskega dokumenta z bolj detajlnimi strokovnimi izhodišči za prenovu, predvsem fasad objektov in stavbnih nizov, kjer je potrebno izhajati iz končnega vizualnega vidika celote. To se doseže z izdelavo študije dokončne prenove mestnega jedra. Druga ključna aktivnost za revitalizacijo območja je študija izhodišč programske zasnove območja, ki bo prikazala različne scenarije razmestitve ključnih programskih</p>					

vsebin na optimalno izbrane lokacije. V študijo bo vključena tudi obravnava odprtih prostorov in obvodnih površin z namenom približevanja kulturne dediščine javnosti in uporabo teh površin za višjo kvaliteto bivanja na tem območju.							
	Ime dejavnosti	Opis dejavnosti	Vsi rezultati projekta (<i>outputs</i>)		Prijavitelj in/ali partner	Predvideni stroški	Država izvajanja dejavnosti*
			Opis	Kazalnik in ciljna vrednost			
DEJ 6.1	Študija dokončne preнове mestnega jedra	<p>Za celostno ohranjanje in nadaljnjo prenovu KS bo izdelana študija, ki bo obravnavala vse potrebne korake za dokončanje preнове mestnega jedra. Izhodišče za izdelavo študije je analiza stanja, ki se izdela na podlagi obstoječe geodetske in že izdelane nekatere arhitekturne dokumentacije. V prvi fazi priprave je potrebno pridobiti preostale arhitekturne podatke (posnetki fasad in fasadnih elementov). Sledi izdelava izhodišč za prenovu in sanacijo fasad objektov in drugih fasadnih elementov ter barvna študija fasadnih nizov. Vse to bo definiralo dokončno vizualno podobo spomenika.</p> <p>Partner 4 bo skupaj z zunanjimi izvajalci organiziral predstavitev izsledkov obeh študij z razstavo in okroglo mizo ter prostorsko</p>	Partner 4 s pomočjo zunanjih izvajalcev pripravi študijo z vsemi vmesnimi fazami, z dvema vmesnima predstavitevama na sestankih delovne skupine ter izvede, okroglo mizo, razstavo in prostorsko inštalacijo	<p>Študija dokončne preнове mestnega jedra (1)</p> <p>Predstavitve vmesnih faz izdelave študije (2)</p> <p>Okrogla miza (1)</p> <p>Razstava (1)</p> <p>Prostorska inštalacija (1)</p>	Partner 4	24.000 €	

		inštalacijo.					
DEJ 6.2	Študija oživitve mestnega jedra	Za oživitev območja mestnega jedra se izvede študija zasnove programskega koncepta, raziskava potreb in možnosti parkiranja kot element dostopnosti ter vključevanja javnih in drugih odprtih površin približevanja KS javnosti (npr. stopnišče pri cerkvi Sv. Duha, ipd.). Poleg tega se še izdelajo analize in izhodišča za ureditev glavnega trga in ulice kot simbolno najpomembnejšega območja KS.	Partner 4 s pomočjo zunanjih izvajalcev pripravi študijo z vsemi vmesnimi fazami, z dvema vmesnima predstavitevama na sestankih delovne skupine.	Študija oživitve mestnega jedra (1) Predstavitve vmesnih faz izdelave študije (2)	Partner 4	13.000 €	
DEJ 6.3	Izobraževanje in ozaveščanje o pomenu kulturne dediščine	Izvede se delavnica na kateri se lastnikom objektov in drugi zainteresirani javnosti predstavi in približa mestno jedro, kulturne spomenike na njegovem območju, pomen dediščine, primere dobre prakse, predloge prenove območja ter tudi pomen vzdrževanja objektov (vidike s katerimi se ozavešča lastnike in javnost) in dviga bivalne kulture.	Partner 4 s pomočjo zunanjih izvajalcev pripravi in izvede delavnico.	Delavnica (1)	Partner 4	8.000 €	

11.2 Zagotavljanje finančnih sredstev

11.2.1 Finančni okvir za izvedbo projekta Thesaura do leta 2016 in vzdrževanje do leta 2021

Tabela 32: Finančni okvir za izvedbo projekta Thesaura do leta 2021 – stroški za izvedbo projekta in stroški vzdrževanja po zaključku projekta

Naziv	Aktivnost	Predračunska vrednost	Obdobje trajanja projekta			Stroški vzdrževanja po zaključku projekta				
			Proračun 2014	Proračun 2015	Proračun 2016	Proračun 2017	Proračun 2018	Proračun 2019	Proračun 2020	Proračun 2021
1. Rekonstrukcija Ulice Mirana Jarca	5.1 investicija	299.090	50.000	200.000	49.090	420	420	420	420	420
	5.1 arheologija	250.000	50.000	200.000						
	5.3 investicijski nadzor	7.500	1.300	5.000	1.200					
	skupaj	556.590	101.300	405.000	50.290	420	420	420	420	420
	Občina Črnomelj	27.830	5.065	20.250	2.515	420	420	420	420	420
	R Slovenija	55.659	10.130	40.500	5.029					
EGP sredstva	473.102	86.105	344.250	42.747						
2. Rekonstrukcija platoja med cerkvijo in banko	5.1 investicija	124.500		24.900	99.600	500	500	500	500	500
	5.1 arheologija	90.000		90.000						
	5.3 investicijski nadzor	3.113	0	623	2.490					
	skupaj	217.613	0	115.523	102.090	500	500	500	500	500
	Občina Črnomelj	10.881	0	5.776		500	500	500	500	500
	R Slovenija	21.761	0	11.552						
EGP sredstva	184.971	0	98.194							
3. Ureditev dela dostopne pešpoti na Majer	5.1 investicija	58.000	58.000			200	200	200	200	200
	5.3 investicijski nadzor	1.450	1.450							
	skupaj	59.450	59.450	0	0	200	200	200	200	200
	Občina Črnomelj	2.973	2.973			200	200	200	200	200
	R Slovenija	5.945	5.945							
	EGP sredstva	50.533	50.533							
4. Popravilo stopnic, ograje in nadstreška v MKK	5.1 investicija	61.000		61.000		120	120	120	120	120
	5.3 investicijski nadzor	1.525		1.525						
	skupaj	62.525	0	62.525	0	120	120	120	120	120
	Občina Črnomelj	3.126		3.126		120	120	120	120	120
	R Slovenija	6.253		6.253						
	EGP sredstva	53.146		53.146						
5. Izdelava PZI dokumentacije za ureditev platoja	4.1 PZI projekt	6.000,00	6.000,00							
	skupaj	6.000,00	6.000,00							
	Občina Črnomelj	300,00	300,00							
	R Slovenija	600,00	600,00							
	EGP sredstva	5.100,00	5.100,00							
6. Strošek osebja	1.1 stroški osebja - 2 zaposlena (svetovalec in dva delno)	53.000,00	13.250,00	31.800,00	7.950,00					
	1.4 prevod poročila, zapisnikov	2.500,00	400,00	1.500,00	600,00					
	administrativni stroški	3.000,00	1.200,00	1.200,00	600,00					
	skupaj	58.500,00	13.650,00	33.300,00	8.550,00					

7.	Oprema	1.3	ognjevarna omara za arhiviranje	800,00	800,00									
		1.3	računalnik	1.200,00	1.200,00			100,00	100,00	100,00	100,00	100,00		
			uničevalnik papirja	800,00	800,00									
		1.3	didaktična učila (zasnova in izvedba)	10.000,00	10.000,00			100,00	100,00	100,00	100,00	100,00		
			skupaj	12.800,00	12.800,00	0,00	0,00	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00		
			Občina Črnomelj	640,00	640,00									
			R Slovenija	1.280,00	1.280,00									
	EGP sredstva	10.880,00	10.880,00											
8.	Tiskovna konferenca	2.2	izvedba dveh tiskovnih konferenc	1.500,00	750,00		750,00							
			skupaj	1.500,00	750,00		750,00							
			Občina Črnomelj	75,00	37,50		37,50							
			R Slovenija	150,00	75,00		75,00							
			EGP sredstva	1.275,00	637,50		637,50							
9.	Obveščanje javnosti	2.4	objave v medijih	1.500,00	500,00	600,00	400,00							
		5.1	razlagalne table	400,00			400,00							
		2.2	info roloji	1.000,00	1.000,00									
			skupaj	2.900,00	1.500,00	600,00	800,00							
			Občina Črnomelj	145,00	75,00	30,00								
			R Slovenija	290,00	150,00	60,00								
			EGP sredstva	2.465,00	1.275,00	510,00								
10.	Spletna stran projekta	2.3	izvedba in vzdrževanje	2.500,00	750,00	1.750,00		100,00	100,00	100,00	100,00	100,00		
			skupaj	2.500,00	750,00	1.750,00		100,00	100,00	100,00	100,00	100,00		
			Občina Črnomelj	125,00	37,50	87,50		100,00	100,00	100,00	100,00	100,00		
			R Slovenija	250,00	75,00	175,00								
			EGP sredstva	2.125,00	637,50	1.487,50								
11.	Zgibanka o projektu	2.5	izvedba -oblikovanje, prevod, tisk	800,00	800,00									
			skupaj	800,00	800,00	0,00								
			Občina Črnomelj	40,00	40,00	0,00								
			R Slovenija	80,00	80,00	0,00								
			EGP sredstva	680,00	680,00	0,00								
12.	Stroški prevajanja	1.2	izvedba	3.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00							
			skupaj	3.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00							
			Občina Črnomelj	150,00	50,00	50,00								
			R Slovenija	300,00	100,00	100,00								
			EGP sredstva	2.550,00	850,00	850,00								

13.	Prenova cerkve sv. Petra - fasada, razgledna točka na zvoniku, zakladnica	5.2	investicija - fasada, zvonik, zakladnica	173.900	43.475	130.425		3.460	3.460	3.460	3.460	3.460	
		5.3	investicijski nadzor	5.217	1.304	3.913							
		5.2	vitraji, lunete	121.400	60.700	60.700							
		5.4	oprema zakladnice, zvonika	23.000		23.000							
		5.4	restavriranje, izdelava replik za zakladnico	15.500		15.500							
		4.2	vsebinska in oblikovna zasnova razstave	5.000	5.000								
		4.2	načrt opreme	3.200		3.200							
		4.2	varnostni načrt za zvonik	1.500	1.500								
			skupaj	348.717	111.979	236.738		3.460	3.460	3.460	3.460	3.460	3.460
			Župnija Črnomelj	17.436	5.599	775		3.460	3.460	3.460	3.460	3.460	3.460
	R Slovenija	34.872	11.198	23.674									
	EGP sredstva	296.409	95.182	201.227									
14.	Prenova župnijskega dvorišča in vrta	5.1	investicija - vrt, dvorišče	24.700		7.410	17.290						
		5.3	investicijski nadzor	618		185	432						
			skupaj	25.318		7.595	17.722						
			Župnija Črnomelj	1.266		380	886						
			R Slovenija	2.532		760	1.772						
	EGP sredstva	21.520		6.456	15.064								
15.	Promocijski letak o zakladnici	3.2	oblikovanje in priprava na tisk	600		600							
		3.2	tisk	600		600	300		300		300		
		3.2	prevod	100		100							
			skupaj	1.300	0	1.300	300		300		300		
			Župnija Črnomelj	65		65							
	R Slovenija	130		130									
	EGP sredstva	1.105		1.105									
16.	Stroški osebja	1.4	strošek zunanjega izvajalca	9.600,00	1.920,00	5.760,00	1.920,00						
			skupaj	9.600,00	1.920,00	5.760,00	1.920,00						
			Župnija Črnomelj	480,00		288,00	96,00						
			R Slovenija	960,00		576,00	192,00						
			EGP sredstva	8.160,00		4.896,00	1.632,00						
17.	Oprema	1.3	ognjevarna omara za arhiviranje	800	800								
		5.4	razvlažilec zraka (za zakladnico)	300		300							
		5.4	klimatska naprava (za zakladnico)	1.200		1.200							
		1.3	tiskalnik	300	300		50	50	50	50	50		
		3.2	računalnik, projektor	3.500	3.500		150	150	150	150	150		
			skupaj	6.100	4.600	1.500	200	200	200	200	200		
			Župnija Črnomelj	305	230	75							
			R Slovenija	610	460	150							
	EGP sredstva	5.185	3.910	1.275									

18	Informiranje in obveščanje	2.4	stoški obveščanja	800	800										
		2.2	tiskovna konferenca	400		400									
		5.2	razlagalna tabla	200		200									
			skupaj	1.400	800	600									
			Župnija Črnomelj	70	40	30									
			R Slovenija	140	80	60									
	EGP sredstva	1.190	680	510											
19.	Celostna grafična podoba mestnega jedra Črnomelj	2.1	CGP - logotip, uporaba, ...	4.882,79	1.500,00	3.500,00									
		3.3	zastave, zastavice za čas prireditve (oblikovanje in izdelava)	3.417,95	3.000,00	500,00									
		3.3	Izbira in izdelava protokolarnih, poslovnih in promocijskih daril Črnomlja (izbira, odkup avtorskih pravic, izdelava daril)	4.882,79	2.500,00	2.500,00									
		3.3	Izdelava listine mesta	976,56	0,00	1.000,00									
			skupaj	14.160,08	7.000,00	7.500,00									
			RIC	708,00	350,00	375,00									
	R Slovenija	1.416,01	700,00	750,00											
	EGP sredstva	12.036,07	5.950,00	6.375,00											
20.	Prireditve "Rihtarija na Petrovo"	3.1	Koreografija prireditve	1.953,11	600,00	1.367,18									
		2.1	CGP prireditve	1.953,11	2.000,00	0,00									
		3.2	kostumi za prireditev	9.765,57	4.882,79	4.882,79	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00				
		3.2	stojnice	9.765,57	4.882,79	4.882,79									
		3.1	oprema prireditve (oder, ozvočenje, ...)	9.765,57		9.765,57	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00			
		2.4	oglaševanje prireditve	4.882,79	2.441,39	2.441,39									
		3.1	elaborat zapore ceste	3.906,23		3.906,23									
		3.1	zgodovinska študija	1.953,11	1.953,11										
			skupaj	43.945,08	16.760,08	27.245,95	10.200,00	10.200,00	10.200,00	10.200,00	10.200,00	10.200,00			
			RIC	2.197,25	838,00	1.362,30	10.200,00	10.200,00	10.200,00	10.200,00	10.200,00	10.200,00			
			R Slovenija	4.394,51	1.676,01	2.724,60									
	EGP sredstva	37.353,32	14.246,07	23.159,06											
21.	Turistična infrastruktura - oprema	3.2	postavitev označevalnih tabel, oznak objektov KD (tudi za slepe)	9.765,57	3.000,00	7.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00				
		3.2	Foto-pano	9.765,57	2.929,67	6.835,90									
		5.4	3d relief mestnega jedra	9.765,57		9.765,57									
			skupaj	29.296,72	5.929,67	23.601,48	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00			
			RIC	1.464,84	296,48	1.180,07	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00			
			R Slovenija	2.929,67	592,97	2.360,15									
	EGP sredstva	24.902,21	5.040,22	20.061,25											

22.	Strošek osebja	1.2	stroški osebja	24.413,93	7.350,00	17.650,00							
			skupaj	24.413,93	7.350,00	17.650,00							
			RIC	1.220,70	367,50	882,50							
			R Slovenija	2.441,39	735,00	1.765,00							
			EGP sredstva	20.751,84	6.247,50	15.002,50							
23.	Tiskovna konferenca	2.2	tiskovna konferenca	390,62		400,00							
			skupaj	390,62		400,00							
			RIC	19,53		20,00							
			R Slovenija	39,06		40,00							
			EGP sredstva	332,03		340,00							
24.	Promocijski film o mestnem jedru Črnomlja	3.3	zunanjji izvajalci (2 filma - 1x2-3min, 1x5-6 min, 1xslo, 1x angl)	11.718,69		11.718,69	300,00	300,00	300,00	300,00	300,00		
			skupaj	11.718,69		11.718,69	300,00	300,00	300,00	300,00	300,00	300,00	
			RIC	585,93		585,93	300,00	300,00	300,00	300,00	300,00	300,00	
			R Slovenija	1.171,87		1.171,87							
			EGP sredstva	9.960,89		9.960,89							
25.	Monografija o mestnem jedru Črnomlja	3.3	teksti	2.929,67		2.929,67							
		3.3	fotografije	976,56		976,56							
		3.3	oblikovanje	2.441,39		2.441,39							
		3.3	tisk	5.859,34		5.859,34			8.000,00				
		3.3	prevod	1.953,11		1.953,11							
			skupaj	14.160,08		14.160,08			8.000,00				
			RIC	708,00		708,00							
			R Slovenija	1.416,01		1.416,01							
	EGP sredstva	12.036,07		12.036,07									
26.	Razglednica iz Črnomlja	3.3	odkup fotografij 10 kos	683,59		683,59							
		3.3	oblikovanje	488,28		488,28							
		3.3	tisk 3000 izvodov (10 motivov x kom)	683,59		683,59	300,00		300,00			300,00	
			skupaj	1.855,46		1.855,46	300,00	0,00	300,00	0,00		300,00	
			RIC	92,77		92,77	300,00	0,00	300,00	0,00		300,00	
			R Slovenija	185,55		185,55							
	EGP sredstva	1.577,14		1.577,14									
27.	Izobraževanje vodnikov po mestnem jedru	3.1	zunanjji izvajalci izobraževanja (ure predavanj + gradivo v slo, angl, rom jeziku)	976,56		976,56							
		3.2	enotna oblačila za vodnike	976,56		976,56							
		3.1	študijski obisk	976,56		976,56							
			skupaj	2.929,67		2.929,67							
			RIC	146,48		146,48							
			R Slovenija	292,97		292,97							
	EGP sredstva	2.490,22		2.490,22									

28.	Črnografit - dogodek	3.1	izvedba	3.906,23		3.906,23		2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	
			skupaj	3.906,23		3.906,23		2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	
			RIC	195,31		195,31							
			R Slovenija	390,62		390,62							
			EGP sredstva	3.320,30		3.320,30							
29.	Stroški osebja	1.2	stroški osebja	25.000,00	7.350,00	17.650,00							
			skupaj	25.000,00	7.350,00	17.650,00	0,00						
			MC BIT	1.250,00	367,50	882,50	0,00						
			R Slovenija	2.500,00	735,00	1.765,00	0,00						
			EGP sredstva	21.250,00	6.247,50	15.002,50	0,00						
30.	Zasnova in izdelava digitalne aplikacije za iskanje zaklada	3.1	zunanjji izvajalci (program, oblikovanje)	10.000,00	3.000,00	7.000,00	0	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	
		3.1	teksti za aplikacijo	2.000,00		2.000,00							
		3.1	prevod (angleški jezik, romski jezik)	2.000,00		2.000,00							
			skupaj	14.000,00	3.000,00	11.000,00	0,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	
			MC BIT	700,00	150,00	550,00	0,00						
			R Slovenija	1.400,00	300,00	1.100,00	0,00						
			EGP sredstva	11.900,00	2.550,00	9.350,00	0,00						
31.	Zasnova in izdelava analogne karte za iskanje zaklada	3.3	zunanjji izvajalci	3.000,00		3.000,00			900,00		900,00		
			skupaj	3.000,00	0,00	3.000,00			900,00		900,00		
			MC BIT	150,00	0,00	150,00	0,00						
			R Slovenija	300,00	0,00	300,00	0,00						
			EGP sredstva	2.550,00	0,00	2.550,00	0,00						
32.	Zasnova in izdelava knjižice za najmlaše s pripovedko o Črnomlju in njegovih zakladih	3.4	zunanjji izvajalci	6.000,00		6.000,00			2.500,00				
		3.4	prevod (angleški jezik, romski jezik)	2.000,00		2.000,00							
			skupaj	8.000,00	0,00	8.000,00			2.500,00				
			MC BIT	400,00	0,00	400,00	0,00						
			R Slovenija	800,00	0,00	800,00	0,00						
	EGP sredstva	6.800,00	0,00	6.800,00	0,00								
33.	Pobarvanka - Zakladi Črnomlja	3.4	zunanjji izvajalci	5.500,00		5.500,00			1.000,00				
			skupaj	5.500,00	0,00	5.500,00			1.000,00				
			MC BIT	275,00	0,00	275,00	0,00						
			R Slovenija	550,00	0,00	550,00	0,00						
			EGP sredstva	4.675,00	0,00	4.675,00	0,00						
34.	Monopoly za najmlaše	3.4	zunanjji izvajalci	7.500,00		7.500,00			1.000,00				
			skupaj	7.500,00	0,00	7.500,00			1.000,00				
			MC BIT	375,00	0,00	375,00	0,00						
			R Slovenija	750,00	0,00	750,00	0,00						
			EGP sredstva	6.375,00	0,00	6.375,00	0,00						

35.	Zasnova in izdelava digitalne razglednice za mobilne telefone in spletno stran	3.1	zunanjji izvajalci	1.500,00		1.500,00									
			skupaj	1.500,00	0,00	1.500,00									
			MC BIT	75,00	0,00	75,00	0,00								
			R Slovenija	150,00	0,00	150,00	0,00								
			EGP sredstva	1.275,00	0,00	1.275,00	0,00								
36.	Stroški osebja	1.2	stroški osebja -1,5 zaposlena s VII stopnjo za dobo 10 mesecev	23.000,00	9.200,00	13.800,00									
			skupaj	23.000,00	9.200,00	13.800,00	0,00								
			UNI - FA	1.150,00	460,00	690,00	0,00								
			R Slovenija	2.300,00	920,00	1.380,00	0,00								
			EGP sredstva	19.550,00	7.820,00	11.730,00	0,00								
37.	Tiskovna konferenca	2.2	izvedba	496,39		496,39									
			skupaj	496,39	0,00	496,39	0,00								
			UNI - FA	24,82	0,00	24,82	0,00								
			R Slovenija	49,64	0,00	49,64	0,00								
			EGP sredstva	421,93	0,00	421,93	0,00								
38.	Študija prenove mestnega jedra Črnomlja	6.1	izvedba	24.000,00	7.000,00	17.000,00									
			skupaj	24.000,00	7.000,00	17.000,00	0,00								
			UNI - FA	1.200,00	350,00	850,00	0,00								
			R Slovenija	2.400,00	700,00	1.700,00	0,00								
			EGP sredstva	20.400,00	5.950,00	14.450,00	0,00								
39.	Študija oživitve mestnega jedra Črnomlja	6.2	izvedba	13.000,00		13.000,00									
			skupaj	13.000,00	0,00	13.000,00	0,00								
			Fakulteta za arhitekturo LI	650,00	0,00	650,00	0,00								
			R Slovenija	1.300,00	0,00	1.300,00	0,00								
			EGP sredstva	11.050,00	0,00	11.050,00	0,00								
40.	Oprema	1.3	digitalni merilnik, dva računalnika	4.963,93	4.963,93			250,00	250,00	250,00	250,00	250,00			
			ognjevarna omara	794,23											
			skupaj	5.758,16	4.963,93	0,00	0,00	250,00	250,00	250,00	250,00	250,00	250,00		
			UNI - FA	287,91	248,20	0,00	0,00								
			R Slovenija	575,82	496,39	0,00	0,00								
			EGP sredstva	4.894,44	4.219,34	0,00	0,00								
41.	Izvadba delavnice, razstava in predstavitev na terenu	6.3	izvedba	8.000,00		6.000,00	2.000,00								
			skupaj	8.000,00	0,00	6.000,00	2.000,00								
			UNI - FA	400,00	0,00	300,00	100,00								
			R Slovenija	800,00	0,00	600,00	200,00								
			EGP sredstva	6.800,00	0,00	5.100,00	1.700,00								
PROJEKT SKUPAJ				1.662.143,13	385.852,94	1.088.604,45	185.122,25	21.550,00	26.350,00	29.550,00	21.850,00	21.550,00			

2. **Ustanovitev projektne skupine** – za kvalitetno in ažurno izvajanje aktivnosti (predvsem v času trajanja projekta »Thesaura«) se formira projektna delovna skupina. Delo projektne skupine je izvajanje in spremljanje izvajanja projekta. Po zaključku projekta se imenuje delovna skupina, ki bo spremljanja in izvajala načrt upravljanja do imenovanja upravljavca območja spomenika mestnega jedra Črnomlja.
3. **Postavitev turistične infrastrukture** – izdelava se načrt postavitve turistične infrastrukture in izvedba v skladu s prioritetaми.
4. **Izvajanje investicij v obnovo talnih površin, javnih objektov in gospodarske javne infrastrukture** – prioriteto se izvaja investicije v obnovo talnih površin (pozornost se posveča tudi gibalno omejenim) navedene v točki 11.2.2 Nujni investicijski ukrepi do leta 2018. Pred kakršnimi koli posegi v območje mestnega jedra je potrebno pridobiti ustrezna soglasja pristojnih varstvenih institucij.
5. **Monitoring obiska** – namen ukrepa je spremljanje obiska za ugotavljanje potreb po dodatnih programih in dejavnostih. Za pridobitev kvalitetnih podatkov upravljavec vodi mesečno evidenco obiska, spremlja se tudi zadovoljstvo in predlogi obiskovalcev ter po potrebi tudi druge parametre. Enkrat letno se pripravi analizo podatkov in poročilo, ki je sestavni del letnega poročila z ugotovitvami ter predlogi za nadaljnje usmerjanje obiska.
6. **Začasna ureditev Ajdovega zrna** - poiskati ustrezno začasno rešitev močno degradiranega območja Ajdovo zrno.
7. **Ureditev informacijskega centra** – za potrebe izvajanja kvalitetnih turističnih uslug je nujno urediti informacijski center v mestnem jedru. Predviden je najem ali nakup objekta oz. poslovnih prostorov na ustrezni in dostopni lokaciji, po potrebi pa tudi izdelava dokumentacije in prenova objekta.
8. **Turistični produkti** – za pestro kulturno in turistično ponudbo območja se pripravi vsaj tri atraktivne turistične produkte (različna populacija, različni letni časi, ...).
9. **Sofinanciranje prenove objektov** – od leta 2006 so s proračuni občine Črnomelj na podlagi Pravilnika o sofinanciranju prenove fasad, streh in drugih ureditev v starem mestnem jedru Črnomlja (Ur. l. RS št. 63/2006 in 76/2008 – v nadaljevanju Pravilnik) zagotovljena namenska sredstva za vlaganje v obnovo. Predpisan delež sofinanciranja je 25% vrednosti upravičene investicije. Ker gre le za manjše zneske sofinanciranja, poleg tega se tudi zaradi gospodarskih razmer ne vlaga v obnovo objektov, je zanimanje za sofinanciranje upadlo in s tem namen mehanizma nima več spodbujevalnega učinka. Iz navedenih razlogov je potrebno ustrezno spremeniti politiko sofinanciranja, in sicer na tak način, da se z mehanizmom doseže spodbujevalni učinek.
10. **Sofinanciranje najemnin poslovnih prostorov** – namen finančnega inštrumenta je spodbujanje in zagotavljanje prisotnosti zadostnega števila ter primernih programov in dejavnosti v mestu, ki jih določa prostorski akt in Pravilnik o dodeljevanju finančnih sredstev iz občinskega proračuna za pospeševanje razvoja malega gospodarstva v Občini Črnomelj (89/2007, 31/2008, 48/2012, 73/2012). Sledenji v 2. točki 10. člena navaja, da je namen ukrepa povečati gospodarsko moč in s tem zaposlitvene možnosti v občini, s ciljem zaustavitve demografskega praznjenja mestnega središča, večanja konkurenčnosti gospodarstva ter večanja števila delovnih mest z višjo dodano

vrednostjo in delovnih mest za visoko izobražen kader. Po potrebi se pravilnik ustrezno spremeni oz. prilagodi.

11. **Informiranje javnosti** – glede na množičnost organiziranih dogodkov na območju mestnega jedra, se zagotovi redno obveščanje javnosti v lokalnih medijih. V kolikor se izkaže za koristno, se javnost obvešča preko posebnega glasila oz. spletnega portala.
12. **Izdelava projektnih rešitev in projektne dokumentacije** - za dokončanje prenove preostalih talnih površin v območju (glavna ulica in stopnišče med cerkvijo sv. Duh in tromostovjem ter del Kolodvorske ulice) kot drugih območij mesta (Ajdovo zrno, lokacija bivšega Kobetičevega gradu, praznina ob Kolbeznovi gostilni, Ulica pod lipo, idr.). Namen ukrepa je imeti pripravljene dobre projekte za možnost prijave na evropska ali druga razpisana sredstva.
13. **Spremembe in dopolnitve Občinskega lokacijskega načrta** – izdelati analizo, ga novelirati in dopolniti z novimi spoznanji in odkritji.

11.2.2 Nujni ukrepi po letu 2018

1. **Upravljavca območja** – določiti je potrebno upravljavca območja
2. **Izvajanje investicij v dokončanje obnove talnih površin in javnih objektov** - nadaljevanje izvajanja investicij navedenih v točki 11.2.2 Nujni investicijski ukrepi. Pred kakršnimi koli posegi v območje mestnega jedra je potrebno pridobiti ustrezna soglasja pristojnih varstvenih institucij.
3. **Vzdrževalna dela** – zagotoviti je potrebno sredstva za redna vzdrževalna dela obnovljenih objektov, talnih površin, infrastrukture, opreme, zelenih površin, sprehajalne poti, idr..
4. **Ureditev sprehajalne poti** – urediti sprehajalno pot in izdelati peš mostovno povezavo na Ločki okljuk ter urediti sprehajalne poti do Doltarjevega slapa.
5. **Ureditev lokacije bivšega Kobetičevega gradu** – potrebno je načrtovati zapolnitev vrzeli v stavbnem tkivu in jugozahodni veduti mesta.

11.2.3 Drugi nujni investicijski ukrepi do leta 2018

Za doseg ciljev prenove in oživitve mestnega jedra je nujna prenova grajenega tkiva območja, ki bo osnova za oživitev programskih vsebin. V okviru prenove parternih ureditev se prenovi in posodobi tudi gospodarska javna infrastruktura.

Tabela 33: Finančni okvir za pripravo dokumentacije do leta 2018

Zap. št.	Projekt	Aktivnost/financiranje	Predračunska vrednost	Proračun 2014	Proračun 2015	Proračun 2016	Proračun 2017	Proračun 2018
1.	Projekt ureditve parkirišč v mestnem jedru	idejni projekt	2.000			2.000		
		PZI	6.000			6.000		
		skupaj	8.000			8.000		
		Občina Črnomelj	8.000			8.000		
		R Slovenija	0					
		EU sredstva	0					
2.	Izvedba prireditve "Rihtarija na Petrovo"	Stroški prireditve na leto	10.000			10.000	10.000	10.000
		skupaj	10.000			10.000	10.000	10.000
		Občina Črnomelj	4.000			4.000	4.000	4.000
		sponzorska sredstva	6.000			6.000	6.000	6.000
3.	Vzdrževanje in dopolnitev postavitve turistične infrastrukture	izvedba	10.000			5.000	5.000	
		skupaj	10.000			5.000	5.000	
		Občina Črnomelj	500			2.500	2.500	
		R Slovenija	1.000			0	0	
		EGP	8.500				0	
		RIC				2.500	2.500	
4.	Ureditve preostalega dela Ulice Lojzeta Fabjana, stopnišče pri cerkvi sv. Duha ter Ulice pod lipo in Kolodvorske ulice	idejni projekt ureditve	20.000			5.000	5.000	
		PGD/PZI	40.000				20.000	30.000
		skupaj	60.000			5.000	25.000	30.000
		Občina Črnomelj	60.000			5.000	25.000	30.000
		R Slovenija	0					
		EU sredstva	0					
5.	Projekt peš mostička na Ločki okljuk in ureditve sprehajalne poti ob Ločkem okljuku	idejni projekt	2.000			2.000		
		PGD/PZI	10.000			10.000		
		skupaj	12.000			12.000		
		Občina Črnomelj	12.000			12.000		
		R Slovenija	0					
		EU sredstva	0					
6.	Projekt prenove Ajdovega zrna	idejni projekt	10.000			10.000		
		PGD/PZI	40.000			40.000		
		skupaj	50.000			50.000		
		Občina Črnomelj	50.000			50.000		
		R Slovenija	0					
		EU sredstva	0					
7.	Povezovalni most na Majer	idejni projekt	10.000				10.000	
		PGD/PZI	30.000					30.000
		skupaj	40.000				10.000	30.000
		Občina Črnomelj	40.000				10.000	30.000
		R Slovenija	0					
		EU sredstva	0					
skupaj			190.000		0	67.000	25.000	30.000

Tabela 34: Finančni okvir za izvedbo investicijskih ukrepov do leta 2018

Zap. št.	naziv	Aktivnost	Predračunska vrednost	Proračun 2014	Proračun 2015	Proračun 2016	Proračun 2017	Proračun 2018
1.	Finančni mehanizem - vzpodbujanje prenove objektov in drugih ureditev v mestnem jedru	Obnova streh, fasad in drugih ureditev		32.000	40.000	40.000	40.000	40.000
		skupaj		32.000	40.000	40.000	40.000	40.000
		Občina Črnomelj		8.000	20.000	20.000	20.000	20.000
		R Slovenija						
		EU sredstva						
	lastniki objektov, zemljišč		24.000	20.000	20.000	20.000	20.000	
2.	Izgradnja javne kanalizacije severnega in zahodnega dela mestnega jedra	investicija	100.000			100.000		
		arheologija	20.000			20.000		
		investicijski nadzor	30.000			30.000		
		skupaj	150.000			150.000		
		Občina Črnomelj	7.500			7.500		
	R Slovenija	15.000			15.000			
	EU sredstva	127.500			127.500			
3.	Začasna ureditev degradiranega območja Ajdovo zrno	projektna rešitev	2.000		2.000			
		izvedba (rušenje, začasna ureditev)	30.000		30.000			
		investicijski nadzor	500		500			
		skupaj	32.500		32.500			
		Občina Črnomelj	32.500		32.500			
4.	Turistična in druga informacijska infrastruktura	izvedba	50.000			10.000	10.000	10.000
		skupaj	50.000			10.000	10.000	10.000
		Občina Črnomelj	50.000			10.000	10.000	10.000
		R Slovenija	0					
		EU sredstva	0					
5.	Ureditev parterja Ulice Staneta Rozmana, stopnišča pri cerkvi Sv. Duha	investicija	500.000				200.000	200.000
		arheologija	300.000				150.000	150.000
		investicijski nadzor	15.000				5.000	5.000
		skupaj	800.000				355.000	355.000
		Občina Črnomelj	40.000				17.750	17.750
	R Slovenija	80.000				35.500	35.500	
	EU sredstva	680.000				301.750	301.750	
6.	Dokončanje ureditve dela dostopne pešpoti na Majerju	investicija	20.000			20.000		
		investicijski nadzor	400			400		
		skupaj	20.400			20.400		
		Občina Črnomelj	1.020					
		R Slovenija	2.040					
	EU sredstva	17.340						
7.	Ureditev sprehajalne poti okoli mestnega jedra	strošek soglasij in služnosti	10.000				10.000	
		investicija	80.000				80.000	
		arheologija	15.000				15.000	
		investicijski nadzor	1.600				1.600	
		oprema - urbana oprema	10.000				10.000	
		skupaj	106.600				106.600	
		Občina Črnomelj	5.330				5.330	
		R Slovenija	10.660				10.660	
		EU sredstva	90.610				90.610	
8.	Ureditev parkirnišč (pod velikim mostom, Pod lipo, ob Kolodvorski)	investicija	30.000				15.000	15.000
		odkup zemljišč	5.000				5.000	
		arheologija	20.000				10.000	10.000
		investicijski nadzor	900				300	300
		skupaj	55.900				30.300	25.300
		Občina Črnomelj	2.795				1.515	1.265
	R Slovenija	5.590				3.030	2.530	
	EU sredstva	47.515				25.755	21.505	
9.	Ureditev glavnega trga	sanacija in namestitve fontane	20.000					20.000
		arheologija	350.000			175.000	175.000	
		investicija	680.000				340.000	340.000
		investicijski nadzor	20.400				6.800	6.800
		skupaj	1.070.400			175.000	521.800	366.800
		Občina Črnomelj	53.520			8.750	26.090	18.340
		R Slovenija	107.040			17.500	52.180	36.680
EU sredstva	909.840			148.750	443.530	311.780		
10.	Ureditev sprehajalne poti okoli mestnega jedra - podaljšanje obhoda	investicija	80.000			80.000	80.000	
		arheologija	20.000			20.000	20.000	
		investicijski nadzor	1.600			1.500	1.600	
		skupaj	101.600				101.600	
		Občina Črnomelj	5.080				5.080	
		R Slovenija	10.160				10.160	
	EU sredstva	86.360				86.360		

11.	Ureditev območja Ajdovo zrno	investicija	3.270.000			981.000	2.289.000
		arheologija	300.000			150.000	150.000
		odškodnine	150.000			150.000	0
		investicijski nadzor	98.100			29.430	68.670
		skupaj	3.818.100			1.310.430	2.507.670
		Občina Črnomelj	190.905			65.522	125.384
R Slovenija	381.810			131.043	250.767		
EU sredstva	3.245.385			1.113.866	2.131.520		
12.	Grad 1. faza - prenova atrija 2. faza - prenova SV stolpa 3. faza prenova pritličja 4. faza - prenova palacija 5. faza - prenova 1. nadstropja	investicija	4.200.000		150.000	1.200.000	600.000
		arheologija	150.000		50.000	100.000	50.000
		investicijski nadzor	60.000		4.500	36.000	18.000
		skupaj	4.350.000		204.500	1.336.000	668.000
		Občina Črnomelj	217.500		10.225	66.800	33.400
		R Slovenija	435.000		20.450	133.600	66.800
EU sredstva	3.697.500		173.825	1.135.600	567.800		
13.	Ureditev trga Pod lipo	investicija	200.000				100.000
		arheologija	100.000				100.000
		investicijski nadzor	6.000				2.000
		skupaj	306.000				202.000
		Občina Črnomelj	15.300				10.100
		R Slovenija	30.600				20.200
EU sredstva	260.100				171.700		
14.	Ureditev dela Kolodvorske ulice	investicija	150.000				75.000
		arheologija	50.000				50.000
		investicijski nadzor	4.500				1.500
		skupaj	204.500				126.500
		Občina Črnomelj	10.225				6.325
		R Slovenija	20.450				12.650
EU sredstva	173.825				107.525		
15.	Prenova in urejanje zelenih obvodnih površin	izvedba	50.000		10.000	10.000	10.000
		skupaj	50.000		10.000	10.000	10.000
		Občina Črnomelj	50.000		10.000	10.000	10.000
		R Slovenija	0				
EU sredstva	0						
16.	Prenova urbane opreme	dobava in montaža	50.000		10.000	10.000	10.000
		skupaj	50.000		10.000	10.000	10.000
		Občina Črnomelj	50.000		10.000	10.000	10.000
		R Slovenija	0				
		EU sredstva	0				
skupaj		11.069.600	32.000	72.500	660.700	3.694.530	4.321.270

Finančni načrt se redno revidira.

11.3 Spremljanje izvajanja nalog

Spremljanje izvajanja poteka redno vsako leto na osnovi letnih poročil o delu in letnih programih, poročilih in ostalih izvedenih delih in aktivnostih na območju, ki jih obravnava Občinski svet občine Črnomelj. Na osnovi sprejetih ugotovitev je mogoča redna letna dopolnitev načrta upravljanja, vsakih 5 let pa so predvidene strateške dopolnitve in imenovanje nove strokovne komisije.

Spremljanje izvajanja načrta upravljanja poteka na podlagi:

- letnega poročila o aktivnostih na območju kulturnega spomenika
- finančnega poročila o aktivnostih na območju kulturnega spomenika
- poročila o spremljanju števila, strukture in zadovoljstva obiskovalcev
- poročila o izvajanju letnega programa

12 ZAGOTAVLJANJE DOSTOPNOSTI IN UPRAVLJANJE OBISKA

12.1 Zagotavljanje dostopnosti

12.1.1 Predstavljanje dediščine javnosti

Eden izmed glavnih ciljev obiska je zadovoljitev obiskovalca in njegova aktivna vključitev v predstavitev. To se doseže s:

1. **terensko predstavitev dediščine z vodnikom** in njenih vsebin zajema pasivni in aktivni del.
 - **Pasivni del** predstavlja predstavitev vsebin s tiskanimi publikacijami, tj. vodniki po mestu, posameznimi zgibankami, zemljevidi in elektronskimi, digitalnimi, publikacijami, tj. internetno stranjo, aplikacijo za smartphone, tablični ali dlančni računalnik.
 - **Aktivni del** predstavlja neposredno vodenje skupine turistov ali obiskovalcev skozi dediščino pri čemer se v največji meri upošteva načelo aktivne participacije obiskovalca v sami predstavitvi. To dejansko pomeni predvsem poizvedovanje o izvoru obiskovalcev ter poskus integracije njegove (domače) dediščine in dediščine obiskanega prostora. Iskanje torej kulturnih, etnoloških, zgodovinskih, političnih, ekonomskih in ostalih povezav med prostorom izvora obiskovalcev in obiskanim prostorom.
2. **predstavitve dediščine ob specifičnih dogodkih** zajema predstavljanje dediščine, ki je vpeta v samostojni program rednih in izrednih prireditvev ali dogodkov.
 - **Ob rednih prireditvah** kot so Jurjevanje, Črnfest, Šengenfest, Rihtarija na Petrovo, Smnj na plac, kulturni praznik, občinski praznik, praznik krajevne skupnosti ipd. se vključi možnost obiska in predstavitve osrednjih točk dediščine (muzeji, galerije, zbirke, ipd.) ter vodenja po mestnem jedru in izven njega.
 - Iste možnosti se integrira **ob izrednih prireditvah**, kot so vsakovrstna predavanja v organizaciji društev ali zavodov, otvoritve razstav, koncerti na odprtem ali zaprtem itn., torej ob vsaki večji koncentraciji ljudi v mestu.

Dediščina je predstavljena, tako aktivno kot pasivno, na rednih ali izrednih prireditvah, na način, ki je razumljiv in dojemljiv širši javnosti. Torej gre za predstavitev sicer kompleksnih vsebin zgodovinske, etnološke, tehnične, umetnostne in drugačne vsebine, na enostaven, bistven, način v katerem so ohranjene vse temeljne kvalitete predstavljenih vsebin a hkrati simplificirane na raven splošne dojemljivosti in artikulirane v jeziku razumljivem širši javnosti, torej tudi ljudem brez aдекватne predhodne izobrazbe ali širše razgledanosti. Vsekakor mora artikulacija zajemati načela zgoraj predstavljenega aktivnega vodenja, ki omogoči identifikacijo z dediščino obiskanega območja in ponotranjenjem le-te, tj. **dojemanje obiskane dediščine kot lastne**. Ob tem je vodilno izhodišče interakcije vodič - obiskovalci načelo aktivnega receptorja, ki pravi, da obiskovalec ni le pasivni receptor informacij o dediščini obiskanega prostora, temveč je o tem prostoru povprašan ali izzvan, njegov odgovor povezan z obiskanim prostorom ter nato predstavljen ali razkrit na duhovit, interesanten, zabaven in hkrati resničen način.

12.1.2 Interpretator ali vodič

Interpretator ali vodič mora imeti določena formalna znanja kot tudi osebne lastnosti s katerimi je sposoben pri obiskovalcu vzbuditi interes za dediščino obiskanega prostora. Lastnosti zajemajo:

- temeljito poznavanje zgodovine Bele krajine in Črnomlja (omogoča kvalitetno in zanimivo predstavitev),
- okvirno poznavanje zgodovine Slovenije (omogoča navezovanje na druge slovenske pokrajine ali mesta),
- razumevanje njegovega temeljnega poslanstva (trženje - prodaja dediščine),
- razumevanje psihologije obiskovalca (prišel se je zabavati in naučiti),
- sposobnost vživljanja, prepričevanja,

- sposobnost simplifikacije in primerne artikulacije vsebine,
- organizacijske sposobnosti in sposobnosti načrtovanja.

Njegov cilj mora biti vzbuditev interesa pri obiskovalcu, ki omogoči ponotranjenje dediščine obiskanega prostora. Minimalni predpogoj za interpretatorja ali vodiča je kompetentno obvladovanje enega izmed dominantnih evropskih jezikov: angleškega ali nemškega jezika. Za potrebe zagotovitve zadostne kvote interpretov in vodičev se izvede ustrezna izobraževanja.

12.2 Upravljanje obiska

12.2.1 Izhodišča za upravljanje obiska

Obiskovanje in doživljanje mestnega jedra Črnomlja je poleg varstva kulturne dediščine, ohranjanja krajine in varstva narave, raziskovanja ter vzgoje in izobraževanja eden od ciljev, ki prinaša koristi tudi lokalnemu gospodarstvu in omogoča dodatno zaposlitev domačemu prebivalstvu. Interes je, da se večinoma naključne obiskovalce, z bogatejšo ponudbo je tudi povečano zanimanje turistov za obisk Črnomlja, informira in usmerja v okviru celovitega pristopa.

Usmerjanje obiska je podrejeno dolgoročni strategiji ponudbe dogajanja v mestu, ki temelji na:

1. **ponudbi prezentirane dediščine**, ki zajema: Staro mestno jedro in njegove historične stavbe s primernimi oznakami, zakladnico v cerkvi sv. Petra, Mestno muzejsko zbirko Črnomelj, Pastoralni center, Primožičevo hišo in galerijo cerkve Sv. Duha,
2. **rednih in izrednih prireditvah**: Jurjevanje, Etnofolk fest, Rihtarija na Petrovo, Črnfest, Šengenfest, Smnj na plac, Program MKK, Novoletni zabavni program, predavanja v Mestnem muzeju in v Pastoralnem centru, manjše kulturne prireditve v cerkvi sv. Duha, pastoralnem centru in drugje po starem mestnem jedru.
3. **sprehajalni poti in razgledni točki**.

12.2.1.1 Celostna grafična podoba

Za mestno jedro Črnomelj je potrebno izdelati prepoznavno celostno grafično podobo.

12.2.1.2 Turistična infrastruktura

Izdela se projekt turistične infrastrukture na podlagi katerega se oblikuje, izdelava in umesti v prostor potrebna oprema, npr. informacijske točke ter informacijske, usmerjevalne in razlagalne table. Celotna infrastruktura mora biti:

- vsaj dvojezična (slovensko, angleško),
- digitalna v smislu uporabe QR kod, GPS sistema in morebitnih smartphone aplikacij,
- prilagojena tudi obisku slepih in slabovidnih ter kolikor je mogoče gibalno omejenih.

Za kvalitetno nudenje turističnih storitev je potrebno zagotoviti tudi urejen okolje, karto mesta, prodajalno spominkov pa tudi okrepitevalnice, prvo pomoč, prenočišča, ustrezne sanitarije in parkirišča.

12.2.2 Usmeritve za upravljanje obiska

Cilj lokalne skupnosti je oživljeno in aktivno mestno jedro, ki ponuja kvalitetno bivanje za njegove meščane in interesantne vsebine vsakokratnemu obiskovalcu. Da bi povečali interes za obiskovanje je potrebno zagotoviti atraktivne vsebine, primerno vizualno podobo območja in programske vsebine v objektih.

Vzpostavi se učinkovit sistem monitoringa obiska in ponudbe ter opravi ustrezne analize, ki bodo ponudile empirično bazo za spremembe tj. upravljanje obiska. Monitoring se v skladu z možnostmi opravlja sproti ob vsakem obisku, analiza podatkov se opravi enkrat letno. Skladno z ugotovitvami (število in struktura obiskovalcev ter njihov odziv, časovno neustrezno razporejen obisk, ipd.) se predlagajo ustrezni ukrepi za

preprečitev in omilitov negativnih vplivov, usmerjanje oziroma preusmerjanje ali omejevanje obiska ali celo povečanje obiska.

Do leta 2016 se pripravi Načrt za usmerjanje obiska za namen oblikovanja optimalnega plana predstavitve dediščine, ki bo v kar največji meri omogočil identifikacijo z dediščino obiskanega območja in ponotranjenje le-te. Ena izmed ključnih sestavin v načrtu za usmerjanje obiska bo opredelitev ukrepov in aktivnosti, s katerim se bo učinkovito vplivalo na preusmerjanje obiska: ustrezna interpretacija, promocija obiska, obiskovanje izven glavne sezone, med tednom in podobno.

Iz analize pridobljeni podatki bodo torej tvorili podatkovno osnovo za spreminjanje - upravljanje načina predstavitve in razvoja že obstoječih vsebin ter dodajanja novih vsebin.

12.2.3 Območje obiska

Na območju mestnega jedra so posamezni deli mesta že urejeni za ogledovanje in obiskovanje ter se tudi javno oglašujejo.

Tabela 35: Območje obiska

obstoječe kapacitete že vključene v obisk:	nove kapacitete, ki se vključijo v obisk:
cerkev Sv. Duha	opazovanje netopirjev v cerkvi Sv. Duha
Primožičeva hiša	razgledna točka na cerkvi sv. Petra
Pastoralni center	zakladnica v cerkvi sv. Petra
Mestna muzejska zbirka	
Črnomaljska klet	
Glasbena šola	
Župnijska cerkev sv. Petra	
Grad Črnomelj	

Za obiskovalce se uredi primerna infrastruktura (klopce ipd.) na trgu pred Posojilnico in na peščeni platformi pri Komendi.

Območij v mestnem jedru Črnomlja, kjer bi bil obisk prepovedan, ni. Omeji se obisk podstrešja cerkve Sv. Duha skladno z naravovarstvenimi izhodišči v času bivanja porodniške kolonije netopirjev.

12.2.4 Povečanje obiska

Za povečanje obiska se izdelava privlačne turistične produkte in urediti osnovno infrastrukturo za obiskovanje ter rabo mestnega jedra za različne dejavnosti. Na območju se tako prepleta bivanje, turistični obiski kot tudi obiski lokalnega prebivalstva zaradi potreb po uslugah javnih in drugih služb ter dejavnosti. Zagotavljati je potrebno udobje, prijetnost in dostop do informacij, torej v obiskovalca usmerjen pristop (ustrezna signalizacija, dostopi za gibalno omejene, prostori za počitek). Dvigniti je potrebno nivo storitev: ustrezna fizična ureditev, prijazno osebje, profesionalnost, odpiralni čas, uniforme osebja, možnost vodenja ali drugega načina.

Interes je povečanje turističnega obiska in obiska lokalnega prebivalstva na podlagi naslednjih izhodišč:

- novi atraktivni turistični produkti,
- aktivna promocija novih produktov na turističnih sejnih,
- aktivna promocija na regionalnih in državnih turističnih, kulinarčnih, zabavnih prireditvah.

Na podlagi monitoringa se tudi ugotavlja izhodišča za povečanje obiska. V tem smislu se z monitoringom zajema podatke o številu in strukturi obiskovalcev ter njihovem zadovoljstvu, v kolikor je mogoče tudi o strukturi povratnih obiskovalcev.

13 SPREMLJANJA IZVAJANJA NAČRTA UPRAVLJANJA

13.1 Spremljanje izvajanja nalog

Načrt upravljanja predstavlja osnovo za načrtovanje aktivnosti na letnem nivoju oz. za pripravo letnega delovnega načrta za obnovo in vzdrževanje mestnega jedra Črnomlja. Spremljanje izvajanja poteka redno vsako leto na osnovi letnih poročil o delu in dogajanjih na območju mestnega jedra. Posamezni nosilci projektov, postavljeni s strani župana občine Črnomelj so zavezani županu sprotno oz. vsaj enkrat mesečno (v primeru izvajanja projektov in da ti tečejo brez zapletov) poročati. V primeru, da se določene naloge niso zaradi kakršnihkoli razlogov izvedle v predvidenem obsegu, jih je možno v okviru celotne dobe izvajanja ukrepa drugače prerazporediti.

Spremljanje izvajanja načrta upravljanja poteka na podlagi:

- letnega poročila o aktivnostih v mestnem jedru
- finančnega poročila o izvajanju aktivnosti v mestnem jedru
- poročila o izdelani projektni dokumentaciji in izvedenih investicijah
- poročila o spremljanju obiska
- poročila o izvajanju javnega programa.

13.2 Spremljanje učinkov

Za spremljanje izvajanja načrta upravljanja si upravljavec postavi lastne kriterije merjenja in presojanja učinkovitosti in uspešnosti izvedenih aktivnosti. Pri tem se uporabi sistem kazalnikov, ki vsebuje ključne in pomembne meritve učinkovitosti. Za merjenje uspešnosti se uporabljajo finančni in nefinančni kazalniki, ki naj bodo uravnoteženi.

Za zagotavljanje uspešnega in učinkovitega razvoja zavarovanega območja mestnega jedra Črnomlja načrt upravljanja si upravljavec nastavi ustrezne mehanizme spremljanja skozi kazalce. Z opredelitvijo merljivih kazalcev se merijo uspešnost, učinkovitosti in trajnost izvajanja projektov in aktivnosti predvidenih v načrtu upravljanja. Poleg teh kazalcev, s pomočjo katerih bo mogoče meriti doseganje rezultatov v projektih in aktivnostih, doseganje operativnih in strateških ciljev, se lahko ob izvajanju načrta upravljanja uporabi tudi druge kazalce.

Učinki se bodo spremljali predvidoma na dveh ravneh, in sicer na ravni Občinske uprave občine Črnomelj ter v okviru Občinskega sveta občine Črnomelj.

14 TRAJANJE IN NAČINI DOPOLNJEVANJA IN SPREMINJANJA NAČRTA UPRAVLJANJA

Na načrt upravljanja se pridobi mnenje Zavoda za varstvo kulturne dediščine. Ker se spomeniško območje delno prekriva z območjem, varovanim oz. zavarovanim na podlagi predpisov s področja ohranjanja narave, se načrt upravljanja sprejme v soglasju z ministrstvom pristojnim za ohranjanje narave, to je Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. Načrt upravljanja sprejme Občinski svet občine Črnomelj za obdobje štirih let, od februarja 2014 do februarja 2018.

Skladno z uspešnostjo izvedbe projekta »Thesaura« ter skladno z izvedenimi projekti se bo na letnem nivoju ocenjevala potreba po dopolnjevanju načrta upravljanja. Načrt upravljanja se lahko spremeni v izrednih okoliščinah pred potekom časovnega obdobja, za katerega je bil sprejet. Izredne okoliščine so v primeru, kadar se spremenijo zakonske ali druge podlage, v primeru naravnih in drugih nesreč ter v spremembah okoliščin, ki so ključne na normalno življenje in delo na območju mestnega jedra.

Dopolnjevanje in spreminjanje načrta upravljanja pomeni dejanje oz. spreminjanje posameznih ukrepov, njihove dobe trajanja in finančnega obsega, medtem ko se sredstva in aktivnosti predvidene v okviru posameznega leta izvajanja ukrepov lahko prerazporejajo brez predhodne odobritve Občinskega sveta občine Črnomelj oz. skladno z Zakonom o izvrševanju proračuna RS (Ur.l. RS., št. 101/13).

Spremembe načrta upravljanja se sprejemajo na enak način kot načrt upravljanja. Pobudo za spremembo načrta upravljanja lahko poda lokalna skupnost ali svetniki Občinskega sveta občine Črnomelj. Pobuda mora biti utemeljena in mora vsebovati predloge rešitev.

15 VIRI IN LITERATURA

- Bernik, S., 1987, Črnomelj. Urbanistični, arhitekturni in spomeniškovarstveni oris. Ljubljana
- Bogovčič, I., 1999, Konserviranje in prezentiranje arheoloških ometanih zidov. V: Varstvo spomenikov 38, 169 – 174.
- Bogovčič, I., 2010, O restavratorskih posegih na mozaikih v Sloveniji. V: Vestnik XXIV. Mozaiki severnega Jadrana, mednarodni simpozij o mozaikih, 12 – 18.
- Dular, J., 1985, Arheološka topografija Slovenije, Topografsko območje XI (Bela Krajina), Ljubljana, 56-58.
- Knific, T., 1991, Arheologija o prvih stoletjih krščanstva na Slovenskem. V: Knific, T., Sagadin, M.; Pismo brez pisave: Arheologija o prvih stoletjih krščanstva na Slovenskem, 11 – 35.
- Mason, P., 1992, Črnomelj – Špelčeva hiša (Ulica Mirana Jarca 20). - Varstvo spomenikov 34, 203.
- Mason, P., 1998a, Late Roman Črnomelj and Bela Krajina. V: Arheološki vestnik 49, 285-313.
- Mason, P., 1998b, Črnomelj – Ulica Mirana Jarca št. 7 in št. 9. V: Varstvo spomenikov 37, 18 - 19.
- Mason, P., 1999, Arheološko najdišče. V: Dnevi evropske kulturne dediščine. Kulturne poti. Vodnik po spomenikih, 33-41.
- Mason, P., 2001a, Črnomelj – Historično mestno jedro – Kobetičeva hiša – Ulica na Utrdbah – Trg svobode – Ulica Mirana Jarca. V: Varstvo spomenikov 38, 18-21.
- Mason, P., 2001b, Črnomelj – Arheološko območje Črnomelj.- Varstvo spomenikov 38, 17-18.
- Mason, P., 2006, Poročilo o arheoloških izkopavanjih na severni strani mostu čez Dobljico v Črnomlju in arheološki nadzor v času sanacije mostu. Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto, št. elaborata 457.
- Mason, P., 2007, Črnomelj: a complex late prehistoric settlement and its hinterland. V: Blečič, M., Črešnar, M., Hänsel, B., Hellmuth, A., Kaiser, E., Metzner-Nebelsick, C. (uredniki). – Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan, Situla 44, Ljubljana, 357 – 368.
- Mason, P., 2008, Arheološka podoba Črnomlja. – Črnomaljski zbornik, 49 - 76.
- Olić, S., Jovanović, A., Nađander, A., 2012, Poročilo o arheološkem izkopavanju Črnomelj - Mestna muzejska zbirka, (objekt Črnomelj - Hiša Ulica Mirana Jarca 3, EŠD 9841). Arhiv ZVKDS OE Novo mesto, št. elaborata: 929.
- Olić, S., Nađander, A., 2012, Poročilo o arheološkem dokumentiranju ob gradnji pa parc. št. 1126/14, 12/3, 10/2, k.o. Črnomlju. Arhiv ZVKDS OE Novo mesto, št. elaborata: 1048.
- Pirkovič, J., 1998, Črnomelj. V: Dnevi evropske kulturne dediščine. Srednjeveška mesta, Ljubljana, 99 – 102.
- Porekar Kacafura, I., 2010, Kamen. V: Motnikar, A. (urednik), Priročnik za nego predmetov kulturne dediščine, 45 – 55.
- Šribar, V., 1961, Staroslovensko grobišče v Črnomlju. V: Situla 4, 81 – 89.
- Sikošek, M., 2010, Management prireditvev: organizacija študentskih prireditvev. Koper

Drugi viri:

- Strokovno mnenje z usmeritvami, dopis Zavoda RS za varstvo narave št. 6-II-18-O-14/AH, z dne 30.1.2014
- Načrti zaščite in reševanja pred naravnimi in drugimi nesrečami, z dne 21.8.2008
- Ocena ogroženosti pred naravnimi in drugimi nesrečami, z dne 21.1.2008, dopolnjeno z dne 15.7.2011
- Občinski prostorski načrt občine Črnomelj (Ur.l. RS, št. 82/11 in 105//1-tehnični popravek, 10/13 – obvezna razlaga)
- Občinski lokacijski načrt za mestno jedro Črnomelj (Ur.l. RS, št. 92/05 in 32/08 – tehnični popravek)
- Priročnik pravnih režimov varstva, ki jih je treba upoštevati pri pripravi planov in posegih v območja kulturne dediščine (http://giskds.situla.org/evrdd/P_11_11_02.htm)
- Načrt upravljanja Arheološkega parka Emona

Elektronski viri in literatura:

- http://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_breznik-andreja.PDF
- <http://giskds.situla.org/evrdd/>

- PISO Črnomelj - Centralni register prebivalcev (CRP) – stanje podatkov na dan 1.10.2013
- PISO Črnomelj - tematski sklop Poslovni subjekti – stanje na dan 5.12.2013
- PISO Črnomelj: zemljiški kataster – stanje podatkov na dan 13.12.2013

PRILOGA 1: PREDSTAVITEV ARHEOLOŠKIH RAZISKAV

Zadnjih 25 let so bile v mestnem jedru Črnomelj opravljene številne arheološke raziskave, ki so v povezavi z interdisciplinarno obravnavno arhivskih ter arhitekturnih virov razkrile številna nova dognanja o razvoju mesta od pozne bronaste dobe do danes. Pridobljenih je bilo ogromno novih podatkov o nastanku in razvoju prazgodovinske in poznoantične poselitve mestnega jedra v Črnomlju, kakor tudi o razvoju srednjeveškega trga in mesta Črnomelj (glej grafične priloge 5.2, 5.3 in 5.4). Ugotovljeno je bilo, da so pod našimi nogami zelo dobro ohranjene strukture iz različnih časovnih obdobjih, zato je še toliko bolj pomembno, da jih ohranimo.

1 Ulica Staneta Rozmana

Prve arheološke raziskave na območju mestnega jedra v Črnomlju so bile izvedene leta 1951, ko je bilo ob gradbenih delih na glavni cesti, zahodno od cerkve sv. Petra, odkrito slovansko grobišče. Pod vodstvom arheologa Vinka Šribarja iz Narodnega muzeja v Ljubljani je bilo izkopanih 5 skeletnih grobov. Na podlagi skromnih pridatkov kot so obsenčni obročki iz bronaste žice, obsenčni obročki z »S« zanko in ostalih sporadičnih najdb, je grobišče pripisano Slovanom, ki so na tem mestu pokopavali v 10 ali 11. stol. n. št. (Šribar, 1961, 81 – 89).

2 Cerkev sv. Duha in Trg pred cerkvijo sv. Duha

Arheološka izkopavanja v in okoli cerkve sv. Duha so bila izvedena v letih 1988 – 1991 in 2006. Skupni seštevek raziskanih površin znaša 750 m².

Odkrito je bilo pokopališče iz časa od poznega 15. do poznega 18. stol. Pokopališče je ležalo na umetni terasi, ki jo na južni in vzhodni strani omejuje poznosrednjeveško mestno obzidje (Mason 1991, 45). Pod pokopališčem so bile dobro ohranjene poznoantične in prazgodovinske plasti. V jugovzhodnem vogalu najdišča sta bila odkrita poznoantični stolp in 1,7 m široko mestno obzidje, na katerega so se delno naslonili temelji poznogotske cerkve (Mason 1991, 46). Pod tlaki cerkve so bili odkriti ostanki manjše, zgodnjekrščanske cerkvene stavbe. Od nje sta ohranila le še polkrožna apsida in zid, ki je apsidno ločeval od cerkvene ladje. Njena tla so bila vsaj delno pokrita z mozaikom, ki ga lahko datiramo v prvo polovico 5. stol. n. št. (Mason 2008, 55). Motiv na mozaiku predstavlja ritmičen preplet geometrijskega in rastlinskega okrasja (grozdje, palmeta, lotosovi cvetovi), za katerega najdemo več primerjav na širšem prostoru severnega Jadrana, v večjih mestih kot so Oglej, Gradež, Pula in Poreč. Prisotnost mozaika v manjši cerkvi ob robu naselbine je presenetljiva, saj so bili le redki najdeni znotraj antičnih središč na prostoru današnje Slovenije, na primer v Ljubljani, Ptujju in Celju (Knific 1991, 11 – 18). V cerkvi so bili najdeni tudi zelo slabo ohranjeni ostanki poselitve iz mlajše železne dobe in sočasna tlakovana površina. Iz istega časa so bile odkrite tudi posamezne strukture in drenažni jarki, ki pa jih žal ne moremo povezati v neko celoto (Mason 2007, 360). Danes je del pomembnejših arheoloških odkritij prezentiranih *in situ*.



Slika 1.1 in 1.2: Levo: Poznorimskodobni vogalni stolp in obzidje na območju južne terase ob cerkvi sv. Duha po izkopavanju v letu 1990 (Foto: P. Mason, Arhiv ZVKDS, CPA). Desno: In situ prezentacija arheoloških struktur (Foto: F. Aš, Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto).



Slika 1.3 : Levo: Apsida zgodnjekršćanske cerkve in mlajšeželeznodobno tlakovanje znotraj cerkve sv. Duha po izkopavanju v letu 1991.

Slika 1.4: Desno: Starokrščanski mozaik in situ znotraj cerkve sv. Duha (obe foto: P. Mason, Arhiv ZVKDS, CPA).

3 Pastoralni center

Arheološka izkopavanja na župnijskem dvorišču, ki je danes v notranjosti Pastoralnega centra so bila izvedena v letih 1995 - 1996. Raziskana površina je znašala 225 m².

Pastoralni center stoji le 30 m severno od cerkve sv. Duha, tako lahko odkrite faze obeh izkopanih območij povežemo in s tem dopolnimo vedenje o nastanku Črnomlja. Odkrito je bilo pozno srednjeveško obdobje, ki predstavlja dve fazi mestnega obzidja iz 15. stol. in večji bivalni objekt z obokanimi kletnimi prostori, ki je bil porušen v 19. stol. Srednjeveške strukture so nastale na poznoantičnem naselju. Odkrito je bilo nadaljevanje 1,80 m širokega poznoantičnega obrambnega obzidja, ki poteka v smeri sever – jug in se nadaljuje iz smeri cerkve sv. Duha. Ob obzidju je bil odkrit poznoantični, pravokotni stolp in pa dobro ohranjene poznoantične naselbinske plasti, ki se nadaljujejo pod cesto. Najstarejšo fazo na lokaciji Pastoralnega centra predstavljajo slabo ohranjene plasti iz mlajše železne dobe, močno poškodovane s poznoantično in srednjeveško fazo (Mason 1998b, 19). Danes je del pomembnejših arheoloških odkritij prezentiranih *in situ*.



Slika 1.5: Levo: Notranjost Pastoralnega centra po izkopavanju v letu 1996 (Foto: F. Aš, Arhiv ZVKDS, CPA).

Slika 1.6: Desno: Prezentacija arheoloških struktur in situ (Foto: M. Pršina, Arhiv ZVKDS, OE Novo mesto).

4 Ulica na Utrdbah, Trg svobode

Sondiranja na trasi plinovoda na Ulici na Utrdbah in na Trgu svobode so bila izvedena v letih 1998 in 2001. Raziskanih je bilo 240 m² površine. Arheološke plasti so bile, kljub novodobnim posegom, ohranjene do globine 1,5 m. Odkrito je bilo srednjeveško cestišče, ki je segalo tik nad notranjo fronto poznoantičnega obzidja. Odkriti so bili ostanki hudo poškodovanega poznoantičnega objekta in hodna površina, ki je na osnovi najdb uvožene keramike datirana v prvo polovico 6. stol. n. št. (Mason 2001a, 18 – 19). Poznoantične plasti so ležale nad plastmi erozijskega izvora, ki je prekrila močne

sledove dveh faz mlajšeželeznodobnega naselja. Prvo fazo predstavlja kompleks jam za stojke, ki tvorijo strukturo pravokotnega tlora in pa drenažni jarki. Drugo fazo predstavlja tlakovanje z apnenčastimi oblicami, kosi žlindre in obdelanimi kamni – žrmlje in brusi (Mason 2001a, 19).



Slika 1.7: Ostanke srednjeveške ceste in recentna infrastruktura na območju Ulice Na utrdbah med izkopavanjem v letu 2001 (Foto: P. Mason, Arhiv ZVKDS, CPA).

5 Ulica Mirana Jarca

Arheološka sondiranja na vzhodnem delu Ulice Mirana Jarca so bila izvedena leta 1998 zaradi predvidenega izkopa za plinovod. Raziskanih je bilo 24 m² površine. Odkrit je bil jugovzhodni vogal srednjeveškega in novoveškega pokopališča ob cerkvi sv. Petra. Znotraj pokopališča je bilo odkritih 11 grobov, vsi so ležali v smeri vzhod – zahod, brez grobnih pridakov. Najmlajšo poznoantično plast je predstavljala zbita površina – hodna površina, ki je na podlagi najdb uvožene keramike datirana v prvo polovico 6. stol. n. št. Naslednja faza je datirana v 5. stol. n. št., gre za leseno strukturo, ki jo lahko povežemo s podobnimi objekti odkritimi na območju Pastoralnega centra in na Ulici na Utrdbah. Na podlagi odkritih, med seboj zelo podobnih struktur, na različnih lokacijah znotraj mestnega jedra v Črnomlju lahko sklepamo, da je poselitvena slika v 5. stol. n. št. predstavljala niz lesenih stavb, vzdolž tlakovane komunikacije znotraj poznoantičnega obzidja. V prvi polovici 6. stol. n. št. se prostorska ureditev naselja spremeni. Z gradnjo kamnitih stavb tik ob obzidju je bila stara komunikacija onemogočena, zato je bilo potrebno zagotoviti novo komunikacijo znotraj obzidja. Zato je bil niz lesenih stavb porušen in zravnán z zbitim nasutjem, ki predstavlja komunikacijo v 6. stol. n. št. Poznoantične plasti so ležale nad plastjo erozijskega izvora, ki je prekrila dve fazi mlajšeželeznodobne naselbine (Mason 2001a, 19 - 20).



Slika 1.8: Ostanke mlajšeželeznodobnega tlakovanja (Foto: P. Mason, Arhiv ZVKDS, CPA).

6 Maleričeva hiša

Arheološka izkopavanja v kleti in na dvorišču Maleričeve hiše so bila zaradi prenove hiše izvedena v letih 1999 - 2001. Velikost raziskane površine je znašala 74,2 m².

Raziskave so potrdile obstoj mlajšeželeznodobnega naselja na tem prostoru. Temu obdobju lahko pripišemo tlakovano površino, kot nekakšna pot, ki je ležala v plitvem žlebu in je potekala v smeri sever – jug. Ob vzhodnem robu žleba sta potekala vzporedna drenažna jarka (Mason 2008, 52). Mlajšeželeznodobno naselje je prekrila plast erozijskega izvora, na katero je bilo postavljeno poznoantično naselje. Iz tega časa so bili odkriti ostanki dveh zidov, kurišče in zunanja hodna površina (Mason 2006, 35).



Slika 1.9: Kamnita tlakovana pot z drenažnima jarkoma in jame iz mlajše železne dobe na območju Maleričeve hiše med izkopavanjem v letu 2001 (Foto: M. Pungerčar, Arhiv ZVKDS, CPA).

7 Špeličeva hiša

Arheološka izkopavanja v kletnih prostorih Špeličeve hiše so se zaradi celovite prenove objekta izvedle leta 1991. Odkriti sta bili dve fazi, prva iz poznega 19. stol., ki sovpada z nastankom hiše ter starejša faza, ki jo lahko na podlagi odlomkov keramike in večjega števila srebrnih novcev datiramo v 16. – 17. stol. (Mason 1992, 203).

8 Breg reke Lahinje

Arheološka izkopavanja na trasi južnega kraka kanalizacije ob reki Lahinji so bila izvedena v letih 1996 - 1997. Velikost raziskane površine je znašala 305,25 m². Odkriti so bili najstarejši dokazi o poselitvi Črnomlja v pozni bronasti dobi, katere povežemo s planim, žarnim grobiščem na bližnjem gričku Sadež. Naselbinska dejavnost v pozni bronasti dobi se kaže kot kompleks odpadnih jam, zapoljenih z odlomki grobe, kuhinjske keramike, ožganega glinastega ometa, kamnitih žrnelj in večje količine zoglenelega žita (Mason 2008, 51). Dokazi o starejši železnodobni poselitvi so bili odkriti na najnižji terasi nad poplavno ravnino. Odkrita je bila plast ožganega glinastega ometa in lončenine ter pravokotna stavba. Prazgodovinska plast je bila presekana z 27 vkopi poznoantičnih grobov (Mason 1998a, 19). Grobišče je zamejeno na južni, vzhodni in zahodni strani, medtem ko meja na zahodu še ni znana. Struktura grobišča in grobni inventar ga opredeljujejo kot pokopališče tukajšnjega romaniziranega prebivalstva iz 6. stol. n. št. (Mason 1998a, 292; Mason 2001b, 17-18).



Slika 1.10 in 1.11: Levo: Izkopane poznobronastodobne in starejšeželeznodobne odpadne oz. shrambene jame ter poznoantično grobišče na levem bregu Lahinje (Foto: P. Mason, Arhiv ZVKDS, CPA). Desno: Poznorimskodobno tlakovanje na bregu Lahinje med izkopavanjem v letu 1996 (Foto: P. Mason, Arhiv ZVKDS, CPA).

9 Most čez Dobljico

Arheološka izkopavanja na območju severne strani mosta čez Dobljico so bila izvedena leta 2006. Skupna površina raziskanih površin je bila 100 m², s povprečno globino 3,1m. Odkritih je bilo več razvojnih faz poznosrednjeveškega in novoveškega Črnomlja v obdobju od 15. – 19. stol. (Mason 2007, 37-38).

10 Stara šola

Arheološka izkopavanja na platoju med Staro šolo in cerkvijo sv. Petra so bila izvedena poleti leta 2008. Skupna površina raziskanih površin je bila 115 m². Odkritih je bilo preko 300 ostankov grobov iz srednjega in novega veka, ki so bili zaradi novodobnih posegov in naknadnih pokopov slabo ohranjeni in poškodovani. Pokopališče okrog cerkve sv. Petra je bilo leta 1802 opuščeno in prestavljeno v Vojno vas. Pod grobiščem se kažejo ostanki struktur, ki pripadajo poznoantičnemu in mlajšeželeznemu obdobju.



Slika 1.12: Del srednjeveškega in novoveškega pokopališča ob cerkvi sv. Petra (Foto: T. Britovšek, Arhiv ZVKDS, CPA).

11 Hiša Ulica Mirana Jarca 3

Konec leta 2011 in 2012 so se v notranjosti in neposredni bližini hiše Ulica Mirana Jarca 3 izvedle arheološke raziskave, ki so razkrile starejše gradbene faze objekta in pa intenzivnost gradbenih

aktivnosti na tem mestu v srednjem in novem veku. Zaradi ogrožene statike objekta najstarejše faze poselitve žal niso bile odkrite oz. dokumentirane. V nasutjih so bile odkrite najdbe, ki bi lahko dokazovale rimskodobno poselitev na tem območju (Olič, S., Jovanović, A., Nađander, A. 2012).



Slika 1.13, in 1.14: Srednjeveške in novoveške gradbene faze odkrite tekom arheoloških izkopavanj znotraj hiše na Ulici Mirana Jarca 3 (Foto: Olič, S., Jovanović, A.)

PRILOGA 2: DOLOČILA OBČINSKEGA PROSTORSKEGA NAČRTA

Občinski prostorski načrt za občino Črnomelj (Ur.l. RS, št. 82/11 in 105/2011 – tehnični popravek – v nadaljevanju: OPN) navaja določila za urejanje mestnega jedra v strateškem in izvedbenem delu dokumenta.

V strateškem delu:

- a) v 37. členu v splošnih določbah za koncept razvoja mesta Črnomelj navaja. »Poleg urejanja novih razvojnih območij so pomembni prostorsko ureditveni ukrepi na obstoječi mestni pozidani strukturi in odprtem prostoru; **načrtovana je postopna prenova osrednjega mestnega prostora** (zgodovinsko mestno jedro), hkrati se osrednji mestni osi (Ulica 21. oktobra ter Belokranjska in Kolodvorska cesta) urejata kot prepoznavni ulici z drevoredi, trgi oz. razširitvami javnega prostora in z obstoječimi novimi javnimi programi.«
- b) v drugi in tretji točki 41. člena, ki opredeljuje turistične, rekreacijske in prostočasne dejavnosti navaja: »**Razvoj turizma se usmerja predvsem na lokacije z večjim turističnim pomenom: staro mestno jedro Črnomlja**, Vinica, Stari trg ob Kolpi ter Veliki Nerajec, Pusti Gradec in Belčji Vrh (vstopne točke v KP Lahinja) ter Adlešiči, Žuniči (informacijski center KP Kolpa), Dragatuš, Griblje, Lokve, Belčji Vrh, Bistrica, Damelj, Dolenji Radenci, Srednji Radenci, Gorenji Radenci, Kot ob Kolpi, Mala Lahinja, Pobrežje, Prelesje, Rodine, Rožanec, Srednji Radenci, Tušev Dol, Veliki Nerajec (informacijski center KP Lahinja) in druga naselja, ki se izkažejo kot potenciali za razvoj turizma in prostočasnih dejavnosti. Na teh lokacijah se ureja potrebna in vzdržuje obstoječa turistična infrastruktura, razvijajo se novi programi in nove oblike turizma skladno z naravnimi oziroma kulturnimi danostmi. Glede na to se oblikujejo: območja prednostnega razvoja turističnih, rekreacijskih in prostočasnih dejavnosti (**staro mestno jedro Črnomlja z okolico**, Jelševnik in Vražji kamen, KP Kolpa in KP Lahinja z naselji v in ob zavarovanih območjih in vinogradniškimi območji na njihovih robovih, območje term, wellness centra in golf igrišča pri Dragatušu in Vražjem kamnu ter obronki Kočevskega roga z gozdnimi in vinogradniškimi površinami).

V izvedbenem delu:

- a) V 1. točki 113. člena pri navajanju **dovoljenih dejavnosti v mestu Črnomelj** navaja, da v vseh območjih, razen na območju EUP ČR/6-OPPNa (mestno jedro Črnomlja), niso dovoljene dejavnosti, ki so na »Seznamu obveznih dejavnosti v mestnem jedru Črnomlja«. Obvezne dejavnosti za mestno jedro Črnomlja na podlagi Uredbe o uvedbi in standardni klasifikaciji dejavnosti so prikazane v prilogi 3 tabela 3.1.
- b) V 2. točki 113. člena navaja

Tabela 2.1: Posebni prostorski izvedbeni pogoji (Vir: OPN)

ČR/6-OPPNa	Mestno jedro	Občinski lokacijski načrt za mestno jedro Črnomlja (Uradni list RS, št. 92/05, 32/08). Veljajo določila veljavnega OPPN. Pred kakršnokoli prenovo ostrejša ali drugimi večjimi vzdrževalnimi deli v stavbi cerkve Svetega Duha se o tem obvesti pristojni Zavod za varstvo narave vsaj 4 leta pred začetkom del. Ob Kolodvorski cesti se zasadi drevored, po odprtju obvoznice se lahko ob Kolodvorski cesti uredijo občestna parkirišča. Na območju registriranega arheološkega najdišča je treba pred pridobitvijo gradbenega dovoljenja pridobiti kulturnovarstvene pogoje.
-------------------	---------------------	---

PRILOGA 3: DEJAVNOSTI V MESTNEM JEDRU

1 Pravna podlaga in izhodišče za dovoljene dejavnosti

Odlok o Občinskem prostorskem načrtu občine Črnomelj (Ur.l. RS, št. 82/11 in 105/11 – tehnični popravek) v 113. členu in Občinski lokacijski načrt za mestno jedro Črnomlja (Ur.l. RS, št. 92/05 in 32/08 – tehnični popravek) v 14. členu navajata dejavnosti, ki jih je možno izvajati na območju mestnega jedra.

Primerne in dovoljene dejavnosti

Namembnost objektov je stanovanjska z možnostjo mirne dejavnosti v pritličjih, kot so poslovne dejavnosti, drobne obrtne dejavnosti storitvenega značaja za potrebe stanovalcev mesta, intelektualne storitve ter dejavnosti vezane na zdravstvene storitve. Pritličja orientirana k osrednji ulici so namenjena javnim programom.

Obvezne dejavnosti za mestno jedro Črnomlja na podlagi Uredbe o uvedbi in standardni klasifikaciji dejavnosti so razvidne iz tabele 3.1:

Tabela 3.1: Preglednica dovoljenih dejavnosti v mestnem jedru Črnomlja (Vir: OPN in OLN)

Stara znaka		Nova oznaka
G/52.41	trgovina na drobno s tekstilom	G 47.510
G/52.471	dejavnost knjigarn	G 47.610
G/52.486	trgovina na drobno z umetniškimi izdelki-dejavnost prodajnih galerij	G 47.782
G/52.50	trgovina na drobno z rabljenim blagom	G 47.790
G/52.62	trgovina na drobno na tržnicah in stojnicah	G 47.810, 47.820, 47.890
G/52.71	popravilo obutve in drugih usnjenih izdelkov	95.230
G/52.73	popravila ur, nakita	G 95.250
K/70.40	izposojanje izdelkov široke porabe	N 77.290
K/74.81	fotografska dejavnost	M 74.200
L/75.11	dejavnost javne uprave	O 84.110
L/75.30	obvezno socialno zavarovanje	O 84.300
M/80.421	glasbene in druge umetniške šole	P 85.520
O/92.521	dejavnost muzejev	R 91.020
O/93.01	dejavnost pralnic in kemičnih čistilnic	R 96.010
O/91.31	dejavnost verskih organizacij	S 94.910
O/92.71	prirejanje iger na srečo; dejavnost igralnic	R 92.002; R 92.001

Odlok o občinskem lokacijskem načrtu za mestno jedro navaja tudi dopustne dopolnilne programe in sicer: informacijski center, poslovno storitveni in gostinski lokali (okrepčevalnice, kavarne, ipd.), dejavnosti na zunanjih površinah (trgi, parki, gostinski vrtovi, sprehajališča, ploščadi, ipd.). Dopolnilni programi se predvidijo skladno z vsebino in gabariti osnovnega objekta. Niso dopustne hrupne dejavnosti in dejavnosti, ki potrebujejo veliko skladiščnih površin (trgovina z gradbenimi materiali, ipd).

2 Podatki o registriranih dejavnostih

Tabela 3.2: Preglednica registriranih dejavnosti. (Vir:PISO)

	dejavnost	SKD
1.	lovstvo	A 01.700
2.	sečnja	A 02.200
3.	proizvodnja drugih izdelkov iz lesa, plute, slame in protja	C 16.290
4.	druga proizvodnja električne energije	D 35.119
5.	fasaderska in štukaterska dela	F 43.310
6.	vgrajevanje stavbnega pohištva	F 43.320

7.	trgovina na debelo s tekstilom	G 46.410
8.	nespecializirana trgovina na debelo	G 46.900
9.	trgovina na drobno v nespecializiranih prodajalnah, pretežno z živili	G 47.110
10.	druga trgovina na drobno v nespecializiranih prodajalnah	G 47.190
11.	trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah z ribami, raki, mehkužci	G 47.230
12.	trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah s tekstilom	G 47.510
13.	trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah z gradbenim materialom, kovinskimi izdelki, barvami in steklom	G 47.520
14.	trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah s papirjem in pisalnimi potrebščinami	G 47.622
15.	trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah z oblačili	G 47.710
16.	trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah z medicinskimi in ortopedskimi pripomočki	G 47.740
17.	druga trgovina na drobno v drugih specializiranih prodajalnah	G 47.789
18.	slaščičarne in kavarne	I 56.103
19.	strežba pijač	I 56.300
20.	drugo denarno posredništvo	K 64.190
21.	dejavnost zavarovanja, razen življenjskega	K 65.120
22.	odvetništvo	M 69.101
23.	notariat	M 69.102
24.	računovodske, knjigovodske in revizijske dejavnosti, davčno svetovanje	M 69.200
25.	drugo podjetniško in poslovno svetovanje	M 70.220
26.	arhitekturno projektiranje	M 71.111
27.	drugo tehnično projektiranje in svetovanje	M 71.129
28.	fotografska dejavnost	M 74.200
29.	prevajanje in tolmačenje	M 74.300
30.	posredovanje začasne delovne sile	N 78.200
31.	splošna dejavnost javne uprave	O 84.110
32.	urejanje gospodarskih področij za učinkovitejše poslovanje	O 84.130
33.	sodstvo	O 84.230
34.	izobraževanje, izpopolnjevanje in usposabljanje na področju športa in rekreacije	P 85.510
35.	izobraževanje, izpopolnjevanje in usposabljanje na področju kulture in umetnosti	P 85.520
36.	drugje nerazvrščeno izobraževanje, izpopolnjevanje in usposabljanje	P 85.590
37.	drugo drugje nerazvrščeno socialno varstvo brez nastanitve	Q 88.999
38.	umetniško uprizorjanje	R 90.010
39.	spremljajoče dejavnosti za umetniško uprizorjanje	R 90.020
40.	umetniško ustvarjanje	R 90.030
41.	dejavnost športnih klubov	R 93.120
42.	dejavnost strokovnih združenj	S 94.120
43.	dejavnost sindikatov	S 94.200
45.	dejavnost verskih organizacij	S 94.910
46.	dejavnost političnih organizacij	S 94.920
47.	dejavnost drugje nerazvrščenih članskih organizacij	S 94.999
48.	frizerska dejavnost	S 96.021
49.	kozmetična in pedikerska dejavnost	S 96.022

3 Podatki o dejanskem stanju dejavnosti

Tabela 3.4: Preglednica o dejanskem stanju dejavnosti. (Vir:PISO)

	dejavnost	SKD	št. subjektov
	OSKRBA Z ELEKTRIČNO ENERGIJO		
1.	mala hidroelektrarna	D 35.111	1
	TRGOVINA		

1.	trgovina z ribiško in lovsko opremo	G 46.900	1
2.	ribarnica	G 47.230	1
3.	trgovina s tekstilom in oblačili	G 47.510, G 47.710	6
4.	trgovina z medicinskimi in ortopedskimi pripomočki	G 47.740	1
	GOSTINSTVO		
1.	Slaščičarna	I 56.103	1
2.	Gostilna na suhem mostu	I 56.300	1
3.	Kavarna	I 56.300	1
4.	Bar	I 56.300	2
1.	FINANČNE IN ZAVAROVALNIŠKE DEJAVNOSTI		
2.	Nova ljubljanska banka	K 64.190	1
3.	Zavarovalnica Tilia	K 65.120	1
	STROKOVNE ZNANSTVENE IN TEHNIČNE DEJAVNOSTI DRUGE POSLOVNE DEJAVNOSTI		
1.	odvetništvo	M 69.101	2
2.	notariat	M 69.102	1
3.	računovodske, knjigovodske dejavnosti	M 69.200	2
4.	arhitekturno in drugo tehnično projektiranje	M 71.111, M 71.129	3
5.	fotografska dejavnost	M 74.200	1
6.	prevajanje in tolmačenje	M 74.300	1
7.	Študentski servis	N 78.200	1
	DEJAVNOST JAVNE UPRAVE		
1.	Občina Črnomelj	O 84.110	1
2.	Medobčinska inšpekcija in redarstvo	/	1
3.	Inšpektorat RS za kmetijstvo in okolje – izpostava Črnomelj	O 84.130	1
4.	Razvojno informacijski center	O 84.130	1
5.	Okrajno sodišče Črnomelj	O 84.230	1
	IZBRAŽEVANJE		
1.	Športna zveza	P 85.510	1
2.	Glasbena šola	P 85.520	1
3.	Mladinski center BIT	P 85.590	1
	SOCIALNO VARSTVO		
1.	Karitas	Q 88.999	1
	KULTURNE, RAZVEDRILNE IN REKREACIJSKE DEJAVNOSTI		
1.	Mladinski kulturni klub	R 90.010	1
2.	Javni sklad za kulturne dejavnosti	R 90.020	1
3.	KD lovski pevski zbor	R 90.030	1
4.	Društvo MTG Gladiator	R 93.190	1
5.	Planinsko društvo Črnomelj	R 93.120	1
6.	Športno društvo Z.A.L.A.	R 93.120	1
7.	Mestna muzejska zbirka	R 91.020	1
	DRUGE DEJAVNOSTI		
1.	Župnija Črnomelj	S 94.910	1
2.	Socialno demokratska stranka	S 94.920	1
3.	Združenje oračev Slovenije	S 94.120	1
4.	Društvo vinogradnikov Črnomelj	S 94.120	1
5.	Društvo pravnikov Bele krajina	S 94.120	1
6.	Društvo Dom	S 94.999	1
7.	KUD Laterna	S 94.999	1
8.	Društvo glasbeni teater	S 94.999	1
9.	Zveza lovskih družin Bele krajine	S 94.999	1

10.	Lovsko kinološko društvo Bela krajina	S 94.999	1
11.	KUD Artoteka Bela krajina	S 94.999	1
12.	Jurjevo – društvo za razvoj, promocijo in dediščino Bele krajine	S 94.999	1
13.	Zveza romske skupnosti	S 94.999	1
14.	TD Črnomelj	S 94.999	1
15.	Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov	S 94.999	1
16.	Frizerski salon	S 96.021	1
17.	Kozmetični salon	S 96.022	1

4 Bivanje

Območje mestnega jedra je najstarejši del Črnomlja v iz katerega se je po drugi svetovni vojni začela širitev na okoliške predele primestnega prostora. V šestdesetih letih se je pričela množična gradnja stanovanjskih hiš na obrobju mesta in tako tudi počasno praznjenje hiš v mestnem jedru. Proces izseljevanja se je ustavil v drugi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja. Trenutno na območju spomenika mestno jedro živi 270 prebivalcev.

Načrten pristop urejanja prostora je v začetku tega stoletja nakazal rahlo zanimanje za mestno jedro kot kvaliteten bivalni prostor. V ta namen je občina pričela sofinancirati vlaganja lastnikov v obnovo nepremičnin, kot tudi sofinanciranja najema poslovnih prostorov.

Bivanje je predvideno v vseh nadstropnih etažah zasebnih objektov. Pritličja, orientirana na glavno, ulico naj bi bila namenjena javnemu programu.

Iz tabele 3.5. je razvidno stanje zasedenosti objektov na območju spomenika mestno jedro. Praznih je slaba četrtnina objektov

Tabela 3.5: Pregled stanja zasedenosti objektov s stanovanjskim in drugimi programi

Zasedenost objekta	Namembnost, vsebina objekta			skupaj
	stanovanjska namembnost (S)	druga programska vsebina (P)	mešana vsebina (S in P)	
zaseden objekt	29	21 *	21 **	71
nezaseden objekt	7	3	15	25
skupaj	36	24	36	96

Opomba:

Glede na možnost določitve objekta po kriteriju namembnost, vsebina objekta je bilo obravnavano 96 objektov v mestnem jedru.

Nekateri objekti so delno zasedeni:

* od skupnih 21 (P) je 1 objekt delno zaseden

** od skupnih 21 (S in P): je 6 objektov, ki imajo zaseden samo stanovanjski del, 2 objekta imata zaseden samo poslovni del

5 Vrtničarstvo

Vrtničarstvo je dejavnost, ki vpliva na vizualno pojavnost dela mesta v obrečnem prostoru. Posebno pozornost je potrebno posvetiti oblikovanju teras za vrtnarjenje z opornimi zidovi. Nekaj nepravilnih pristopov z visokimi betonskimi opornimi zidovi je izvedenih na zahodnem pobočju proti reki Dobljici.

6 Oglaševanje in označevanje

Dejavnost oglaševanja je regulirana z Odlokom o oglaševanju, plakatiranju ter turistični in drugi obvestilni signalizaciji v občini Črnomelj (Ur.l. RS, št. 1/214). Izvedena je le usmerjevalna infrastruktura. Na podlagi študije postavitve osnovne turistične infrastrukture se ustrezno izdela in postavi objekte za oglaševanje in označevanje na območju spomenika mestno jedro. Za boljšo dostopnost do spomenikov in razumevanje kulturne dediščine je potrebno ustrezno označiti spomenike in druge objekte. Pri tem se upošteva ustrezno zakonodajo.

7 Parkiranje

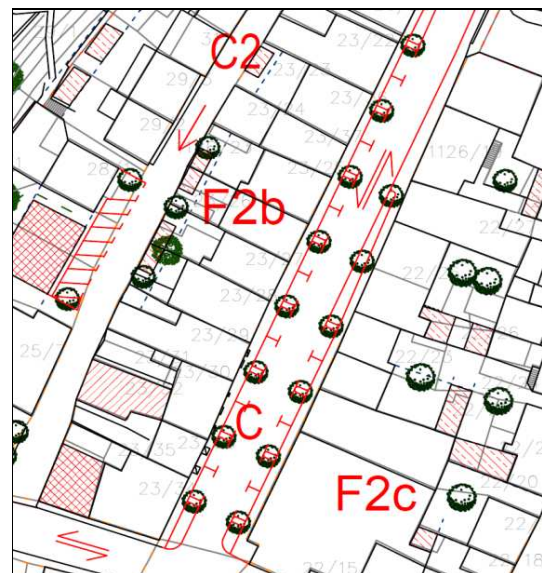
Zaradi strnjene pozidave in omejitev primernih zemljišč za mirujoči promet, je parkiranje težava območja tako za stanovalce kot obiskovalce območja. Urejenih je nekaj javnih parkirišč na Trgu svobode (pred gradom in med cerkvijo in banko) proti plačilu, ob Viniškem dvorcu, na lokaciji bivšega Kobetičevega gradu ter ob Ulici na utrdah, za stanovalce je nekaj parkirnih mest ob Ulici Mirana Jarca.

7.1 Parkiranje na ožjem območju

Z OLN so predvidene lokacije za nova območja parkiranja. Parkirišča, ki so izvedljiva z manjšimi investicijskimi stroški, so predvidena ob cesti pod velikim mostom (12 parkirnih mest – slika 3.1), 7 parkirnih mest ob Ulici na utrdah – (slika 3.2) in 20 parkirnih mest ob Ulici Staneta Rozmana – (slika 3.1). Zadnje bo mogoče urediti šele po dokončanju celotne trase mestne obvoznice. Zadostno število parkirnih mest je predvideno z večjimi posegi, posledično pa so za izvedbo potrebna tudi večja finančna sredstva in presoja o smotrnosti gradnje, saj gre za podzemna parkirišča. V tem primeru je z OLN dovoljena gradnja 78 podzemnih parkirišč na lokaciji bivšega Kobetičevega gradu (slika 3.3). Smotrnost gradnje se lahko upraviči v sklopu gradnje nadomestnega objekta na tej lokaciji.



Slika 3.1: Lokacija parkirišč ob Ulici na utrdah in Ulici Staneta Rozmana (Vir:OLN)



Slika 3.2: Parkirišča pod Velikim mostom (Vir:OLN)



Slika 3.: Podzemno parkirišče v dveh nivojih – lokacija bivšega Kobetičevega gradu. Levo: spodnji nivo, desno: zgornji nivo) (Vir: OLN)

7.2 Parkiranje na širšem območju

Na širšem (vplivnem) območju mestnega jedra je na vstopu ob Zadružni cesti z OLN predvideno parkirišče z 10 PM (slika 3.4). Druge možnosti parkiranja v bližini mestnega jedra se odpirajo po dograditvi mestne obvoznice, in sicer ob ureditvi vzporednih parkirnih mest ob Kolodvorski ulici. Obstoječe in večje parkirišče pa se nahaja ob križišču Kolodvorske in Ulice heroja Starihe.

Možnosti enostavnejše rešitve problematike parkiranja tako za obiskovalce, zaposlene in prebivalce mestnega jedra se lahko iščejo na sosednjem območju Majer, ki je enostavno in peš dostopno preko mosta za pešce. Pomanjkljivost te lokacije je le v neprimernem dostopu do mestnega jedra za invalide.



Slika 3.4: Parkirišče – Ulica pod lipo (Vir: OLN)

PRILOGA 4: DRUŽABNO IN DRUGO DOGAJANJE, KI VPLIVA NA OBISKANOST OBMOČJA

1 Prireditve

Pomen prireditve

Med okoljem in prireditvijo prihaja do medsebojnih vplivov. Prireditve imajo različne vplive na različnih področjih človekovega delovanja in zato tudi različni pomen za posamezno gospodarsko dejavnost. Štiri glavne skupine vplivov: socialno-kulturni, politični, fizični vplivi in vplivi na okolje, ekonomski vplivi in vplivi na turizem. Našteti vplivi imajo pozitivno in negativno stran. Ekonomski vplivi in vplivi prireditvev na turizem se medsebojno prepletajo. Prireditvam strokovnjaki s področja managementa prireditvev priznavajo veliko gospodarsko vlogo in pripisujejo različne pozitivne vloge:

Prireditve kot atrakcija

pomeni sposobnost prireditve, da na mesto dogajanja privabi večje število udeležencev, kar se meri s številom ustvarjenih nočitev in podaljšano dobo bivanja; to pa ima za posledico povečevanje prihodkov tako na ravni destinacije (npr. iz naslova turistične takse) kot na ravni posamezne organizacije (npr. povečano trošenje gosta v namestitvenih, prehrambenih objektih, trgovinah in podobno). Obenem prireditve omogočajo premagovanje negativnih vplivov sezonskosti. Prisotnost prireditvev je pomembna predvsem v nesezoni.

Prireditve kot animator

pomeni sposobnost prireditve, da oživi življenjski utrip v destinaciji, kar poveča zanimanje turistov zanje in krepi pripadnost domačinov. Posledice se izražajo v možnosti za povečanje oz. ponoven obisk destinacije, ki je drugače gost sploh ne bi obiskal, v povečevanju publicitete kraja, v podaljšani dobi bivanja, v povečanem trošenju.

Prireditve kot kreator ugleda destinacije

pomeni, da lahko dobro pripravljena prireditve z ustrezno vsebino pripomore k dvigu ugleda destinacije in je hkrati njen promotor. Ekonomske posledice so vidne predvsem v lažjem pridobivanju sponzorjev in donatorjev za prireditve ter v povečanem povpraševanju po storitvah. Še posebej velja to za dlje časa trajajoče in ponavljajoče se prireditve.

Prireditve kot usmerjevalec razvoja

pomeni možnost, da se zaradi organizacije bodoče večje prireditve ali zaradi ponavljajoče se, uspešne prireditve začne vlagati sredstva v razvoj kraja. To pomeni na eni strani vlaganja v splošno in turistično infrastrukturo, na drugi strani pa se povečajo zaposlitvene možnosti lokalnega prebivalstva. Ekonomske posledice so tako predvsem dolgoročne narave. Ob pozitivnih pa ne gre zanemariti negativnih vplivov, ki lahko ogrozijo obstoj prireditve in zmanjšajo njene pozitivne učinke. Predstavljeni pozitivni vplivi prireditvev na turizem, kažejo na pomen prireditvev za turistično dejavnost kot gospodarsko panogo. Posebej velja poudariti vzajemnost, povezanost med prireditvami in turizmom. (Sikošek, 2010:20-22)

2 Pregled organiziranih dogodkov v mestnem jedru

Na območju mestnega jedra se v različnih letnih obdobjih in v organizaciji različnih prirediteljev letno odvije nekaj manj kot 200 različnih dogodkov, ki jih, gledano skupaj, obišče več kot 13.000 obiskovalcev.

Tabela 4.1: Pregled organiziranih dogodkov v mestnem jedru (povprečni podatki za leto 2013) Vir: podatki organizatorjev iz leta 2013.

Organizator dogodek	JSKD	Župnija Črnomelj	MKK	RIC	Glasbena šola	MMZ	Drugi organizatorji
Koncerti	9	3	40	/	61	/	20
Prireditve	3	4	2	/	/	/	/
Razstave	4	1	/	4	/	1	5
Predavanja	/	6	2	/	3	/	/
Drugi dogodki	16	1	5	/	/	/	3
Skupaj dogodkov	32	15	49	4	64	1	28
Skupaj obiskovalcev	210	2000	6000	980	2600	500	1000

Pomen kratic:

JSKD – OI Javni sklad za kulturne dejavnosti Črnomelj

MKK – Mladinski kulturni klub

RIC – Razvojno informacijski center

MMZ – Mestna muzejska zbirka

Podatki ne zajemajo obiska organiziranih skupin turistov, saj ni vzpostavljen sistem vodenja evidence.

3 Ponudba dogajanja v mestnem jedru po prizoriščih

1. Črnomaljski grad

- (v atriju) Festival Etnofolk (junij),
- (v atriju) Festival Jurjevanje (junij),
- (v atriju) Festival Črnfest (avgust),
- (v atriju) Koncerti in program različnih društev (poletje),
- (v pritličju) Mladinski center BIT (januar-december).
- (1. nadstropje) Razstava *Zgodovina črnomaljskega gradu*,
- (2. nadstropje) Razstava del Jožeta Zabukovška.

2. Glavni trg

- Festival Črnfest (avgust),
- Silvestrovanje (december),
- Prireditev Florjanovo (maj),
- Prireditev Četvorka (maj),
- Pustna povorka skozi mesto (februar/marec),
- občasne prireditve.

3. Trg pri cerkvi sv. Petra

- Novoletni zborovski koncert (december),
- Sobotna tržnica,
- *Sejm na plac!*

4. Črnomaljska klet

- Dnevi portugalk (november),
- Večer belokranjskih penin in glasbe (jesen),
- Večer vina in poezije (jesen).

5. Mestna muzejska zbirka

- Stalna razstava *Črnomelj na prepihu tisočletij*,
- Občasna predavanja (skozi celo leto),
- Otroški program.

6. Primožičeva hiša

- Stalna manjša razstava o učiteljici Primožičevi,
- Občasne razstave obrtniških del.

7. Cerkev sv. Duha

- Razstave del akademskih slikarjev in kiparjev,

- občasni koncerti resne in zborovske glasbe,
 - predstavitve knjig, literarni večeri in ostalo.
8. **Cerkev sv. Petra**
- Občasni koncert zborovske glasbe.
9. **Glasbena šola Črnomelj**
- Vsako šolsko leto čez 50 razrednih nastopov,
 - 4 koncerti iz cikla »domači oder«,
 - 2 koncerta solistov naše šole – novoletni in letni,
 - Regijsko tekmovanje mladih glasbenikov dolenske in Bele krajine,
 - 2-3 seminarji, strokovni aktivni na republiškem nivoju,
 - 3-4 koncerti gostujočih glasbenikov.
10. **Mladinski kulturni klub Bele krajine**
- Program MKK (40 dogodkov letno) (januar – maj, september – december)
 - predavanja, standup comedy, okrogle mize, vsakovrstni nastopi (januar – december)
11. **Piccolo**
- občasni koncerti (10 dogodkov) (januar – december),
12. **Kavarna Črnomelj**
- občasni koncerti (10 dogodkov) (januar – december),
 - občasne razstave (največ 2 letno) (januar – december).
13. **Pastoralni center**
- predstavitve knjig, CDjev in podobno (januar – december),
 - koncerti in igre za otroke,
 - Oratorij,
 - stalna razstava *Mesto pod mestom*.
14. **Nova Ljubljanska Banka**
- slikarska razstava KUD Artoteka.

GRAFIČNE PRILOGE 5:

5.1 PREGLEDNA KARTA SPOMENIKOV IN EVIDENTIRANE KULTURNE DEDIŠČINE

5.2 KARTA ARHEOLOŠKIH RAZISKAV – srednjeveške in novoveške plasti in strukture

5.3 KARTA ARHEOLOŠKIH RAZISKAV – poznoantične plasti in strukture

5.4 KARTA ARHEOLOŠKIH RAZISKAV –prazgodovinske plasti in strukture